

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΙΟΥΛΙΟΥ, 1858.

ΤΟΜΟΣ Θ'.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 200.

ΜΕΛΕΤΑΙ

ΕΠΙ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΧΩΡΟΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

τῆς

ΗΠΕΙΡΟΥ.

(Συνέχεια καὶ τέλος. Ἴδε φυλλάδ. 199.)

—*—*—

Γ'.

Ὁ Πολύβιος, διηγούμενος τὰς ἀμικρτίας τῶν Ἑλλήνων, ἀναφέρει ὅτι πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα ἐπέσχευ ἀπαιδία, καὶ συλλήθεδν ὀλιγανθρωπία, ὥστε αἱ πόλεις ἐξερημώθησαν. Τὴν δὲ αἰτίαν τοῦ κακοῦ τούτου, καλύπτων τὴν ἀλήθειαν, ἀποδίδει εἰς τὴν ῥαθυμίαν καὶ φιλατρεμοσύνην τῶν ἀνθρώπων (1) ἐνῶ οἱ ἐμρῦλοι πόλεμοι, αἱ φρικώδεις σφαγαὶ καὶ ἐξανδραποδίσεις αἱ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων γινόμεναι, ὡς ὁ αὐτὸς ἐν πολλοῖς περιγράφει, ἀρκοῦσιν ἐν μέρει, ἵνα ἐξηγήσωσι τὴν ὀλιγανθρωπίαν ταύτην. Ἀκολούθως δὲ μετὰ τὴν ὑπὸ τῆς Ῥώμης κατάκτησιν τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν, οἱ ὑπατοὶ καὶ ἀνθύπατοι τυραννοῦντες καὶ καταστρέφοντες τὸσαύτην ἐρήμωσιν ἐπήνεγκον, ὥστε ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Πλουτάρχου ἡ Ἑλλὰς ἅπασα μάλισ 3,000 ὀπλίτας ἐδύνατο νὰ χορηγήσῃ. ἐνῶ ἐπὶ τῶν Μηδικῶν μόνη ἡ πόλις τῶν Μεγάρων διὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην τοσοῦτον ἀριθμὸν προσέφερεν (2). Ἡ Ῥώμη μέχρι τῆς αὐτο-

κρατορίας, καθ' ἣν οἱ κατακτηθέντες λαοὶ εὗρον ἀνεσίν τινα, ὑπῆρξε τῶντι φωλεὰ ληστῶν, ὡς ἐκ τῶν τοῦ Πλουτάρχου καὶ ἐκ τοῦ Κικέρωνος αὐτοῦ καὶ ἄλλων δῆλον γίνεται.

Ἡ δὲ ἐρήμωσις τῆς Ἡπείρου ὑπῆρξε τοιαύτη, ὥστε ἑκατὸν πενήκοντα περίπου ἔτη μετὰ τὴν κατάκτησιν, ὁ Στράβων δὲν ἔκρινεν εὐλογον νὰ λαλήσῃ περὶ τῶν πλείστων πόλεων αὐτῆς, διότι πᾶσαι ἐν ἐρείπιοις ἔκειντο. «Νυνὶ, λέγει, ἐρήμου τῆς πλείστας χώρας γεγεννημένης καὶ τῶν κατοικιῶν, καὶ μάλιστα τῶν πόλεων ἠρανισμένων, οὐδ' εἰ δύναίτο τις ἀκριβοῦν ταῦτα, οὐδὲν ἂν ποιεῖν χρήσιμον διὰ τὴν ἀδοξίαν καὶ τὸν ἀρανισμόν αὐτῶν.» Μόνη ἡ Νικόπολις κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Στράβωνος εὐάνδρει· ὁ δὲ Κικέρων, ἵνα τὴν καταστῆσιν πόλιν οἰκουμένην, ἠναγκάσθη οὐ μόνον νὰ μετοικήσῃ τοὺς κατοίκους τῆς Ἀμβρακίας καὶ Ἀνακτορίου, ἀλλὰ καὶ τοὺς τῆς Ἀμφίσης καὶ τῆς Καλυδῶνος· νὰ μεταφέρῃ, καὶ τὴν Αἰτωλίαν νὰ ἐρημώσῃ (1).

Ἐνεκεν τῆς τοσαύτης ὀλιγανθρωπίας ἐνοεῖται εὐκόλως τίνι τρόπῳ τὰ στίφη τῶν βιβάρων ἠδύνατο νὰ διατρέξωσι τὰς Ἑλληνικὰς χώρας, χωρὶς ν' ἀπαντήσωσιν οὐσιώδη ἀντίστασιν. Ἄφ' οὗ οἱ Γότθοι κατὰ τὴν τρίτην καὶ ἡμίσειαν περίπου ἑκατονταετηρίδα ἐδήλωσαν τὰς Ἀθήνας, μόλις δὲ οἱ ἀνδρεῖοι Λέξιππος καὶ Κλεόδημος ἀπεδίωξαν αὐτούς, μετέβησαν ἀκολούθως οἱ βάρβαροι εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ ἐντεῦθεν θύοντες καὶ ἀφανίζοντες ἐφθασαν εἰς τὴν Ἡπείρον, καὶ τὴν Νικόπολιν κατέστρεψαν ἠδυνήθη ἴσως, ἡ πόλις αὕτη ν' ἀνακύψῃ ἐκ τῆς καταστροφῆς διὰ τῆς γενομένης συνδρομῆς ὑπὸ Ἰουλιανῶ

(1) Πολύβιος excerpta L. XXXV. C. XXXVII.

(2) Πλουτάρχ. περὶ ἐκλεισικῶτων χρηστηρίων.

(1) Παυσαν. Β. V. Κ. 23, καὶ VII 18, καὶ X 38.

του παραβάτου εν έτει 361, ως δήλον γίνεται εκ των του Θεοδώρητου και Σωκράτους αναφερομένων· άλλ' ο Άλαρίχος μετά τινα χρόνον επήνεγκε νέαν καταστροφήν. Έν έτει δέ 474 ή Ήπειρος άπασα ελεηλατήθη υπό Γενσερίκου, και έν έτει 552 υπό των σιφών του Γωτίλα. Αι άλλεπάλληλοι αύται επιδρομαί δέν επέτρεπον ποσώς την αύξησιν του πληθυσμού. Ο δέ αυτοκράτωρ Ιουστινιανός μετά την επιδρομήν του Γωτίλα επενόησε να κτίση φρούρια, ίνα καταφεύγασιν οι κάτοικοι αύτης μέγχι ου φθάσωσιν αι αυτοκρατορικοί δυνάμεις. Οθεν ώχώρωσε και έν Ήπειρω την Νικόπολιν, και έκτισε φρούρια παρή την Φοινίκη και παρή την Φωτικήν· επεσκεύασε και άνένεωσε διάφορα άλλα, έκτισε δέ και νέαν, άπερ ο Προκόπιος έν τω περι κτισμάτων Ιουστινιανού άπαριθμεί (1).

Περί τά τέλη της έκκονταετηρίδος ταύτης, τούτέστι της έκτης, ήρχισεν ή εισβολή εις την Ήπειρον και την λοιπήν Ελλάδα των Βουλγάρων και των Σλαβικών φύλων. Οτι δέ τά φύλα ταύτα εισέβαλον και ουκ όλίγον χρόνον διέμειναν έν ταίς Έλληνικαίς χώραις, ουδεμία ύπάρχει άμφιβολία· μαρτυροῦσι περί τούτου Βυζαντινοί τινες ιστοριογράφοι· ο δέ έν έτει 980, ως είκάζεται, την γεωγραφίαν του Στράβωνος εις επιτομήν αναγκών, λέγει, ότι « και νυν πάσαν Ήπειρον και Ελλάδα σχεδόν και Μακεδονίαν και Πελοπόννησον Σκύθαι, Σλάβοι νέονται (2) »· Άγνοώ όποιαν ιστορικήν άξιαν έχουσι ταύτα· ουτε δύναμι να έμφιλοχωρήσω έν τούς υπό των Βυζαντινών ιστορουμένοις, και εκτυλίξω τον μίτον, έντός του όποιου δεσμεύεται ή άλήθεια· αλλά τά Σλαβικά όνόματα πολλών όρέων, ποταμών, θέσεων και χωρίων, αίρουσι πάσαν περι τούτου άμφιβολίαν.

Τά Σλαβικά όνόματα επιπολάζουσι μάλλον έν τη Μολοσσία, ένθα πρώτον εισέβαλον εκ της Μακεδονίης όρμηθέντα τά φύλα ταύτα· σπανιώτερα δέ είσιν εις τās παραλίους επαρχίας της Ήπειρου. Την σημασίαν δέ των πλείστων Σλαβικών όνομάτων νομίζω, ότι και οι έντελώς κατέχοντες τās Σλαβικές διαλέκτους δυσκόλως δύνανται να άνευρωσι· διότι οι παραδεχθέντες τά όνόματα ταύτα Έλληνες, μη δύναμενοι να προφέρωσι ταύτα, και μη γινώσκοντες τās σημασίας αύτων, διέστρεψαν και μετεποίησαν άγνωρίστως. Τίς, π. χ., ήθελε φαντασθή ότι Τραπάτοβα, τó όνομα μις των πηγών του έκατομπίηου Τομάρου, διαστροφή έστι της λέξεως Dobra Voda, καλόν ύδωρ σημαίνουσης; Η Έλληνική μορφή των Έλληνικών όνομάτων των χωρίων Ιερομνήμου, Λιθίνου, Μονοδενδρίου, Κομηράς, Γραμμίνου, Λυκοστόμου και διαφόρων άλλων έν τη Μολοσσία και έν ταίς λοιπαίς επαρχίαις της Ήπειρου λίαν φανερά έστιν· αλλά των άριθμήτως Σλαβικών όνομάτων Πογδορά και Πογδόριανη, ύ-

(1) Προκόπ. περί κτισμάτων. β. IV κ. I και IV.

(2) Στράβων. γεωγραφικά. τόμ. 1 σελ. 695, Συλλογή των έν επιτομή τοίς πάλοι γεωγραφούντων.

πώρουν σημαίνόντων, και Πογογιανή εκ του Πογορία τούτέστι Παρώρειν μεταποιηθέντος, να ζητητίς να εύρη Έλληνικήν καταγωγήν, νομίζω ότι άκρισίν υποδεικνύει. Ουδείς άμφιβάλλει ότι αι εις βα και βο κτητικά καταλήξεις Σλαβικάί είσι, και πλείστα όνόματα χωρίων τοιαύτην κατάληξιν φέροντα, άπαντώνται και έν Ήπειρω· και έν τη λοιπή Ελλάδα· και καθώς τó έν τη Άχαία της Πελοποννήσου χωρίον Αναστάτοβα έκαλείτο ούτω, διότι άνήκεν εις τον Αναστάσιον, τοιοιουτρόπως τó έν Ζαγορίω Τσεπέλοδον έκαλείτο ούτω, διότι άνήκεν εις τον Τσεπέλ, τούτέστι τον μαχαίραν. Ουδείς δέ έραντάσθη επίσης ν' αναζητήση Έλληνικήν καταγωγήν εις τά όνόματα των χωρίων Γότισσα, Σούτισσα, Κριτζούνισσα, Σαδοβίτζα και καθεζής. Τó έν τω πεδίω των Ιωαννίνων χωρίον Ζέλοβα καλούμενον έχρησίμευσε πιθανώς ως άρχηγίον των εισβαλόντων Σλάβων, μη δυνηθέντων ίσως να κυριεύσωσιν άμέσως τó φρούριον των Ιωαννίνων, διότι Ζέλοβα πρωτεύουσα (chef-lieu) σλαβιστί σημαίνει.

Μεταξύ των σπανιωτάτων Σλαβικών λέξεων των έν τη λαλουμένη γλώσση άπαντωμένων είσι και αι ποιμενικά λέξεις, στάνη και τζουπάνος. Διά της λέξεως τζουπάνος διακρίνονται κυρίως έν Ήπειρω και έν τη λοιπή Ελλάδα οι σκηνοβιοι ποιμένες, οι μεταναστεύοντες κατά τās ώρας του έτους· οι δέ κατοικίδιοι, ως είπειν, ποιμένες, βοσκοί ή πιστικοί κελούνται· τζουπάνος δέ σλαβιστί, άρχηγός σημαίνει ή και ποιμήν· και ίσως οι Σλάβοι, ως άρχηγοί ποιμνίων, οδηγούντες ταύτα εις μεσημβρινωτέρας χώρας, εισήλθον εις την Ήπειρον καθώς και εις την λοιπήν Ελλάδα. Άλλ' είτε ειρηνικώς είτε και ως στήρη πολεμιστών εις άλλας εποχάς, και ως ληστρικά συμμορίαί ενέβαλον εις την χώραν, τó άληθές έστιν ότι διέμειναν πολύν χρόνον, ώστε να επιβάλωσι Σλαβικάς όνομασίας, εξαλείψαντες τās έγχωρίους· περίεργον δέ ότι ένω οι Σάξονες, κατακτήσαντες την μεγάλην Βρετανίαν, παρεδέχθησαν τās όνομασίας των προκατεχόντων την χώραν Κελτών, οι Σλάβοι επέβαλον Σλαβικάς όνομασίας εις τά πλείστα των Έλληνικών χωρίων.

Οτι κερύκησαν έν Ήπειρω Σλαβικά φύλα, ουδεμία άρα ύπάρχει άμφιβολία· αλλά τίνι τρόπω έξέλιπον ταύτα; Ιστορικά τινα διδόμενα τείνουσι να βεβαιώσωσιν ήμās ότι εξέβλήθησαν της χώρας. Εθνολογικά τινες σκέψεις και άνευ των ιστορικών διδομένων άρκουσι προς ύποστήριξιν της των φύλων τούτων άποχωρήσεως· ο δέ Ami-Boué (1), χωρίς να έγκύψη σπουδαίως εις τó ζήτημα τούτο, νομίζει ότι οι Σλάβοι αντικατέστησαν τους άρχαίους κατοίκους καταστραφέντας, και διά τούτο Σλαβία υπό των Βυζαντινών συγγραφέων ή Έλλάς εκλήθη· κατακτηθέντες δέ ακολουθήσαν υπό των Βυζαντινών αυτοκρατόρων οι έτερόχθονες ούτοι, μετά του χριστιανισμού παρεδέχθησαν και την Έλληνικήν γλώσσαν· και ούτω; έμορφώθη ή νεοελληνική,

(1) La Turquie d' Europe, tom. IV, pag. 142.

τούτέστιν ή Έλληνική άποσλαβωθείσα (la langue grecque slavisee).

Άμέσως εκ πρώτης όψεως έννοείται τó άνυπόστατον και άπαράδεκτον της δοξασίας ταύτης· διότι ή Εύρωπαϊκή Τουρκία, ήν ο ειρημένος περιηγητής περιγράφει, ονομάζεται ούτως, δέν έπεται ότι και Τούρκοι έν πάση τη χώρα ταύτη οικουσι. Γνωστόν έστιν, ότι εις διάφορα χωρία επεβλήθη Τουρκικόν όνομα ύπό των Τούρκων των τά χωρία νεμομένων, άλλ' επίσης βεβαιωτάτόν έστιν ότι ουδέποτε Τούρκοι έν τοίς χωρίοις τούτοις κατόκησαν. Εκ πολλών δέ δύναται τις να πεισθή, ότι όλως άνυπόστατός έστιν ή δοξασία του Ami-Boué, ότι οι Σλάβοι μετά του χριστιανισμού και την Έλληνικήν γλώσσαν παρεδέχθησαν. Ολίγοι λόγοι άρκουσι ίνα άνατρέψωσιν εκ θεμελίων την δοξασίαν ταύτην. Ποιμένες Λάκας κατέλαβον τον Πίνδον έκατέρωθεν μέχρι της πρό αιώνων έρημωθείσης Δολοπίας (Ατπροπόταμον), και αύτόσε έχατεστάθησαν· αλλά, και τοι ζώντες μεταξύ Έλλήνων πρό όκτακοσίω περίπου έτών, και τον Θεόν εις Έλληνικήν γλώσσαν λατρεύοντες, και σχολεία Έλληνικά έν τισι χωρίοις καταστήσαντες, ουκ ήττον εξακολουθοῦσι μέχρι σήμερα την Βλαχικήν γλώσσαν λαλούντες. Άλλ' εάν οι Σλάβοι μετά του χριστιανισμού προσέλαβον και την Έλληνικήν γλώσσαν έν Ήπειρω, τίνι τρόπω έν Μακεδονία από της έκτης περίπου έκκονταετηρίδος μέχρι σήμερα την γλώσσαν αύτων διετήρησαν, ένω μετά των Έλλήνων συζώσι, και τά της θρησκείας αύτων εις Έλληνικήν γλώσσαν έκτελούνται; Επέβαλον μέν όνόματ' Σλαβικά, όταν την χώραν έξουσίάζον, εις τās πόλεις τās υπό Έλλήνων οικουμένας, οιαι είσιν ή Νίκουστα, ή Κόζανη, ή Σάτισσα κτλ., ουκ ήττον όμως έμειναν καθάρως από των Έλλήνων διακεκριμένοι· όθεν εύλόγως συμπεραίνωμεν ότι τά Σλαβικά φύλα εκ της Ήπειρου εξέβλήθησαν· τó δέ συζήν έν ταίς αύταις πόλεις, ως έν Φιλιππουπόλει και άλλαχού, τους έν Έλληνικήν, τους δέ Βουλγαρικήν γλώσσαν λαλούντας, κηθίστησιν επίσης άπαράδεκτον και την ιδέαν της συγχωνεύσεως. Αιωνίσθη δέ ή διάκρισις αύτη άμφοτέρων των φύλων, και τοι την αύτην Θρησκείαν προσθευόντων, διότι πόποτε ή σπανίως έγίνοντο συνοικέσια μεταξύ Έλλήνων και άλλωφύλων, μέχρι πρό όλίγων χρόνων, ένεκεν προλήψεων τινών εύκόλως έννοουμένων.

Η γλώσσα έστιν άναντιρρήτως ο ουσιωδέστερος χαρακτήρ έθνους τινος· ίνα άνεύρωμεν τās πηγάς των διεφόρων φύλων, λέγει ο Γουλιέλμος Χουμβόλδος, δεόν να μελετήσωμεν μετ' έπιστασίας τās διαφόρους λαλουμένας γλώσσας· ή πρόοδος της τε εθνολογικής και εθνογραφικής άπέδειξεν, ότι κλιματικά και βιωτικά (1) περιστάσεις μεταβά-

(1) Άγνοώ κατά πόσον αι πόλεις επί τοσαύτους αιώνας βιωτικά περιστάσεις του έθνους επήρτασαν τους φυσικούς χαρακτήρας ήμās. Βεβαιώς ο Σκόπας ή τις άλλος άγαλαματοποιός δέν ήμάντισσε την Καμπεριανήν γωνίαν, άλλ' είχε πρό των όφθαλμών

λουσι και άλλιοῦσι τους φυσικούς χαρακτήρας των ανθρώπων, ή δέ γλώσσα, λέγει ο Prichard (1) ο διακρίστερος και έμμονωτέρος έστι των χαρακτήρων· ώστε δέν θέλω φανή ίσως υπερβολικός άν είπω, ότι οι υπό του διασθήμου της Στοκχόλμης κοσμολόγου Retzius όρθόγναθοι προσαγορευόμενοι, άμα δέ λευκοί και ιθύτριχες, εάν διαμείνωσιν επί πολλούς αιώνας περί την διακεκαυμένην ζώνην κατά την μεσόγειον Άφρικην και εκβαρβαρωθώσι, πιθανόν να καταντήσωσι πρόγναθοι, μέλανες και ούλότριχες, χωρίς να άπολέσωσιν έξ ολοκλήρου την γλώσσαν αύτων.

Εάν συνέβαινε σύγκρασις και συγχώνευσις των δύο φύλων του τε Έλληνικού και Σλαβικού, ήθελον μείνει έν τη λαλουμένη γλώσση ουχι άπλώς ήχνη τινά άσήμαντα, αλλά πολλά λέξεις και φράσεις πανόμοιοι. Και τότε δέν έδύνατο ο Ami-Boué να ονομάση την λαλουμένη Έλληνικήν άποσλαβωθείσαν· μάλλον δέ δύναται τις να είρη, ότι ή υπό των καθ' ήμās Έλλήνων λαλουμένη γλώσσα έχει όμοιότητά τινα κατά την γραμματικήν σύνταξιν τον άναλελυμένον Μέλλοντα και τó Άπαρέμφατον προς την Άλβανικήν, την εκ της Ίλλυρικης άπορρέουσαν, θυγατρός ώσαύτως της Πελασγικής, ως εκ πολλών πιθανολογείται.

Και εάν ή γλώσσα ο έμμονωτέρος έστι χαρακτήρ έθνους τινος, ουδεμία όμως ύπάρχει άμφιβολία, ότι ως εκ της αύξήσεως ή έλαττώσεως τροπολογίας τε και ποικιλίας των ιδεών ένεκεν των διαφόρων φάσεων του πολιτισμού, και ανεξαρτήτως ζήνης τινος επιβροής, όφίσταται αύτη έν χρόνω μεταβολάς και εις την σημασίαν λέξεων τινών και την γραμματικήν σύνταξιν και τους ιδιωτισμούς· και γελοϊον ήθελον είσθαι, εάν ο μέλλον να περιηγηθή την Ελλάδα ήθελε φαντασθή, ότι μετά είκοσι δύο αιώνας θέλει άκούσει λαλουμένην εις τās άγοράς την γλώσσαν του Λυσίου. Επί του Λυσίου αύτου τω όντι ήναγκάζοντο να έρμηνεύωσιν όρους τινας και λέξεις εκ των νόμων του Σόλωνος (2), διακόσια περίπου έτη μετά των

αύτου τους φυσικούς χαρακτήρας των Έλλήνων της εποχής εκείνης, ώστε να καταστήση άκριβώς όρθην την γωνίαν ταύτην εις τον Απολλωνα του Belvedere. Εάν εκ των τριών κρανίων, άπερ ίδυνήθη να επιτύχω εκ των άρχαίων τάφου της Κορίνθου, και εξ άλλων τινών άλλων δύναμι να κρίνω, πιστεύω ότι δέν ύπάρχει έπιστοιτή διαφορά μεταξύ των άρχαίων Έλληνικών κρανίων και των νεωτέρων. Τά άρχαία Κελτικά κρανία, οίχ παρίστανται έν τω Βρετανικω Μουσείω ήσαν σφρόδρα έπιμήκη, βαθυμόδον δέ διά της έπιμέλειας και της προόδου του πολιτισμού ήλαττώθη τó επίμηκος εις τά Άγγλικά κρανία. Έν γίνει εις ήμās ή ίνιομετωπική διάμετρος μόλις κατά 8 ή 10 γραμμάς υπερείχει της δικεφραγματικής του· αυτό δέ διακρίνα και εις τά άλλια άρχαία Έλληνικά κρανία. Ο μέσος όρος των διαμέτρων τούτων, εις την καθ' ήμās Εύρωπαϊκήν φυλήν, παρουσιάζει διαφοράν ένός δακτύλου και ήτ γραμμών (Dechamps, études des races humaines, pag. 190. Paris 1857).

(1) Prichard, histoire naturelle de l'homme. Tom. 4. pag. 178, traduct. française.

(2) Αμοίου κατά Θεομύστην.

νομοθέτην τούτων. Ἐπὶ τοῦ Πολυβίου ἡ γλῶσση ὑπέστη οὐ μικρὰν μεταβολήν· εἰκοσι ὀκτὼ ἔτη πρὸ τῆς διαδόσεως τοῦ Εἰρήνου εἰς τὴν Ἑλλάδα, λέγει ὁ ἱστοριογράφος οὗτος, ἔγεινεν ἡ πρώτη συνθήκη μετὰ τῶν Ῥωμαίων καὶ Καρχηδονίων· μετὰ δὲ διακόσια πενήκοντα περίπου ἔτη τηλικαύτη γέγονε διαφορὰ τῆς διαλέκτου καὶ παρὰ Ῥωμαίοις τῆς νῦν πρὸς τὴν ἀρχαίαν, ὥστε τοὺς συνειρητάτους ἔνια μόλις ἐξ ἐπιστάσεως διευκρινεῖν (1). ὁ δὲ Στράβων λέγει, ὅτι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ ἄλλοι ἄλλως κατὰ πόλεις διελέγοντο, ἐδόκουν δὲ δωρίζειν ἅπαντες διὰ τὴν συμβῆσαν ἐπικράτειαν (2). Ὅθεν ἐξάγεται ὅτι ὅτε Πολυβίος καὶ Στράβων δὲν ἔγραψαν τὴν λαλουμένην γλῶσσαν αὐτὴ δὲ ἐκράθη ἐκ τῶν διαφόρων διαλέκτων. Ἀλλὰ γνωστὸν ἔστιν ὅτι εἰς τὴν κρᾶσιν ταύτην, ἕνεκεν τῆς ἐπιφανείας τῶν Μακεδόνων ἀπὸ Φιλίππου μέχρι Περσέως, συνεισέφερον οὐκ ὀλίγον καὶ τὸ Αἰολικὸν ἰδίωμα τῶν Μακεδόνων· διότι καὶ ἐν τῇ καθέδρᾳ τῆς Ἀττικῆς καλλιπερίας καὶ Ἑλληνικῆς εὐγλωττίας εἰσεχώρησεν ἡ Μακεδονικὴ διάλεκτος. «Ἐπιχώριασαι κὰν ταῖς Ἀθήναις, λέγει ὁ Πολυδεύκης ἐν τῇ λέξει Ματύλλη, τὴν Μακεδονικὴν διάλεκτον κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν τῶν Μακεδόνων.»

Ἐπὶ τῶν λαμπρῶν χρόνων τοῦ Ἑλληνισμοῦ οἱ Ἀθηναῖοι μὴ ἐπιμιγνύμενοι μετὰ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, παρέτρεψαν τὴν γλῶσσαν, καὶ τὰ ἦθη εἰς τὸ μὴ ὁμογενεῖς (3). Ὅθεν καὶ ἐκ τῶν Αἰτωλῶν, οἱ Ὀριονεῖς καὶ Ἀπόδοτοι ἀναμφιλέκτως Ἑλληνες ὄντες, ἀγνωστῶτατοι τὴν γλῶσσαν τοῖς Ἀθηναίοις ἦσαν (4). Ὡσαύτως εἰκάζομεν, ὅτι κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν μετὰ πολλῆς δυσκολίας οἱ Ἀθηναῖοι ἐνόησαν τὴν γλῶσσαν τῶν Μακεδόνων (5). Ἐπὶ Φιλίππου δὲ τοῦ Δημητρίου ἐν τῇ συνόδῳ τῆς Ναυπάκτου, ἐνθα συνεδρίαζε τὸ Παναγιώλιον, οἱ Μακεδόνες ὁμολόγησαν τὴν Ἑλλήνων ἀπάντων παρίσταντο (6).

Δὲν ὑπάρχει δ' ἀμφιβολία ὅτι ἕνεκεν τῆς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων κατακτιθέσεως τῆς Ἑλλάδος, οἱ Ἑλληνικοὶ λαοὶ ἐτι μᾶλλον συνεχωνεύθησαν, αἱ διάφοροι διάλεκτοι σενεκράθησαν, καὶ ὁμοιόμορφος ἡ λαλουμένη γλῶσσα κατήντησε. Διὰ δὲ τὴν ἐπικράτειαν τοῦ Βυζαντίου, καθέδρας τῆς Αὐτοκρατορίας καταστάνας, ἡ γλῶσσα ἐπηρεάσθη ἐκ τῆς λαλουμένης ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τῶν βορείων ἐπαρχιῶν, ἧς τὸν μηχανισμόν καὶ τὴν γραμματικὴν σύνταξιν ἀγνωσοῦμεν. Οὕτω, π. χ., ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Γαληνοῦ, δηλ. ἐπὶ Μάρκου Αὐρηλίου πάντες οἱ Ἑλληνες ἐκάλουν *Τίφην* τὸν δημήτριον καρπὸν, τὸν ὑπὸ πάντων τῶν Ἑλλήνων νῦν *βρίτζα* καλούμενον, καὶ μό-

νοι, λέγει ὁ Γαληνός, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οἱ Ὁρᾶκες καὶ Μακεδόνες *βρίτζα* ὠνόμαζον αὐτόν (1). Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα μετετρέπη εἰς τὴν λαλουμένην, ὡς πιθανώτατον φαίνεται, πολλοὺς αἰῶνας πρὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ αὐτοῦ. Εἰς τὸν μεταξὺ τοῦ Αὐτοκράτορος τούτου καὶ τῶν Ἰρρασιῶν διάλογον τὸν ὑπὸ τοῦ Θεοφάνους διασωθέντα, ἀναγνωρίζεται ἀριθμητικῶς ἡ καθ' ἡμᾶς λαλουμένη χυδαία γλῶσση (2). Ὅθεν συνάγεται, ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσση ἐξέπεσαν εἰς τὴν λαλουμένην πρὸ τῆς ἐπιδρομῆς καὶ ἐγκαταστάσεως τῶν Σλαβικῶν φύλων ἐν Ἑλλάδι. Κατέστη δὲ εἰς τοιοῦτον βυθμὸν ὁμοιόμορφος, ὥστε οἱ Ἕλληνες οἱ κάτοικοι τοῦ ἐν τῇ Ἰρρικείᾳ κατὰ τὴν Ἡπειρον χωρίου Δρυμάδες, αὐθιὰ καὶ νῦν ἐρεῖθεται Ἑλλάδος ἀρχή, ἐννοοῦσι τὴν γλῶσσαν τῶν Ἑλλήνων τῆς Σινώπης, Κερασσοῦντος καὶ Τραπεζοῦντος, τὴν αὐτὴν μορφήν καὶ γραμματικὴν σύνταξιν ἔχουσιν, ἂν καὶ οὐδέποτε Σλάβοι εἰς τὰς χώρας αὐτῶν διέμειναν ἢ δὲ σύμπτωσις αὐτῆ ἐκ θεμελιῶν ἀνατρέπει τὴν περὶ ἀποσλαβώσεως τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας ἰδέαν τοῦ Ami-Boué.

Ἡναγκασθημεν ἵνα ἀποκλίνωμεν ἐκ τῆς σειρᾶς τοῦ λόγου, ἀναγκαίαν τὴν παρέκβασιν ταύτην νομίσαντες, ὅπως φθάσωμεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι καὶ τοὶ Σλαβικῶν ὄντων τῶν πλείστων ὀνομάτων τῶν χωρίων, ἢ ὑπὸ τῶν Ἡπειρωτῶν καθ' ἡμᾶς λαλουμένη γλῶσση σύγκρασις ἔστιν ἐπίσης τῶν ἀρχαίων διαλέκτων καὶ ἰδιωμάτων· δύο δὲ ἢ τρεῖς Σλαβικαὶ λέξεις μόναι ἐν αὐτῇ διατηρούμεναι, μαρτυροῦσιν ὅτι οὐδεμία ἀνάμιξις τῶν ἑτερογενῶν φύλων συνέβη· ἐννοοῦσι δὲ πάντες οἱ Ἕλληνες τὴν ὑπὸ τῶν Ἡπειρωτῶν λαλουμένην γλῶσσαν, ὡς κατάδηλον γίνεται ἐκ τῶν τοῦ Βηλλαρᾶ ποιημάτων, ἅτινα πάντες εἰ καθ' ἡμᾶς Ἑλληνες ἐννοοῦσιν, ἂν καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν τῆς κατωτάτης τάξεως τοῦ λαοῦ ἐγράφησαν. Ἄπαντωντα δὲ καὶ ἰδιωτισμοὶ ἐν αὐτῇ καὶ λέξεις ἰδίαι, τὴν ἀρχαίαν μάλιστα καταγωγὴν τοῦ ἐνοικουμένου φύλου ἐπιμαρτυροῦσαι. Οὕτω, π. χ., ἐν Ἰωνανίνοις καὶ ἐν τοῖς Μολοσσίαις χωρίοις *μάστα* καλοῦμεν τὴν ὑπὸ πάντων καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς Ἑλλήνων ἀκρίδα καλούμενην· ἀλλὰ καὶ πρὸ δύο περίπου χιλιάδων ἐτῶν περὶ τὴν χώραν ταύτην οὕτως ἐκαλεῖτο τὸ ἔντομον τοῦτον· διότι «Κλειτάρχος φησὶν, ὅτι κατὰ Ἀμβρακιώτας *μάστα* καλεῖται ἡ ἀκρίς» (3).

Οἱ Θεσπρωτοὶ καὶ Μολοσσοὶ *πέλιον* καὶ *πελάκον* ἐκάλουν τὸν γέροντα (4). Ἐμμεῖς δὲ ἡ Πελασγικὴ αὕτη λέξις ἐν χρήσει εἰς τὴν σύνθετον λέξιν *γερόπ.λιακος*, ἐσχατόγηρον σημαίνουσαν, κα-

(1) Πολυβ. Β. III Κ. 22.
 (2) Στράβ. Β. VIII C. Α'.
 (3) Στράβων. αὐτόθι.
 (4) Θεουκδ. Β. III, C. 94.
 (5) Τὴν Μακεδονικὴν λέξιν ἀσχετον, βῆδον σημαίνουσαν, δὲν ἐνόησαν πιθανῶς οἱ Ἀθηναῖοι, ἀλλ' ἐνόησαν βεβαίως τὴν λέξιν ἐκαλακρός, ὅ ἐστι φαλακρός, καὶ οὕτω καθέλιξεν.
 (6) Titii Livii L. XXXIX. C. 29.

(1) Γαληνοῦ περὶ τροφῶν δυνάμεων τομ. VI σελ. 514 ἔκδοσ. Kuhn.
 (2) Θεοφάνους σελ. 156 ἔκδοσ. Παρισίων.
 (3) Ἴδε τὰ σχόλια εἰς τὴν Ἰλιάδα τοῦ Ὀμήρου τῆς ἐκδόσεως Villoison IX, V. 324.
 (4) Στράβ. fragmenta palatina Vaticana, tom. I, σελ. 274. Editeur Firmin Didot.

θὼς ἔμμεῖς καὶ ἐν τῇ Ἀλβανικῇ, ἐν ἣ οὐκ ὀλίγα ἐκ τῆς Πελασγικῆς περιήλθον. Βυθῶ ὀνομάζουσιν ἐν Ἡπειρῷ τὴν μάμιν καὶ πᾶσαν γραικὴν περιποιητικῶς· ἀλλὰ τίς ἀγνοεῖ τὴν Βυθῶ ἐν τῷ ὠρχίῳ Πελασγικῷ μυθεύματι τῆς Δήμητρος;

Καθὼς ἡ Ἰωνικὴ διάλεκτος ὑποδιχεῖται εἰς ἐξ ἢ τέσσαρα τοῦλάχιστον ἰδιώματα, ἢ, ὡς εἶπεν, διαλέκτων παρακλαγγῆς, οὕτω φυσικῶ τῷ λόγῳ ὑποδιχεῖται καὶ ἡ Αἰολικὴ καὶ Αἰολοδοωρικὴ, αἱ ἐκ τῆς τοῦ Ἰσθμοῦ λαλούμεναι, εἰς διαφόρους παρακλαγγῆς, καὶ τινες ἐξ αὐτῶν χυδαῖες (patois), ἀναλόγως τοῦ πολιτισμοῦ τῶν διαφόρων λαῶν· οἱ δὲ Ἡπειρωταὶ ἐκάλουν Αἰολοδοωρικὴν τινὰ διάλεκτον τῶσα μᾶλλον, καθ' ὅσον οἱ ὑπερκοκύντες τὴν Ἡπειρον εἰς τὴν δεξιὰν ὄθην τοῦ Ἀῶου καθήκοντες λαοί, ἐν οἷς καὶ βέρβηροι ἦσαν τινες διγλωσσοί, καὶ τὸ Ἰλλυρικὸν τοῖτοις ἀνεμίχτο, διαλέκτω παραπλησίως τοῖς Μακεδόσιν ἔχρωντο, ὡς ὁ Στράβων σαφῶς ἀποφαίνεται. Ἐν δὲ τῇ διαλέκτῳ τῶν Ἡπειρωτῶν ὑπῆρχον ἀναμφιβόλως καὶ ἰδιωτισμοὶ καὶ λέξεις τινες ἰδιαίτεραι. *Αυρτόν* ὠνόμαζον τὸν σκύρον, ὡς ἀναφέρει ὁ παρὰ τῷ Ἀθηναίῳ Σέλευκος (1), Ἄσπετον δὲ τὸν Ἀχιλλέζ ὠνόμαζον ἐγγχωρίῳ τῇ φωνῇ, ὡς λέγει ὁ Πλούταρχος (2)· ἀλλὰ δὲν ἔπεται ὅτι ἡ ἐγγχωρίος φωνὴ τῶν Ἡπειρωτῶν ἦν ἄλλη τις ἢ Ἑλληνική· διότι καὶ οἱ Μεσσηνιοὶ κίρος ἐκάλουν τὸν στέφανον ἐγγχωρίῳ τῇ φωνῇ, λέγει ὁ Πρωτανίας (3), οὐδενὸς ἀμφισβητοῦντος τὴν Δωρικὴν διάλεκτον τῶν Μεσσηνίων.

Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἕνεκεν τῶν διαιρέσεων τοῦ αὐτοῦ ἔθνους εἰς διάφορα κράτη καὶ πολιτεύματα, καὶ εἰς διάφορον βαθμὸν πολιτισμοῦ, αἱ περὶ ἐθνότητος ἰδέαι ἦσαν ὁπωσθὺν συγκεχυμέναι. Οὐδαμῶς ἀποροῦμεν ὅτι ὁ Στράβων διακρίνει τοὺς Ἡπειρωτάς ἀπὸ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων· ὁ δὲ παρὰ Στράβωνι Ἔρρος· ὄριον τῆς Ἑλλάδος τὸν Ἀμβρακιῶν κόλπον τίθησι. Βερβάρους τοὺς Ἡπειρωτάς ὠνόμασεν ὁ Θεουκιδίδης τοὺς ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου συμμάχους τῶν Λακεδαιμονίων· ἀλλὰ καὶ ὁ Δημοσθένης βέρβηρον τὸν τὴν Ἀσίαν ἐξευγενίσαντα Μέγην Ἀλέξανδρον ἐκάλεσεν, ἐνῶ ἐν τῷ Πανηγυρικῷ λόγῳ ὁ Ἰσοκράτης διασαλπίζει, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ὡς Ἕλληνες ἀναγνωρίζουσιν οὐχί τοὺς τῆς αὐτῆς φύσεως, ἀλλὰ τῆς αὐτῆς παιδείσεως μετασχόντας. Οἱ Ἀθηναῖοι, ὡς ἔμπροσθεν εἰρηται, παρέτρεψαν τὴν γλῶσσαν εἰς τὸ μὴ ὁμογενεῖς. Ἵπὸ τοῦ Θεουκιδίδου οὖν Ἀθηναῖοι ὄντος οἱ ἀγνοοῦσι τὴν γλῶσσαν διὰ τὸν εἰρημένον λόγον, καὶ ἀπολίτευται κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην Ἡπειρωταί, εὐλόγως βέρβηροι ἐκλήθησαν· ἀλλὰ τὰ Ἑλληνικὰ ὀνόματα Φώτιος καὶ Νικάνωρ τῶν στρατηγῶν τῶν Χαθῶν, ὧν μνεῖαν ποιεῖται ὁ Θεουκιδίδης αὐτός, καὶ τὰ λοιπὰ διασωθέντα κύρια ὀνόματα τῶν κατοίκων τῆς χώρας τῶν πόλεων καὶ θέσεων μαρτυροῦσι

περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν Ἡπειρωτῶν, εἰς τρόπον ὥστε ἡ ἀγνοία τῆς παρ' αὐτῶν λαλουμένης γλώσσης, ἀπέναντι τῆς παρατηρήσεως ταύτης καὶ τῶν λοιπῶν δεδομένων, ἐστὶ λόγος ἀσήμεντος καὶ ἀίσιχυρος νὰ γεννήσῃ ἀμφιβολίαν τινὰ περὶ τούτου. Κατὰ τὰ μεθῆρια ὁμοῦ τῆς χώρας ταύτης περὶ τὴν Ἀτιντανίαν, ἐνθα νῦν οἱ Ληάπιδες οἰκοῦσι, φύλον Ἀλβανικόν, καὶ τὴν Παρναίαν, δὲν φαίνεται ἀπίθανον ὅτι καὶ τὸ πάλαι ὑπῆρχεν Ἰλλυρικὸν τι φύλον. Ἐν τῇ συνόδῳ τῇ περὶ εἰρήνης γενομένη ἐν Φοινίκῃ, μετὰ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ἡπειροῦ Φιλίππου καὶ Ἀερόπου, ὑπῆρχε καὶ τις Δάρδος καλούμενος (1)· τὸ δὲ ὄνομα τοῦτο ὁμοιάζει καθ' ὅλοκληρίαν τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰλλυριοῦ Δέρδα τοῦ ὑπὸ Θεουκιδίδου μνημονευμένου. Ἀλλ' ἐὰν περὶ τὰ ἄκρα τῆς Ἡπειροῦ κατὰ τὸν ἕνα καὶ τινες Ἰλλυριοί, οἱ κάτοικοι κυρίως τῆς χώρας ἦσαν Ἕλληνες. Ἑλληνες ὀνομάζει ὁ πατήρ τῆς ἱστορίας τοὺς Θεσπρωτοὺς (2). Ὡσαύτως πρῶτοι τῶν Ἑλλήνων οἱ Δωδωναῖοι ἐδέχθησαν, λέγει, τὰ ἐκ τῶν ὑπερβορείων φερόμενα ἱερά (3). Ὁ Πολυβίος οὐδαμῶς τοὺς Ἡπειρωτάς ἐκ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων ἀποχωρίζει (4)· ὁ δὲ Ἀριστοτέλης τὴν Ἡπειρον ἐστὶν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους θεωρεῖ, σαφῶς ἀποφανόμενος, ὅτι «ἡ Ἑλλάς ἡ ἀρχαία ἐστὶν ἡ περὶ τὴν Δωδώνην καὶ τὸν Ἀγελῶν ὄκον γὰρ οἱ Σαλλοὶ ἐνταῦθα, καὶ οἱ καλούμενοι τότε μὲν Γραικοὶ νῦν δὲ Ἕλληνες (5).»

Κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους, σχετικῶς πρὸς τὴν λαμπρὰν ἐποχὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ὑπῆρχε πλείστη σχέσις καὶ συνάφεια μετὰ τῶν Ἡπειρωτῶν καὶ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων, ὡς ἐκ τῶν τοῦ Ἡροδότου συνάγεται. Ὁ τύραννος τῶν Σικυωνίων Κλεισθένης προσεκάλεσε τοὺς ἀρίστους τῶν Ἑλλήνων εἰς διαγωνισμόν· ὁ δὲ ἀριστεύσας ἐμελλε νὰ νυμφευθῇ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Ἀγαλίππην. Μετὰ τὸ δὲ τῶν συνδρομῶν εἰς τὸν διαγωνισμόν ἀρίστων Ἑλλήνων ὑπῆρξε, λέγει ὁ Ἡρόδοτος, καὶ ὁ Μολοσσὸς Ἀλκων (6). Ὡσαύτως οἱ Μολοσσοὶ συμμετέσχον εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων στρατείαν ἀποικίαν εἰς τὴν Ἰωνίαν (7)· ἀλλ' ἀπολούθως οἱ πρὸς τὸ Αἰγῶν κατοικοῦντες Ἕλληνες, προσπελάζοντες τῇ θαλάσῃ, καὶ ὄντες εἰς ἀένναον σχέσιν μετὰ τῶν λαῶν τῆς Ἀσίας, ἐστίας τοῦ τότε πολιτισμοῦ, προήχθησαν ἐγκαίρως εἰς τὸν πολιτισμόν, καὶ κατὰ τὰ ἦθη καὶ τὴν γλῶσσαν αὐτὴν ἀναγκαίως μεταβολὰς τινὰς ὑπέστεισαν. Οἱ δὲ Ἡπειρωταί,

Οἱ οὐκ ἴσασιν θάλασσαν ἀνέρες, οὐδὲ θ' ἄλεσιν μειγμένον εἶδαρ εἶδουσι, ὡς ὁ Ὀμηρος λέγει, ἔμμεῖς ἀπολίτευται καὶ ὡς

(1) Titii Livii L. XXIV, C. XII.
 (2) Ἡρόδοτ. Β. II Κ. 56.
 (3) Ἡρόδοτ. Β. IV Κ. 33.
 (4) Πολυβ. Β. II Κ. 8.
 (5) Ἀριστοτέλ. Μετεωρ. Β. I. 14.
 (6) Ἡρόδοτ. Β. VI Κ. 27.
 (7) Ὁ αὐτ. Β. I. C. 116.

(1) Ἄθην. Β. XI. 500.
 (2) Πλούταρχ. βίος Πύρρου.
 (3) Πρωσ. Αλβανικὰ Κ. ΚΖ'.

εἰπεῖν Πελασγότεροι. Ὅτι δὲ οἱ κάτοικοι τῆς Ἡπειροῦ Πελασγοὶ ἦσαν, τοῦτο ἀναμφισβήτητόν ἐστιν· ἀλλὰ καὶ οἱ Δρύορες, καὶ οἱ Δωριεῖς καὶ οἱ Ἴωνες αὐτοὶ ἐκ Πελασγῶν εἴλοντο τὸ γένος (1), καὶ ἡ Ἑλλάς ἅπασα Πελασγία ἐκαλεῖτο, λέγει ὁ Ἡρόδοτος (2). Ὅθεν τὰ περὶ τῆς ἀγνοίας τῆς γλώσσης τῶν κατοίκων τῶν Πελασγικῶν πόλεων Σκυλάκης καὶ Πλακίης ὑπὸ τοῦ ἰδίου ιστοριογράφου εἰρημένως εὐκόλως ἐρμηνεύονται. Ὅταν δὲ τις ἐξ ἐπιστάσεως διευκρινήσῃ, ὅτι ὁ Στράβων καὶ ἰδίως Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεύς (3) περὶ Πελασγῶν ἀναφέρουσι, θέλει ἀνευδοκίμως παραδεχθῆναι ὅτι οἱ μὲν Πελασγοὶ ἦσαν Ἕλληνες βάρβαροι, οἱ δὲ Ἕλληνες Πελασγοὶ ἐξευγενισθέντες. Διὰ δὲ τῶν εἰρημένων δυνάμεθαι νὰ ἐξηγήσωμεν, τίνι τρόπῳ ὁ τε Ἐφρορας, ὁ Στράβων καὶ Διονύσιος ὁ Καλλιφώντος τὴν Ἡπειρον ἐκτὸς τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν κατέλιπον.

Ἦρχισαν δὲ οἱ Ἡπειρωτῆται νὰ προάγῳνται εἰς τὸν πολιτισμὸν κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον, χάρις εἰς τὴν δι' αὐτοῦ προκύψασαν συνάφειαν μετὰ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων. Ἰστοροῦσι τὸν Θάρον τὸν κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον ὑπὸ τοῦ Σαβυλίνθου ἐπιτροπευόμενον, πρῶτον Ἑλληνικῆς γράμματος, ἤθεσι καὶ νόμοις φιλανθρώποις διακοσμησάσας πόλεις (4). Ἐνεκεν δὲ τῆς ἀνανεώσεως σχέσεως μετὰ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων ἤρχισαν ἐκτοτε μᾶλλον νὰ ἐργάζωνται αἱ Δωδωνίδες ἱερεῖαι· οἱ Ἀθηναῖοι μάλιστα διαφερόντως ἐπέδοντο τὸ Δωδωναῖον μαντεῖον, καὶ συνεχῶς θεοπρόπους εἰς αὐτὸ ἀπέστελλον· ὁ δὲ Πausanias μνησθὲν ποιεῖται διαφόρων περιστάσεων, καθ' ἃς οἱ Ἀθηναῖοι τοῦ Δωδωναίου Διὸς τοὺς χρησμούς ἐζήτησαν, καὶ ἰδίως ὅτε τὸν κατὰ τῶν Συρακουσῶν πόλεμον ἐπεχείρησαν, καὶ τὴν εἰς Συκελίαν ἀποικίαν ν' ἀποστείλωσι διενεόθησαν (5). Καὶ ὁ Δημοσθένης ὠσαύτως ἐν τῷ κατὰ Μειδίου λόγῳ μνημονεύει διαφόρων ἐκ Δωδώνης μνησμάτων· ὁ Ζεὺς διέταξε νὰ ἀποστείλωσιν αὐτῶν οἱ Ἀθηναῖοι διάφορα δῶρα, βουὴς δηλαδὴ καὶ ἄλλα ἱερεῖα, ἰδίως δὲ ἐπρόντιζε περὶ τῆς Διώνης τῆς Πελασγικῆς του συμβῆαι, πρὸς ἣν ἐπεμψαν καὶ τράπεζαν χαλκῆν· οἱ Ἀθηναῖοι δὲ κυρίως ἐπειρώοντο διὰ τῶν δῶρων τούτων νὰ ἐξασκῶσιν ἐπιβροχὴν εἰς τὴν Ἡπειρον, ὡς ἐκτινος χωρίου Ὑπερίδου τοῦ ῥήτορος διαρξίνεται. Διηγεῖται δὲ ὁ ῥήτωρ Ὑπερίδης ἐν τῇ ὑπὲρ Βυζενίππου εἰσαγγελίας ἀπολογίᾳ, ὅτι ὁ Δωδωνάσιος Ζεὺς προσέταξε τοῖς Ἀθηναίοις ἐν τῇ μαντείᾳ τὸ ἀγαλμα τῆς Δωδώνης ἐπικοσμησάσκει· διὸ οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέστειλαν πολὺν καὶ πολυτελεῖ κῶσμον καὶ ἄλλην θεωρίαν· ἡ δὲ Ὀλυμπιάς ἡ ἀδελφὴ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μολοσσῶν Βασιλέως καὶ ἡ μήτηρ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἐγκλήματα τοῖς Ἀθη-

ναίοις ἐποίητο, ὡς ἡ χώρα εἴη αὐτῆς ἡ Μολοσσική, ἐν ἣ τὸ ἱερὸν ἦν. Τὸ Δωδωναῖον τοῦτο μαντεῖον ὡς τὸ ἀρχαιότατον τῶν ἐν Ἑλλάδι χρηστηρίων, καθ' ἃ ὁ Ἡρόδοτος λέγει (1), ἔχειρε μεγίστην ὑπόληψιν· διὸ καὶ ὁ Ἀύσανδρος ἐπειράθη νὰ τὸ διαφθεῖρη πρὸς ἐπίτευξιν τῶν σκοπῶν του (2)· οὐχ ἤττον ὅμως τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν εἶχε τὰ πρωτεῖα, οὐχὶ διότι ἦν ἀψευδέστερον τοῦ Δωδωνάσιου, ἀλλὰ διότι ἦν κεντρικώτερον καὶ ἐν τῷ ὁμαλῶ τῆς γῆς κείμενον, ὡς ὁ Στράβων λέγει (3)· ἴσως δὲ καὶ διὰ τὴν ὑπεροχὴν τῶν Ἴωνων εἰς τὸν πολιτισμὸν ἐπὶ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων· διότι ὁ Ἀπόλλων θεότης μᾶλλον Ἴωνικὴ ὑπῆρξεν.

Δ'.

Γράφω τὰ ὀλίγα ταῦτα ἐν παρέργῳ καὶ διὰ βραχείων, ἐξηρχόμεν μὲν ὅλως τῆς σφαίρας τῶν συνήθων ἐργασιῶν μου, εὐρισκὼν ὅμως παραμυθίαν τινὰ εἰς τὰ πολλὰ καὶ ἀλλεπάλληλα ἀτυχήματα τοῦ τόπου τῆς γεννήσεώς μου. Ἐκρινὰ δὲ εὐλογον ἵνα δημοσιεύσω ταῦτα, οὐχὶ διότι ἀποδίδω ἀξίαν τινὰ, ἀλλ' ἵνα κεντήσω τὸν ζῆλον τῶν περὶ ταῦτα ἀσχολουμένων συμπατριωτῶν μου, οἱοὶ ὁ κύριος Σμιτέλος ὁ τὰ Ἡπειρωτικὰ ἀξιολόγως συγγράψας, καὶ ὁ Κυρ. Ἀραβαντινὸς ὁ τὴν χρονολογίαν τῆς Ἡπειροῦ πέρουσι δημοσιεύσας. Ὁ συγγραφεὺς μάλιστα τοῦ πονήματος τούτου, ἐν Ἰωαννίνοις διαμένων, δύναται, ἐπιχειρῶν ἐνίοτε ἐκδρομὰς ἀπὸ τὴν χώραν, νὰ ἀνακαλύψῃ ὀνόματα ἀρχαίων πόλεων ἢ χωρίων εἴτε ἐξ ἐπιγραφῆς τινος, εἴτε ἐξ ὀνομασίας εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν κατοίκων διατηρουμένης. Καὶ τὰ πρὸ αἰῶνων ἄλλα ἐρείπει δύναται ἐνίοτε νὰ ἀπαντήσωσιν εἰς τὰς ἐρωτήσεις τοῦ μαρτυρουμένου εἰς τὴν θέαν αὐτῶν φιλοπάτριδος.

Ἄλλ' ἐὰν ὁ Κύριος Ἀραβαντινὸς δὲν ἐνεκνύσῃ εἰς τὴν ἔρευναν τῆς ἀρχαίας χωρογραφίας τῆς Ἡπειροῦ, οὐχ ἤττον ὅμως κατέστη πολλῶν ἐπαίνων ἀξίος ὡς καταβαλὼν πολλὰς προσπάθειας πρὸς συλλογὴν διαφόρων ἱστορικῶν γεγονότων νεωτέρας μὲν ἐποχῆς, ἀνεκδότων ὅμως καὶ ὅλως ἀγνώστων. Ἄν δὲ καὶ αἱ διάφοροι πολεμικαὶ πράξεις αἱ κατὰ τὴν Βυζαντινὴν ἐποχὴν λαβοῦσαι χώραν ἐν Ἡπειρῷ δὲν ἀπαρτίζουσι μέρος τῆς ἱστορίας τῆς χώρας ταύτης, εἰ μὴ μόνον καθ' ὅσον ἡ νέα Ἡπειρος ἐχρησίμευσεν ὡς στάδιον τῶν πράξεων τούτων, οὐχ ἤττον ὁ τῆς Χρονολογίας συγγραφεὺς, ἀφηγούμενος ἐν τάξει καὶ ἀκολουθίᾳ τὰ ἄλλα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης κατέστησεν ἐφικτὸν τὸ μέρος τοῦτο τῆς ἱστορίας τοῖς πλείστοις τῶν ἀναγνωστῶν αὐτοῦ· ἀνέδειξε δὲ ἅμα τὴν στρατηγικὴν εὐφυίαν καὶ πολεμικὴν ἐμπειρίαν τῶν στρατηγῶν τῆς Ἑλληνικῆς αυτοκρατορίας κατ' οὐδὲν κατωτέρων τῶν ἀρχαίων στρατηγῶν τῆς Ἑλλάδος· καὶ ἐθριάμβους βεβελίως ὁ Ἑλληνισμὸς κατὰ τῶν ἐκ τῆς Δύσεως, τῆς

(1) Ἡρόδ. Β. II. κεφ. 52.

(2) Πλουτ. Βίος Ἀυσάνδρου.

(3) Στράβ. Β. IX. τομ. 2. σελ. 273 ἐκδ. σπερδούπορος.

(1) Ὁ αὐτ. Β. I, C. 56. καὶ VII 25. καὶ VIII 44.

(2) Ὁ αὐτ. Β. II, C. 56.

(3) Ὁρα Διον. Αλ. Ῥωμαϊκῆς ἱστορίας. Β. I Κ. 17.

(4) Πλουτ. Πύρρος.

(5) Πausan. Β. VIII. Κ. II.

Ἄρκτου καὶ τῆς Ἀνατολῆς εἰσβαλλόντων πολεμίων, ἐν ἣ φιλοπρωτία καὶ φιλαρχία, τὰ μέγιστα ταῦτα τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους· ἐλαττώματα, δὲν διήγειρον ἐμφυλίου πολέμου καὶ ἐσωτερικοῦ σπαραγμῶν· ὅπερ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸν Γιβθῶνα νὰ ἐκφέρῃ τὴν πικροτάτην καὶ σκληροτάτην δι' ἡμᾶς ἀπόφασιν, ὅτι δηλαδὴ, κῆδαιμόνησαν οἱ Ἕλληνες ὑπὸ τὸν βάρβαρον καὶ τυραννικὸν ζυγὸν τῶν Τούρκων καταστρεφόμενοι πρότερον ὑπὸ τῆς ἀναρχίας.

Ἐν τῷ δευτέρῳ τόμῳ τῆς Χρονολογίας ὁ συγγραφεὺς κατεχώρησε καὶ στατιστικὸς πίνακας τῆς Ἡπειροῦ, ὧν τὴν ἀκρίβειαν, φαίνεται, δὲν ἐκρινεν ἀναγκαίαν. Προσέθηκε δὲ καὶ δύο Μονογραφίαι· καὶ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ περὶ τῆς Ἑλληνικωτάτης καὶ κατὰ τοὺς φυσικοὺς χαρακτῆρας καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν ἐνοικούντων (1) Πάργας, τῆς ἀπανθρώπως πωληθείσης εἰς τὸν τύραννον διὰ τὸν φόβον μὴ γίνῃ ἀρχὴ τῆς Ἑλληνικῆς ἀπελευθερώσεως καὶ ἀνεξαρτησίας, πραγματεύεται· ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ περὶ τῶν Ἰωαννίνων. Ἡ πόλις αὕτη, λέγει, ὑποστηρίζων ἦν ἐξέφρασσα γνώμην πρὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν ἐν τῷ Φιλολογικῷ Συνεδρίῳ, δὲν ἔσχε τὸ ὄνομα τοῦτο (Ἰωάννινα) ἐξ αυτοκράτορος τινος· ἡ ἀνακτορὸς Ἰωάννου, μὴ ὑπάρξαντος τοιοῦτου πρὸ τῆς κτίσεως αὐτῆς. Μὲ φαίνεται δὲ ὅτι Γιάννινα, ὡς χυδαίως λέγεται, οὐδὲν ἄλλο σημαίνει ἢ Ἰωάννινα, ἀπαρτίζοντα ὡς ὁ Ἰωάννης Γιάννης καὶ τὸ ἴδιον Γιῶτα προφέρεται. Ἀλλὰ πότε ἐκτίσθη ἡ πόλις αὕτη; ἰδοὺ τὸ ζήτημα, ὅπερ μέχρι τοῦδε ἔμεινεν ἄλυτον. Ἡ πόλις αὕτη ἀναφέρεται οὐ μόνον κατὰ τὴν ἐνάτην ἑκατονταετηρίδα, ὡς εὐλόγως λέγει ὁ Κ. Ἀραβαντινός, δηλαδὴ ἐπὶ Φωτίου τοῦ Πατριάρχου, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἐβδόμην. Ὁ Bandari, πρὸς ἐν παραπέμπει ὁ Πουκεβίλλης, μνησθὲν ποιεῖται ἐκθέσεως Ἀνδρονίκου τοῦ Ἀυτοκράτορος περὶ ἐπισκόπων, ἐν ἣ ἀναφέρονται ἐπίσκοποι Ἰωαννίνων μέχρι τοῦ ἔτους 673. Ὅθεν δέον ἵνα ὑποθέσωμεν, ὅτι ἡ πόλις αὕτη ἐκτίσθη περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ἑκατονταετηρίδος ταύτης ἢ καὶ πρότερον. Γινώσκωμεν ἐν τούτοις, ὅτι μετὰ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Γωτίλα (κατὰ τὸ 552 ἔτος συμβῆσαν) ὁ Ἀυτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς συνέλαβε τὴν ἰδέαν, ἵνα κτίσῃ διάφορα φρούρια, ὅπως καταφεύγων ἐν αὐτοῖς οἱ ὑπῆκοοι τῆς αυτοκρατορίας ἐν περιπτώσει ἐπιδρομῆς. Ὁ Προκόπιος, ἐν τῷ περὶ κτισμάτων Ἰουστινιανοῦ συγγράματι, πραγματευόμενος περὶ τῶν φρουρίων τούτων ἀναφέρει κατ' ὄνομα καὶ τὰ ἐν τῇ παλαιᾷ Ἡπειρῷ, τὰ μὲν ἀνανεωθέντα, τὰ δὲ τότε ὑπὸ τοῦ αυτοκράτορος κτισθέντα (2). Πρὸς τούτοις ἀναφέρει, ὅτι εἴη καὶ τὶς πόλις ἀρχαία ὕδασιν ἐπιεικῶς κατακορῆς οὖσα, ὀνοματῶς τε τῆς τοῦ χωρίου φύσεως Εὐροια ἀνέκαθεν ὀνομαζέτο· ταύτης δὲ τῆς Εὐροίας οὐ πολὺ ἀποθεν λίμνη κέχεται, καὶ νῆσος κατὰ μέσον ἀ-

νέχει καὶ λόφος αὐτῇ ἐπανέστησε διαλείπει δὲ ἡ λίμνη τοσοῦτον, ὅσον τινὰ ἐν τῇ εἰσόδῳ μοῖραν τῆ νῆσῳ λελεῖσθαι· ἐνθ' ἡ δὲ βραχίλευς τοὺς τῆς Εὐροίας μεταβιβάσαι οἰκήτορας· πόλιν ὀχυρωτάτην οἰκοδομησάμενος ἐτείχισατο. Ἐκ τῆς περιγραφῆς ταύτης τοῦ Προκοπίου συνάγεται, ὅτι ὁ Χερρόνησος ἦν ἡ νῆα πόλις τῶν Εὐροίων ἐκτίσθη, τὸ τῶν Ἰωαννίνων φρούριον ἐστὶ. Οὐδὲ δύναται τις νὰ φαντασθῇ, ὅτι πρόκειται περὶ τῆς μικρᾶς λίμνης τῆς Ζαραβίνης καλουμένης, ἐνθ' οὔτε Χερρόνησος οὔτε ἔχνη φρουρίου σώζονται. Ὁ Προκόπιος, ἐν ᾧ κατ' ὄνομα ἀναφέρει τὰ λοιπὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ κτίσματα, ὡς εἴρηται, δὲν λέγει πῶς ὀνομασθῆ ἡ νῆα πόλις τῶν Εὐροίων, οὔτε πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ τὰς ὀνομασίας τῶν λοιπῶν κτισμάτων γινώσκων ἠγνόει τὴν τῆς πόλεως ταύτης. Ἡ δὲ σιωπὴ αὕτη τοῦ ιστοριογράφου, καὶ περὶ δυσεξήγητος οὖσα, ἐστὶ μᾶλλον τὴν περὶ τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως εἰκοτολογίαν ὑποστηρίζει. Εἰκάσομεν δὲ ὅτι οἱ Εὐροεῖς ἐκτίσαν ἐπὶ τῶν ἐρείπειων τοῦ ναοῦ τοῦ Δωδωναίου Διὸς, ὡς συνήθως συνέβαινε, χριστιανικὸν ναὸν, ἀφιερῶσαντες αὐτὸν καὶ τὴν πόλιν εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν Πρόδρομον. Καὶ ἄλλα κτίσματα ἐκ τῶν ἀνανεωθέντων ἐν Ἡπειρῷ ἀφιερῶμενα ἦσαν εἰς ἁγίους, τὸ μὲν εἰς τὸν ἅγιον Δανάτον, τὸ δὲ εἰς τὸν ἅγιον Σαβῖνον (1). Ἐκ τῆς ὀνομασίας ὁ ἅγιος Ἰωάννης μετεσχημάτισαν ἐπὶ τὸ εὐφρονότερον καὶ ἑλληνικώτερον οἱ Ἕλληνες Εὐροεῖς τὸ ὄνομα τῆς πόλεως αὐτῶν, καλέσαντες αὐτὴν Ἰωάννινα. Ἦχει δὲ εὐφρονώτερον τὸ ὄνομα τοῦτο, ἢ ἂν ἔλεγον Ἰαννοῦπολις· καθὼς ἤθελεν εἰσθαι ἑλληνικώτερον ἢ τὰ ἐν τῷ Πόντῳ τῆς μικρᾶς Ἀσίας Εὐχάϊτα, τὰ εἰς τὸν ἅγιον Θεόδωρον ἀφιερῶθέντα, μετωνομαζόντο Θεοδώρια ἀντὶ τοῦ Θεοδώρουπολις, ὡς μετωνομασθήσαν. Νομίζω δὲ, ὅτι δὲν θέλει φανῆ παράδοξος ἢ εἰκασία αὕτη περὶ τῆς ἀφιερώσεως τῆς πόλεως ταύτης εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην, καὶ τῆς ἐκ τοῦ ἁγίου τούτου δημιουργηθείσης ὀνομασίας, τόσῳ μᾶλλον καθ' ὅσον κατὰ τὴν ἑκτὴν ἑκατονταετηρίδα, καθ' ἣν νομίζομεν ὅτι ἐκτίσθη ἡ πόλις, ἐνίσχυθη τὰ μέγιστα ἡ χριστιανικὴ θρησκεία, καὶ κατεδιώχθη ἡ καλουμένη εἰδωλολατρεία. Ἐσπερωθῆ μὲν ὁ χριστιανισμὸς ἀπὸ τῆς τετάρτης ἤδη καὶ πέμπτης ἑκατονταετηρίδος, καθ' ἣν συστήματα ἀγάμων ἱερῶν ἐπλήρουν πόλεις καὶ κώμας, ὡς λέγει ὁ Ζώσιμος (Ἱστορ. V. 23), οὐχ ἤττον ὁ μὲν ὑπῆρχον εἰσέτι καὶ τινες τὴν ἀρχαίαν θρησκείαν προσεδόοντες, καὶ ἐθιμά τινὰ τῆς ἀρχαίας θρησκείας τὸν χριστιανισμὸν μιαινόοντες· ὅθεν ὁ Ἰουστινιανὸς εὐσεβεστέρους τοὺς χριστιανούς κατέστησε, τὴν ἀρχαίαν πίστιν παντὶ σθένει καταδιώξας. Ἐν ἔτει 553 συνεκροτήθη Σύνοδος ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἣτις καὶ τὰς ἀθώως ἐορτὰς τοῦ τρύγου ὡς ἀποζούσας Ἀθηνῶν καὶ Διονυσίων κατήργησε, καὶ τὰ προσωπεῖα κατὰ τὴν ἀποκρῶ ἀπηγόρευσε. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἑκατονταετηρίδα διὰ αυτοκρα-

(1) Παράδοξος ὁ ἐπισκοπεύει τὴν Πάργαν Πουκεβίλλης πρὸ τῆς πωληθείσης αὐτῆς ὀνομασίας τοῦ Παργίου Peuplado albanaise (Voyage, chap. XXXII).

(2) Προκοπίου περὶ κτισμάτων Β. IV, Κ. IV.

(1) Προκοπ. Β. IV Κ. IV.

τορικού διατάγματος εξωρίσθησαν εκ των Ἀθηῶν οἱ τὴν ἀρχαίαν θρησκείαν ὑποστηρίζοντες φιλόσοφοι Εὐλάλιος, Δαμάσκιος· καὶ λοιποὶ ἑπτὰ τῶν ἀριθμῶν, ἐν οἷς καὶ ὁ τὸ ἐγγεγράφον τοῦ Ἐπικτήτου σχολιάσας Σιμπλίσιος. Πᾶσαι τοίνυν αἱ παρατηρήσεις καὶ σκέψεις αὐταὶ ἐνιαχούσι τὴν δόξαν ἡμῶν, ὅτι οἱ εὐσεβέστατοι Εὐροεῖς Ἰωάννινα ἐκάλεσαν τὴν νεόδμητον πόλιν διὰ τῆς εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην ἀριερώσεως αὐτῆς, εἴτε οὐκ ἔστιν, εἴτε τοῦ Αὐτοκράτορος αὐτοῦ ἐπινοήσαντος. Ἀλλὰ ποῦ ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις Εὐροία; Δέον ἵνα ἀναζητήσωμεν τὰ εἰρηπία ταύτης ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῶν Ἰωαννίνων, διότι αὕτη οὐκ ἀποθεν ἔκειτο. Παρὰ τοῖς Ἰωαννίταις σώζεται δόξα ἐκ παραδόσεως, ὅτι οἰκήτορες τῆς Βαλλῆς εἰς Ἰωάννινα μετακίνησαν· οὐδεμίαν ἄλλην χώραν ὑδραῖν ἐπιεικῶς κατακορῆς ὑπάρχει, ὡς ἡ χώρα, ἐν ἣ καίται ἡ Βελλά. Εἰς μικρὰν ἀπόστασιν πρὸς κἀταντες μέρος ἀπὸ τῶν εἰρηπίων αὐτῆς πηγάζει ἀρθονώτατον ὕδωρ, ὅπερ μετὰ τῶν λοιπῶν βυάκων τῆς καταρρύτου κοιλάδος ἀποτελεῖ τὸν ποταμὸν Θύκμιν. Ἀλλ' ὁ Πουκεβίλλης καὶ οἱ λοιποὶ περιηγηταὶ ἀναφέρουσι τὰ εἰρηπία ταῦτα ὡς εἰς τὴν Φωτικὴν ἀνήκοντα καὶ ἐν τῷ χάρτῃ ὠχρότως τοῦ Κεϊπέριου Φωτικῆ σημειοῦται, ἔνθα τὰ εἰρηπία ταῦτα. Ὁ δὲ Προκόπιος λέγει ὅτι ἡ Φωτικὴ ἐν τῷ γήρακι τῆς γῆς ἔκειτο, ὕδασι περιρρέομενη τῆδε λιμναίουσιν ἐγγυτάτῳ δὲ αὐτῆς εἰς ἀναντες χωρίον καὶ ἰσχυρῶς ὄρθιον ὁ Ἰουστινιανὸς φρούριον ἐδείκματο. Τὰ δὲ τῆς Βελλῆς εἰρηπία καίται εἰς τὰς ὑπερβαῖας βουνοῦ εἰς ὑψηλὴν ὀψοσὺν θέσιν, καὶ οὐχί εἰς χωρίον γήρακι ἀμυβυθλίαν περὶ τῶν εἰρηπίων τούτων ὡς εἰς τὴν Φωτικὴν ἀνήκοντων, καὶ μᾶλλον πιθανολογοῦσι τὴν ἰδέαν ὅτι ἡ Εὐροία ἐν ταῦθα ἔκειτο. Δὲν ἡδὺν νῆθην νὰ ἀνεύρω τὴν σημασίαν τοῦ ὀνόματος Βελλά· περιεργον δὲ ἐστὶν ὅτι καὶ ἐν Μεσσηνίᾳ ὑπάρχει χωρίον Βελλᾶ κλοῦμενον ὠτάτως καὶ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῶν Καλαβρύτων πρὸς τὴν Αἰγυλίαν· ἐπίσης καὶ χωρίον Σουδενα (1) κλοῦμενον ἐν τῇ τελευταίᾳ ἐπαρχίᾳ τῆς Πελοποννήτου καίται, καθὼς καὶ ἐν Ἡπειρῷ οὐχὶ μικρὰν τῶν εἰρηπίων τῆς Βελλῆς· ὑπάρχει χωρίον τοῦ Ζυγορίου γνωστὸν ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα. Φαίνεται δὲ ὅτι ἡ κοιλάς, παρ' ἣ καὶ τὰ εἰρηπία τῆς Βελλῆς, ἔνεκεν τῆς ἀρθονίας τῶν

(1) Σουδενα μεταβλήθ' ἐστὶ τῆς Σλαβικῆς λέξεως Σουδενα, ψυχρὸς σηματοῦται· πιθανὸν δὲ ὅτι καὶ μία ἐκ τῶν ἀρθονίων πηγῶν τοῦ Τομαρίου διὰ τὸν λόγον τούτου Σουδεναίαν καλεῖται. Ἰσως δὲ ἐκ τῆς λέξεως σουδασ, αἰσα καὶ ὀδύρα σηματοῦται, ἀρθονίου μὲν ἐν Ἡπειρῷ, συνήθως δὲ εἰς ἄλλα τῆς Ἑλλάδος μέρη, αἱ ὀνομασίαι αὐταὶ παρήχθησαν. Σηματοῦται ἐν τούτοις, ὅτι ἐν Ζυγορίῳ ἢ ἡ ὀνομασία εἶχον ὀνομασίαν Ἑλληνικὴν. Ἡ χώρα αὕτη ἐκλήθη Ζυγορία, τούτῳ ἐπεὶ ἀρθορῆκα, καὶ Ζυγορία, ἐκ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ, διότι ὁ αὐτοκράτωρ αὐτός, κόψας ἐκ τῆς αὐτοκρατορικῆς γῆς, λέγει ὁ Κερκνός (τόμ. I σελ. 788) ἰδωρήκατο εἰς τὸν ἀνακτα τῶν Βουλγάρων Τέρβελιν τὰ νῦν καλοῦμενα Ζυγορία. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν κατανοήσαν Ζυγορῶν οἱ Βούλγαροι καὶ τὴν νῦν οὕτως καλοῦμενην. (Κερκνός τόμ. 2. σελ. 153.)

ὑδάτων τὸ πάλαι πολυανθρωποτάτη ὑπῆρξεν· διότι καὶ περὶ τὸ μέσον τῆς κοιλάδος λείψανα ἀρχαίου τείχους φαίνονται, καὶ ὑπεράνω τῶν χωρίων Ζυγορικήν καὶ Γρίβιανη κυκλώπεια τείχη σώζονται.

Ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ ἱστορίᾳ τῶν Ἰωαννίνων πρὸς τοὺς ἄλλοις ὁ Κ. Ἀραβαντινὸς πραγματεύεται περὶ τοῦ ἀπαραδειγματίστου πατριωτισμοῦ τῶν κατοίκων τῆς πόλεως ταύτης, δι' οὗ ἡ πόλις αὐτῶν καὶ τοὶ βροχάρως ὑπὸ τῶν βροχάρων τυραννομένη, ὑπερβαῖε πατῶν τῶν Ἑλληνίδων πόλεων, κεκοσμημένη οὕσα ὑπὸ γυμνασίων, νοσοκομείων, βιβλιοθηκῶν καὶ ναῶν, ὧν ὁ ἐσωτερικὸς κόσμος καὶ ἡ λαμπρότης ὑπερβαῖε καὶ ἐνίοτε τὸ αἰετοπτεροῦ ἐντεταμένον ἐχθος τῆς βροχάρου κατακτητικῆς φυλῆς. Ταῦτα πάντα ἐγίνοντο διὰ τῶν χρημάτων τῶν ὑπὸ τῶν εὐκαταστάτων πολιτῶν κληροδοτουμένων, τὰ δὲ κληροδοτήματα ταῦτα παρακτετίθεντο εἰς τὰς τραπέζας τῶν χριστιανικῶν κυβερνήσεων, ὅπως κείνται μακρὰν τῆς ἀπληστίας τῶν τυράνων· ἀλλ' ἀτυχῶς μέγα μέρος αὐτῶν ἠφανίσθη (1). Ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τῶν γυμνασίων διατηροῦντο χειρόγραφα τινὰ οὐχὶ ἀνάξια τῆς προσοχῆς τῶν περὶ τὴν θεολογίαν καὶ τὰ γράμματα ἀσχολουμένων. Ἐν δὲ τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Μητροπόλεως ἐφυλάττοντο καὶ τινὰ ἀνωνύμων συγγραμμάτων, ἅτινα ἤθελον συντελέσει εἰς τὴν συγγραφήν τῆς ἱστορίας τῆς Ἡπειροῦ· ἀλλὰ πάντα ταῦτα, δυνάμενα πρὸς τοὺς ἄλλοις νὰ μαρτυρήσωσιν ὅτι ἐμκράνθη μὲν, οὐδέποτε ὁμοῦς ἐδέσθη ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς, ἔγειναν παρανόμως τοῦ πυρός, ὅτε ὁ Ἀλῆ-Πασᾶς τὴν πόλιν ἐνέπρασεν. Ἐκ τῶν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ ταύτῃ χειρογράφων οἱ ἀρχοντες τῆς πολιτείας, τούτῳ ἐστὶν οἱ πρόκριτοι τῆς κοινότητος, ἔκρινον εὐλογον νὰ δημοσιεύσωσι διὰ τοῦ τύπου τὴν ἐν Ἡπειρῷ περιήγησιν, ἣτοι τὰ Ἡπειρικά εἰς τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν γεγραμμένα τοῦ ἐκ τοῦ ἀρχαιοτάτου οἴκου Ἀναστασίου Σουγδουρῆ, ἀλλὰ γνωρίζοντες τὸ φιλόποπτον τοῦ τυράννου, καὶ ἐνοσοῦντες ἅμα ὅτι ἄλλοι, εὐρίσκοντες τὸ συμφέρον αὐτῶν εἰς τὴν δουλείαν τοῦ ἀτυχοῦς ἔθνους ἡμῶν, ἠγωνίζοντο παντὶ σθένει νὰ ἐλαττώσωσι τὴν ἠλιθιότητα τῶν τυράνων ἡμῶν, καὶ ἐπειρῶντο διὰ παντοίων μέσων νὰ καταστήσωσι προσκετικὸν τὸν Φάλαριν τῆς Ἡπειροῦ εἰς πᾶν, ὅτι ἡδύνατο νὰ ἀναζωπυρήσῃ τὸ αἶσθημα τῆς ἀνεξαρτησίας εἰς τοὺς δούλους Ἑλληνας, ἀνάβαλον τὴν δημοσίευσιν εἰς αἰσιωτέραν ἐποχὴν. Ἐδικιοῦτο ὁ φόβος τῶν προϋχόντων τῆς πόλεως, διότι κατ' ἐκείνην

(1) Δικαιοὶ καὶ ἐπέκαινα χιλιάδες Ἑνατικῶν χρυσῶν, κληροδοτήτων κατὰ μέγα μέρος ὑπὸ τοῦ λαμπροῦ οἴκου τῶν Μαρουτζίων ἀπελῆσθησαν, ὅτε οἱ Γάλλοι κατέλαβον τὴν τῆς Ἑνατικῆς δημοκρατίας. Γνωστὸς μοι Ἰωαννίταις ἐν Κωνσταντινουπόλει διατρίβων ἐπήγεσσι διὰ τοῦ στρατηγοῦ Σιδασιάνη, πρέσβειος τῆς Γαλλίας, ἵνα σὸθῃ τὸ κληροδοτήμα τούτου τῆς διώλης πόλεως, δυνάμει τοῦ Αὐτοκράτορος Ναπολέοντος τοῦ Μεγάλου. Ἐπισχῆθη μὲν ὁ Ναπολέων νὰ δικαιώσῃ τὴν Ἑλληνίδα πόλιν μετὰ τὴν ἐπάνοδόν του (ἐτύγχανεν ἤδη κατὰ τῆς Ῥωσσίας ἐστρατιῶν), ἀκολούθως δὲ οὐ μόνον ταῦτα, ἀλλὰ καὶ τὸ πλεῖστον μέρος τῶν ἐν Βιένῃ κληροδοτημάτων ἠφανίσθησαν.

τὴν ἐποχὴν φοικώδεις τυραννικαὶ πράξεις ἐν βραχεὶ χρόνῳ συνέβησαν ὁ παράκλησιν ἡ εὐχὴν τινὰ γράψας ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ ἔθνους ἡγούμενος ἐκ τῆς μονῆς τῆς Ἀρτζίστας διὰ τρουερῶν βροχάρων ἀνῆλθον τούτ' αὐτὸ ἐπαθε καὶ διδάσκαλός τις τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ Τρίκκης. Ὁ δὲ Γυμνασιάρχης Ἀθηνάσιος Φαλίδης διέτρεξε κίνδυνον μέγαν (1). Ἠδὺν νῆθην νὰ προσθέτω ἐν ταῦθα διαφορὰ γεγονότα χρησίμα κυρίως εἰς τὴν εἰσαγωγήν τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως λαβόμενα χωρὰν ἐν τῇ πόλει τῶν Ἰωαννίνων, ἣν δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὡς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως. Ἀλλ' ἐπειδὴ ταῦτα δὲν δύνανται νὰ ἀποτελέσωσι μέρος τῆς παρουσίας μελέτης, ἀντὶ δὲ παραθυρίαις ἀγανάκτησιν καὶ φρίκην μοὶ διεγείρουσι, καταπαύω τὴν συγγραφήν.

ΑΛΕΞΙΟΣ ΠΑΛΛΗΣ.

ΓΛΩΣΣΟΓΡΑΦΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ.

—ooo—

Ἐξίτιμε κύριε!

Γλωσσογραφικὰς τινὰς προσθήκας καὶ παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ ἀξιολόγου Γλωσσολόγου τῆς καθ' ἡμᾶς Ἑλληνικῆς, τοῦ δημοσιουθέντος ὑφ' ἡμῶν ἐν τοῖς 185-191 φυλλαδίοις τῆς Πανδώρας, καθ' ὅσον μάλιστα ἀφορᾷ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει χρῆσιν, ἔχων ἐκ τοῦ προχείρου συνειλημῆς ἐπὶ τοῦ παρόντος, διευσθύνω ταύτας πρὸς ὑμᾶς. Ἄν δὲ θεωρηθῶσιν ἀξίαι τῶν στηλῶν τῆς Πανδώρας, ἡ μὴ, ταῦτα παρ' ὑμῖν καίται· ἐν τούτοις καὶ αὐταί, εἰ καὶ ἐλάχισται, ὀφείλονται εἰς ἡν ἐδώκατε οὐχ ἤττον καὶ ὑμεῖς αὐτοὶ ὄθησιν, προτρέποντες τοὺς δυνάμενους εἰς τοῦτο, πρὸς συναρμολόγησιν ἐν κειρῷ

(1) Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐπέστρεψεν ἐκ Λονδίνου ὁ ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ ἀποσταλέας Ἀσιάτης Ὀθωμανὸς Σαῖδ-Ἀχμὴτ κλοῦμενος, ὅστις ἀποκατασταθμῶς ἦν ἐν Ἀμφίση. Ὁ Ἀλῆ-Πασᾶς διανοήσας ν' ἀποστείλῃ Ἑλληνα εἰς Ἀγγλίαν, ἀλλ' ἐπεδείχθη αὐτῷ ὁ Ὀθωμανὸς εὐτος, ὡς νοσηρότερος τῶν νοσηρότων του, καίτοι μὴ γνωρίζων μῆτε τὴν Εὐρώπην μῆτε Εὐρωπαϊκὴν τινὰ γλῶσσαν. Ἐπερὶ δὲ οὗτος εἰς τὸν Ἀλῆ-Πασᾶν τὸ σύγγραμμα τοῦ Δόκτορος Ὀλλάνδου (H. Holland, Travels in Albania and Greece). Ἐν τῷ συγγραμμάτῳ τούτῳ ὁ περιηγητὴς καταγράφει τὴν συνομιλίαν αὐτοῦ μετὰ τοῦ Α. Φαλίδα, ἐν ἣ ὁ Γυμνασιάρχης τῶν Ἰωαννίνων ἀπεῖθευσε παράπονα εἰς τὸν Ἀγγέλον περιηγητὴν κατὰ τῆς ἀδιαφορίας καὶ ἀσπαρχνίας τῆς Χριστιανικῆς Εὐρώπης εἰς τὰ ἀπεριγράπτα θανά τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους. Μέρος τοῦ συγγραμμάτος τούτου μεταφράσθη καὶ ἐνεκρίθη εἰς τὸν Ἀλῆ-Πασᾶν οὗτος δὲ μὴ δυνάμενος ν' ἀναγνώσῃ εὐκόλως, παρέδωκεν εἰς τὸν Ἀθηνάσιον Λιδωρίαν, διατάξας νὰ τὸ ἀναγίνωσκῃ εἰς ὀρισμένους ὥρας ἐνώπιόν του. Ὁ δὲ Λιδωρίκος προαναγινώσκων τὸ χειρόγραφον ὅπως εὐκόλυνται εἰς τὴν ἀνάγνωσιν ἐνώπιόν τοῦ τυράννου, ἐνόησεν ὅτι ὁ Φαλίδης ἤθελεν ἀποθῆναι εἰς τὰ βασανιστήρια ἰδὼν ὁ Ἀλῆ-Πασᾶς ἦκουε τὴν μετὰ τοῦ Ἀγγέλου συνομιλίαν αὐτοῦ. Ὅθεν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν ὑπεκφυγὼν παρέλιπε τὴν σαλίδα, ἐν ἣ αὕτη ἀναγεγραμμένη ἦν καὶ αὕτη· ὁ ἀγαθὸς τύχη Γερουσιαστῆς τῆς Ἑλλάδος μετὰ μεγίστου κινδύνου τῆς ἰδίας ὑπάρξεως τὸν Φαλίδα ἔσωσε.

ὑπὸ δοκιμωτάτου καὶ ἐμβριθοῦς καλὰ μὲν τῆς Γλωσσογραφικῆς ἱστορίας τῆς καθ' ἡμᾶς Ἑλληνικῆς, τοῦ ἀνεκτιμητοῦ τούτου θησαυροῦ τῆς καθομιλουμένης.

Ἀμελέτητα. Δι' ὅν λόγον ὀνομάζονται οὕτως ἐν Σπέτσαις τὰ ἀγγούρια, διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ὀνομάζονται πολλαχοῦ τῆς Τουρκίας καὶ ἀμίλητα διὰ τοῦτο καὶ ὁσάκις ὁ ὄχλος ἀναγκάζεται νὰ ἀναφέρῃ τὰ τοιαῦτα, ἐξαιτεῖται συγγνώμην· ὅθεν καὶ ἡ συνήθης φράσις μετὰ συγχώρησιν. Ἐν Σωζουπόλει, ὡς πληροφοροῦμαι, ἐπὶ τὸ ἀστεϊότερον λέγονται παράξερα.

Ἀνάγυρμα. Τὸ ἱστοροῦμενον ὅτι γίνεται ἐν Μάνη περὶ κολικοπόνου, γίνεται καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ τῶν βρεφῶν μάλιστα, ὁσάκις, ὡς συνήθως λέγομεν, τὰ πιάρη πόρος.

Ἀποφάνηκε. Ἐκτός τῆς σημειουμένης σημασίας, ἐν Κωνσταντινουπόλει οὕτω ἑρμηνεύονται λαμβάνεται καὶ ἀντὶ τοῦ ἀπλοῦ ἐφάνη· δὲν τὸν ἀποφάνηκεν ὁ δρόμος, κτλ.

Ἀγίρω. Ἡ φράσις τὸν ἀγῆσε πρόσωπον ἐδικόν του, ἣτοι ἀντιπρόσωπόν του, λέγεται καὶ τὸν ἔκαμε πρόσωπον· ἀλλ' ἡ τελευταία σημαίνει μεταφορικῶς καὶ τὸν ὑπεδέχθη δυσάρεστος.

Γάτα. Βίβ τὴν φράσιν ἔμεινεν ὡς γάτα ζεματισμένη—κατησχυμμένος, προσθετέον καὶ τὴν φράσιν ὡσάν βρεγμένη γάτα.

Ἐρημάτω. Ἡ λέξις αὕτη ἐν Κωνσταντινουπόλει, οὐ μόνον μεταβατικῶς λαμβάνεται ἀντὶ τοῦ δέρεϊν ἀνηλεῶς μεταφορικῶς, ἀλλὰ καὶ ἀμεταβάτως ἀντὶ τοῦ μὲν ἐρημον, καὶ ἐπομένως ἐστερημένον συγγενῶν, ὡς ἀποθνήσκοντων αὐτῶν. Ἐρημάτω τὸ σπῆτι του· ὅθεν καὶ ἐπὶ κατάρης νὰ ῥημάτῃ.

Ἐγγῆκα. Τὴν φράσιν εὐγγῆκα τρεῖς φορές, ἐπὶ τῶν ἐχόντων εὐκοιλότητα λεγομένην, συνειθίζεται ἐν ταῦθα ὁ λαὸς νὰ ἐκφράξῃ καὶ ἄλλως· εὐγγῆκα τρία χέρια ἀντὶ τοῦ κενώσῃς, ὡς καὶ τὸν ἦλθαν τρία χέρια, κτλ.

Καματερός. Λέγεται καὶ ἐπὶ ἀνθρώπων δραστηρίων καὶ ἀκίμων ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀντιθέτως πρὸς τὸ ἀκαμάτης.

Κασιποδιάτω. Τούτου ἐν Κωνσταντινουπόλει δὲν λέγεται μόνον ἐπὶ τῶν ἐλαττωμένων τὴν ἀξίαν ἢ καὶ τὴν παρουσίαν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ὑπὸ ἀσθενείας τινὸς καταμαραινόμενων, καὶ κατίσχων γενομένων.

Κοιλάρφανον. Συνήθης καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡ λέξις.

Κορτός. Συνήθης ἡ χρῆσις τοῦ κορτός ἀντὶ τοῦ ὀλίγου ἐπὶ τῆς φράσεως μάλιστα κορτός κορτός, λεγομένης ἐπὶ τῶν ἀνοήτων.

Λαδικόν. Μεταφορικῶς ἀντὶ τοῦ γραΐδιον, εἴτε κυράτσα, ὡς συνειθίζεται ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Ξελογιάτω. Ἐν Κωνσταντιν. Ξελογιάτω, ὅθεν καὶ ξελογισμένη.

Ξετραχηλισμένος. Ἀντὶ τοῦ ἐκ (τε) τραχηλισμένος, συνήθως μετὰ τοῦ γυμνός· γυμνός καὶ ξετραχηλισμένος.

Παραξυλόω. Ὁρθότερον ἴσως γραπτέον παραξυλόω (παρα-εξ-ηλό(ν)ω).

Ροδάκι. Μεταφορικῶς ἐν Κωνστ. ὀνομάζεται ὁ ταχύς εἰς τὸ λαλεῖν, καὶ ἐπομένως λάλος καὶ φλόαρος.

Σαχλός. Λέγεται καὶ σαχλιασμένος.

Σκοτόνομα. Τοῦτο καὶ ἐν Κωνστ. λέγεται ἀντὶ τοῦ ἀποβάλλεσθαι ἐπὶ τῶν ἐγκύων γυναικῶν.

Σπολοκάρι. Οὐ μόνον ἐπιτιπτερίς, ἀλλὰ καὶ ἀπότιπτρον λέγεται· παράτινων δὲ ἐξελληνίζεται ἐπιλεκάριον.

Στεγρός. Ἐκ τῆς μεταφορικῆς χρήσεως τούτου πηγάζει ἡ σύνθετος λέξις στεγροπαράγιά (*), συνήθης ἐν Κωνστ. ἐπὶ τῶν ὑποκριτῶν καὶ προσποιουμένων τὸν ἄγιον.

Στομαχικόν. Γλυκὸν στομαχικόν, π.χ., λέγομεν τὸ εὐάρεστον εἰς τὴν γεῦσιν, καὶ καταπραυντικὸν τοῦ στομάχου.

Στουπί. Μεταφορικῶς ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἔγινε σπουπί, ἥτοι εἶναι καταμεθυμένος καὶ οἰνοβαρής.

Σφιγγώ. Ἐξ οὗ καὶ σφιγξὶς ἡ στενοχωρία, καὶ ἐπομένως ἡ δυσκοιλιότης.

Τετραπερασμένος. Συνοδεύεται πολλάκις μετὰ τοῦ διάβολος· διάβολος τετραπερασμένος, ἐπὶ τῶν πκνούργων καὶ πολλὰ μηχανωμένων.

Τράχωμα. Δὲν ὀνομάζεται ἐν Κωνστ. ἡ προίξ, ἀλλὰ τὰ ἐκτὸς τῆς προικῆς διδόμενα εἰς τὸν νυμφίον χρήματα ἢ κτήματα. Γνωστὸν δὲ τοῖς πᾶσι τὸ περὶ τραχωμάτων ζήτημα, καὶ μάλιστα ἐν Κωνστ. καὶ τὰ κατ'αὐτῶν ἄλλοτε γραφέντα Συνοδικὰ ἐπιτίμια ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου Σαμουὴλ (1767), ἀναγεωθέντα δὲ καὶ ἐπὶ Ἀγαθαγγέλου (1827).

Σημ. Α'. Σημειούσθω ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐν παρόδῳ, κατὰ τὴν πρόθεσιν τοῦ Συγγραφέως, ἡ ἐκ τῆς Νεοελληνικῆς φιλολογίας τοῦ Κ. Α. Π. Βρετοῦ ἑλληειψίς τοῦ ἐπὶ Ἀγαθαγγέλου Πατριάρχου ἐκτυπωθέντος περὶ τραχωμάτων βιβλιαρίου, οὗτινος ἡ μὲν ἐπιγραφή ἐστὶν αὐτῆ· Διαταγαὶ γάμων καὶ Προικοδοσιῶν ἄροι καὶ κανόνες. Ἐν τῷ τοῦ πατριαρχείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως τυπογραφείῳ ἐνέται σωτηρίῳ αὐκζ'. Περιέχει δὲ σελίδας 28 εἰς ὄψιν, ἐν αἷς, ἐκτὸς δύο ἐπιγραμμάτων τοῦ Ν. Λογάδου καὶ τοῦ μικροῦ προλόγου, περιλαμβάνεται:

- α'. Αναφορὰ κοινὴ πρὸς τὸν Π. Ἀγαθαγγέλου καὶ τὴν Σύνοδον σύμπαντος τοῦ Ὁρθοδόξου λαοῦ τῆς Βασιλευούσης. σελ. 2—7
- β'. Ἀπόδειξις Πατριαρχικὴ πρὸς τοὺς ἐπιτρόπους τοῦ κοινοῦ περὶ ἐκλογῆς δέκα δικιτητῶν. 7—8
- γ'. Αναφορὰ πρὸς τὴν Σύνοδον τῶν δέκα δικιτητῶν. . . . . 8—10
- δ'. Γράμμα Συνοδικὸν Σιγγιλιῶδες, ἐπικυρωτικὸν Π' κερχλαίων. . . . . 10—22
- ε'. Ἀπόδειξις Πατριαρχικὴ πρὸς τοὺς ἐφόρους τῶν νοσοκομείων.

Τσιριάζω. Κυρίως ἐπὶ ἰχθύων. Τώρα εἶναι τσι-

(*) ΣΗΜ. ΠΑΝΔ. ἡμεῖς κερύσσομεν πολλάκις φραγχοπαζαζὶ εἰς ταύτην τὴν σημασίαν.

ριασμένοι οἱ κέφαλοι, π.χ. Ἰδία δὲ τοῖροι λέγονται οἱ σκόμβροι, ἀλειυόμενοι περὶ τὰ μέσα τοῦ ἄραρος.

Τσικνίζω Ἡ φράσις τὰ ἐτσικνισεν ὁ φίλος σημαίνει καὶ τὸ ὠργίσθη, καὶ ἐπομένως δυσηραστήθη.

Φαλάγγια. Μεταφορικῶς τὰρ ἔβαλε τὰ φαλάγγια, ἢ τοῦ ἀλειψε τὰ φαλάγγια, συνήθης φράσις ἐπὶ τῶν ῥαδιουργούντων κατὰ τινος καὶ ἀποβαλλόντων αὐτόν ἐκ τῆς θέσεως, ἣν κατέχει. Χυδαϊκώτερον λέγεται καὶ τοῦ ἔδβαλε τὸ καρπουζόστρωλον, ἐκ μεταφορᾶς διὰ τὸ ὀλισθηρόν.

Χαριτόνω, ἐξ οὗ καὶ νέος χαριτωμένος, κατὰ τὸ ἀρχαῖον (κε) χαριτωμένος.

Χρουδίω καὶ χρουδίκομαι. Τὸ αὐτὸ ἐν Κωνστ. λέγεται καὶ φλουδίω καὶ φλουδίκομαι, ὅθεν καὶ φλουδισμα ἐπὶ γυναικῶν.

Ψυχή. Ὅθεν καὶ ἡ φράσις, ψυχή δὲν ἦτον, ἥτοι οὐδεὶς, κατ' ἐπίτασιν τῆς ἀρνήσεως· καὶ γυναικα τῆς ψυχῆς τῆς, ἥτοι ἐνάρετος ὡς περὶ τῆς ψυχῆς αὐτῆς φροντίζουσα, καὶ οὐχὶ περὶ τοῦ σώματος.

Ψυχικόν. Μεταφορικῶς τί ψυχικὰ κάμνει ἡ Κ. αὐτῆ, κατὰ τὸ τοῦ Ποιητοῦ· τί καλῆς ψυχῆς γυναικα!

Ψυχοπιάω. Λέγεται προσέτι καὶ ἐπὶ τῶν πλουτοῦντων μεταφορικῶς· ἐψυχοπίασεν ὀλίγον, ἥτοι ἐκέρδησε κάτι τι.

Ψυχογυῖς. Ὁ ἄλλως λεγόμενος παραγυῖς, καὶ ψυχοκώρη, ἢ ἄλλως παρακώρη.

Ψύλλος. Ἐξ οὗ καὶ ἡ παροιμιώδης φράσις, ἐμβῆκαν ψύλλοι ἔς τὰ βραχιά του, ἐφαρμοζομένη ἐπὶ τῶν ἐν μεγίστῃ ἀνησυχίᾳ καὶ ταραχῇ εὐρισσομένων.

Σημ. β'. Εἰς ταῦτα προσθετόν καὶ τὴν παροιμιώδη φράσιν, συνήθως ἰδιάζουσιν ἐν Φανερῶ τῆς Κωνστ. τοῖς δεομένοις καὶ τοῦ κοινοῦ, δι' ἧς σημαίνεται μεταφορικῶς ὁ ἄθλιος καὶ δυστυχής, κατὰ γενικωτέραν δ' ἐπέκτασιν, καὶ ὁ ἠλίθιος καὶ μωρός· καὶ οὗτος εἶναι τοῖς δεομένοις καὶ τοῦ κοινοῦ. Ἄλλ' ἴσως ὀρθότερον γραπτέον, τῆς δεομένης καὶ τοῦ κοινοῦ, δηλαδή, ὁ ἄνθρωπος· οὗτος εἶναι τῆς δεομένης (μερίδος) καὶ τοῦ κοινοῦ (νοός), ἥτοι ἐστερημένος καὶ τοῦ κοινοῦ τοῖς πᾶσι νοός. Ὁ μακχρίτης δὲ διδάσκαλος Ν. Λογάδης ἀλλοίεν τούτου ἐποίητο ἐρμηναίαν. Γνωστὸν τοῖς πᾶσι ὅτι, καθὼς ἐν ταῖς λοιπαῖς τῶν Ὁρθοδόξων ἐν Τουρκίᾳ ἐκκλησίαις, ἐκκλησιαζομένων τῶν χριστιανῶν, περιεφέροντο δίσκοι ὑπὸ τῶν ἐπιτρόπων, οὕτω μερικώτερον καὶ εἰς τὸν Πατριαρχικὸν νόον, ὁ μὲν, διὰ τὴν ἐσθθθθθ τῆς Ἐκκλησίας, ὁ δὲ διὰ τὸ ἔλαιον, ὁ δὲ, διὰ τοὺς πτωχοὺς, κατόπιν, διὰ τὸ κοινόν (τοῦ Πατριαρχείου, εἴτε τοῦ Γραικικοῦ ἔθνους, ὅπερ ἦν κατὰχρον, καὶ εἰσέτι διατελεῖ ὄν ἐν τοιαύτῃ καταστάσει), ὁ δὲ, διὰ τὸν ἅγιον Τάφον, κτλ. Ὁ περιφέρων τὸν δίσκον τῶν πτωχῶν ἐφώνει διὰ τοὺς πτωχοὺς, εἴτε στερεοτύπως, ἐπὶ τὸ ἑλληνικώτερον, τοῖς δεομένοις (=ἐνδέσειν)· ὁ κατόπιν ἐπίτροπος ἔλεγε, καὶ τοῦ κοινοῦ (ὁ δίσκος· δηλ.) Ἐπειδὴ δὲ ἀμρότεροι οὗτοι οἱ δίσκοι περὶ πτωχῶν καὶ ἐν ἀθλίᾳ καταστάσει

ὄντων ἐποιοῦντο λόγον, προήλθε κατὰ συνδυασμόν ἢ περὶ ἧς ὁ λόγος παροιμιώδης φράσις· τοῖς δεομένοις καὶ τοῦ κοινοῦ.

B. A. ΚΑΛΑΪΦΡΩΝ,

ΠΑΡΩΣΙΣ

ΕΥΛΑΒΟΥΣ ΕΥΧΗΣ

μητρὸς ἐνδεοῦς.

(Ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ.)

—ooo—

Καλλίστη καὶ διασημοτάτη πασῶν τῶν περὶ τὸν Οὐέρβανον χωρῶν κεῖται ἐντὸς εὐρυχώρου κοιλάδος ἢ βιομηχανος καὶ πολυάνθρωπος Ἰντρα (Μεσοποταμία), ἔχουσα κατὰ πρόσωπον μὲν λίμνην χαριστάτων, ὅπισθεν δὲ ὄρη γλοσρὰ καὶ καρποφόρα, σποράδην κόμας καὶ χωρίδια περιέχοντα. Λέγεται δὲ Ἰντρα (ἐν τῷ μεταξῷ), ἕνεκα τῆς τοποθεσίας αὐτῆς, τῆς μεταξὺ τῶν δύο ποταμῶν Ἀγ. Ἰωάννου καὶ Ἀγ. Βερνανδίνου, ἅτινα καταρρέοντα ἀπὸ τῶν ὑπερκειμένων ὄρεων, περικυκλοῦσιν αὐτὴν σχεδὸν καθ' ὅλοκληρίαν, σχηματίζουσι τὴν Ἰντραίαν κοιλάδα, καὶ διερχόμενα ὑπὸ δύο γερφῶρας παραβάλου καὶ μεγαλοπροποῦς ἐργασίας, ἐκβάλλουσιν εἰς τὴν λίμνην, ἐπιψύχοντα καὶ συχνάκις πλῆττοντα πᾶς πλευρᾶς τῶν ἐν Ἰντρα οἰκοδομῶν.

Ἀγρᾶ, καὶ λιμῶνες, καὶ πεδία, περιστερόμενα ὑπ' ἀρχαιογόνων δρυμῶν, καθιστῶσιν εἰς ἄκρον εὐφρόσυνον καὶ ποικίλην τὴν Ἰντραίαν κοιλάδα, καὶ ταύτης τὰς χάριτας ἐπαυξάνουσι τοῦ σώματος τὸ εὐφρές, τῶν ἠθῶν ἢ ἀπλότης καὶ τὸ ἰδιότροπον τῆς στολῆς τῶν κατοίκων. Διασχίζουσι δὲ αὐτὴν ὀλόκληρον ὁδοὶ καὶ ἀτραποί, ἔχουσαι εὐπρόσβατον τὴν κατάβασιν, δι' ὧν μεταβαίνουσιν οἱ ὁδοιπόροι ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, καὶ ἀπὸ κορυφῆς εἰς κορυφὴν ἀναβαίνουσιν ἀλλήνας, καὶ φάραγγας βαθείας, διερχόμενοι μέχρι τῶν κορυφῶν τῶν ὑπερκειμένων ὄρεων· τούτων δὲ ἐξέχει τὸ Πιτσομάρρονον, ὑπερυψούμενον πάντων τῶν κατὰ τὸν Οὐέρβανον ὄρεων.

Τὸ φθινόπωρον τοῦ 1836 ἔτους, κατὰ τινα πρωῒαν ἡμέρας λαμπρᾶς, ἐπορεύθη ἐν συνοδίᾳ ἀνθρώπων εὐθύμων καὶ παιδρῶν πρὸς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους τούτου. Ἀλλὰ τὸ ἐσπέρας τῆς προτεραίας, εἶχομεν ἐλθῆ ἀπὸ τῆς Ἰντρας εἰς Μιατσίνην, ταπεινὸν χωρίδιον οὐχὶ μακρὰν κείμενον τοῦ Πιτσομαρρόνου, καὶ διεννοκτερεύσαμεν ἐκεῖ, σκοπὸν ἔχοντες νὰ ἐπισκεφθῶμεν ὅσον ἐνεστι πρωῒαιτερον τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν. Κατεκλιθήμεν δὲ οἱ μὲν ἐπὶ ἀγέρων, οἱ δὲ ἐπὶ ἀρνακίδων, ἐνῶ αἱ γυναῖκες ἐκοιμήθησαν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ ἐφημερίου. Ὅτε δὲ ἐξερχόμεθα τὸ πρωῒ, λαμπρὸν θέαμα παρίστατο πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ἢ ἥως καταβαίνουσα οὐρανόνθεν καλλιπεργῆς καὶ εὐπλόκαμος.

Ὁδοιπορία ἐσθθθθθ μεταξὺ ὑψηλῶν ὄρεων γενομένη περὶ τὰ τέλη Σεπτεμβρίου, ἔχει τοσαῦτα τὰ θέληγτρα, ὥστε ἐνδιαμένει ἐντὸς τῆς ψυχῆς ἢ μνήμη αὐτῶν ζωηροτάτη καὶ ἀνεξάλειπτος. Ὁ ἀήρ πνέει τόσῳ καθαρὸς, τὰ ὄρεινά ἄνθη ἀποπνεύουσι τι τοσοῦτω γλυκύ, τὰ πτηνὰ προσαγορεύουσι τοσοῦτω ἀρμονικῶς τὸν ὑπέρτατον τῆς φύσεως δημιουργόν, ἢ χλόη τοσοῦτω στίλβει, τὸ φῶς τοσοῦτω λάμπει, ὥστε καὶ ὁ οὐρανὸς αὐτὸς ἐρωτεύεται τὴν γῆν.

Ἀλλὰ τὸ πάντων θαυμαστότερον ἦτο· πρωῒον μὲν ἡ λίμνη αὐτῆ ἦεν ἀπὸ ἰσχυρῶς ὑψηλῆς βλεπομένη, ἄλλοτε μὲν ἐφαίνετο πλατείαν καὶ ὀμαλὴν τὴν ἐπιφάνειαν ἔχουσα, ἄλλοτε δὲ σχηματίζουσα λιμένας καὶ κόλπους μεταξὺ τῶν ὀρειῶν τοῦ δάσους μερῶν· δεύτερον δὲ ἡ θέα τῶν χιονοστεφῶν Ἄλπεων. Ὁ ἥλιος, ἐκτοξεύων τὰς πρωτογενεῖς αὐτοῦ ἀκτῖνας, ἐδείκνυε τὰ νέφη τῶν ὑψηλοτάτων ἐκείνων ἀκρωρειῶν ἐπίχουσα, καὶ πορφυρᾶ, καὶ ἐρυθροβαφῆ, καὶ διέχεε πανταχοῦ περὶ ἡμᾶς ζοὴν καὶ ἀγαλλίαισιν.

Ἡ ἀπὸ Μιατσίνης εἰς Πιτσομάρρονον ὁδός, ποτὲ μὲν ἀνοφερῆς, ποτὲ δὲ κατωφερῆς ἄγουσα διὰ μικρῶν κοιλάδων γλοσφῶρον, ἀπολήγει εἰς πεδιάδα γλοσρὰν ἐπονομαζομένην Kavalloian. Πολλὰ κωμῦδρια ἀπκντῶνται καθ' ὁδὸν ἐκ τοῦ εἶδους ἐκείνων, ἅτινα πανταχοῦ κατὰ τὰ ὄρη τῆς Λομβαρδίας ὀνομάζονται Ἄλπεις, καὶ ὕπου καταλόουσιν οἱ κτηνοβοσκοὶ καὶ οἱ ἄλλοι ποιμένες, οἱ περὶ τὴν ἐπιμέλειαν τῶν ζῶων ἐνασχολούμενοι καὶ τυρὸν καὶ βούτυρον κατασκευάζοντες. Κατοικοῦσι δὲ ἐκεῖ κατὰ τὴν καλὴν τοῦ ἔτους ὥραν, περὶ δὲ τὰ τέλη τοῦ φθινοπώρου ἀναχωροῦντες συνήθως, καταβαίνουσι μετὰ τῶν ποιμνίων πρὸς διαχειμάσιν εἰς τὰς κοιλάδας καὶ τὰ πεδία. Μετὰ τὸ τέλος δὲ τῆς πεδιάδος Kavalloian, ἡ ὁδὸς ἄγει ἀνοφερῆς διὰ τραπεοῦ ἀποτόμου καὶ πετρώδους, πετμημένης ἐπὶ τοῦ γυμνοῦ βράχου. Γυμνὸς φαίνεται ὁ βράχος, καὶ μόνον κατὰ μέρη βλέπεισ τι γλοσζον πρὸς ψυχρωγίαν τῶν ὀφθαλμῶν, περιοριζομένης τῆς θέας ὑπὸ τῆς προκειμένης ἀκρωρείας, ἥτις προβάλλει ἀπὸ τόμου καὶ λαῖα ὡς λεπὴ μαχαίρας.

Καταλιπόντες τὴν πεδιάδα Kavalloian, ἀπκντῶμεν ὀλίγον μακρὰν αὐτῆς δύο γυναικας, τὴν μὲν μίαν γηραλέαν, λεπτήν τὸ ἀνάστημα καὶ ἠλιόκαῃ τὴν ὄψιν, τὴν δὲ ἄλλην νέαν, ἀκμάζουσαν καὶ εὐειδίᾳ· ἐκ τῶν ἐνδυμάτων δὲ εἰκάσαμεν ὅτι ἤρχοντο ἐκ Κοσσόνου. Ἐχουσι δὲ αἱ γυναῖκες τοῦ χωριδίου τούτου τῆς Ἰντραίας κοιλάδος, ἰδιότροπον τινα ἐνδυμασίαν φοροῦσι μικρὸν καλόδιον καὶ σταθόπανον ἐξ ὑβάσματος κυανόχρου μετὰ παρυφῆς ἐρυθρᾶς, ἐμπροσθοποδίαν ποικιλοβαφῆ ἐξαρτωμένην ἄνωθεν τοῦ στῆθους, ἀπ' αὐτοῦ σχεδὸν τοῦ λαμποῦ, κάλτας ἐρυθρᾶς καὶ ζύλινα σκινάδια. Τῆς κόμης αὐτῶν μέρος μὲν πίπτει βροστρυχάδες ἐπὶ τοῦ μετώπου, μέρος δὲ συμπλέκεται εἰς πλοκάμους ἐπὶ τῆς κορυφῆς, καὶ περιδέεται διὰ ταινιῶν ποικιλοβαφῶν. Αἱ δύο αὐταὶ γυναῖκες ὄψιν προσευχόμεναι, καὶ παρελθούσαι οὐδὲ προσέβλεψαν τοὺς πα-

ραπόρευομένους ἡμᾶς, ὡς ἐνασχολούμενοι εἰς προσευχάς. Ἡμεῖς δὲ ὑπεθέσαμεν ὅτι ἀνήρχοντο εἰς τὸν ναῖσκον τῆς Παναγίας τοῦ Πιτσομαρρόνου, κείμενον παρὰ τὴν ὑπερτάτην τοῦ ὄρους κορυφήν, πρὸς ἣν ἔχουσι μεγάλην εὐλάβειαν ἅπαντες τῆς περιχώρου οἱ ὄρεινοί. Καὶ τῷ ὄντι, φθάσαντες ἐκεῖ, εὗρομεν αὐτὰς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους προκλιναῖς, καὶ ἀναγινωσκούσας ὕμνους τῆς Παναγίας.

Πάντα τὰ εἰς προκύνησιν τῆς θεομήτορος καθιερωμένα τεμένη, ἐμπνέοντα διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτῆς ἰδέας γλυκείας καὶ εὐφροσύνης, ἀείποτε διεγείρουσιν εὐλαβῆ αἰσθήματα· ἀλλ' ἔτι προσριπῆ γίνονται ἂν ἡ φύσις καὶ αἱ αἰώνιοι αὐτῆς καλλοναί, συντελοῦσαι, καθιστώσιν αὐτὰ μᾶλλον εὐφρόσυνα καὶ πνευματικά. Ὅθεν καὶ ἡμεῖς συνησθάνομεθα κατάνυξι, βλέποντες τὸν ἀγροτικὸν ἐκείνον ναῖσκον, ὅστις παριστάμενος ἐκεῖ, μοναδικὸν ἔργον χειρῶν ἀνθρώπου ἐν μέσῳ τῶν θαυμασίων τοῦ Πλάστου μεγαλοουργημάτων, συνάπτει οὕτως εἰπεῖν τὴν γῆν πρὸς τὸν οὐρανόν, τὴν ταπεινότητα τοῦ θνητοῦ πρὸς τὴν μεγαλειότητα τοῦ ἀθανάτου Θεοῦ διὰ τῆς προστασίας ἐκείνης, ἥτις ἐπὶ γῆς μὲν ἐράνη τοσοῦτον ταπεινὴ καὶ τεθλιμμένη, τοσοῦτον δὲ ἐνδοξὸς καὶ μακαρία ὑπάρχει ἐν οὐρανοῖς. Ἀλλ' ἡμεῖς παρήλθομεν αὐτόν, φοβούμενοι μὴ παρενοχλήσωμεν τὰς προσευχομένας γυναῖκας, καὶ ταχέως ἐφθάσαμεν εἰς τὴν ὑπερτάτην πλευρὰν τοῦ ὄρους.

Ἡ ἀκρωρία τοῦ Πιτσομαρρόνου ὁμοιάζει τὴν τῶν ἄλλων ὑψηλοτέρων τῆς Δομηδριάδος καὶ Ἐλουητίας ὀρέων· εἶναι δὲ ἐπίπεδον ἔχον σποράδην ὑψώματα, δένδρον δὲ οὐδὲ ἓν, οὐδὲ τὸν παραμικρὸν θάμνον· γόρτον μόνον καὶ χαμηλὸν καὶ λεπτὸν φύεται μετὰ τῶν χασματῶν τῶν βράχων, καὶ κατὰ μέρη φαίνονται ἴχνη καταπεσόντων ὀγκωδῶν λίθων καὶ ἀμυμῶν. Ἐκ τῆς σκοπίας ἐκείνης, ἅμα ὡς ἐρέψης τὸ βλέμμα, σὲ κυριεύει σκοτοδινίασις τοσοῦτον ὑπάρχει τὸ ἀπόστημα τῶν ἐκ τῆς ἀκρωρίας ταύτης περιβλεπομένων! Καὶ ἐντεῦθεν μὲν ἐθεωροῦμεν κατὰ πρόσωπον τὰς Ἄλπεις τῆς Βαλεσίας, καὶ τὸ ὑπερύψηλον Μοντερόσον, φαινόμενον ὅτι βασιλεύει τὸν οὐρανὸν ἐπὶ τῶν ὀμων, καὶ περικυκλούμενον ὑπὸ βράχων πυρκαϊδοειδῶν, ὕθεν ἀρχονται βαθμηδὸν πρὸς τὰ κάτω σχηματιζόμενοι ἀργυρολαμπεῖς κρυσταλλώπει· ἐντεῦθεν δὲ ἡ ὄρασις, διερχομένη ἀλλεπαλλήλους χλοαζούσας κοιλάδας, ἐφθανε καταντῶσα μέχρι τῆς πεδιάδος τοῦ Μαγαδίνου καὶ τῆς Βελινθῶνος· πρὸς μεσημβρίαν παρίσαντο ὁ Οὐρέβανος καὶ πᾶσα ἡ χώρα ἢ ἐπὶ τῆς Αὐστριακῆς ὄχθης, τὰ ὄρη καὶ αἱ μικραὶ λίμναι τῆς Βαλεσίας, καὶ πρὸς ἀριστερὰ μέρος πρὸς τούτοις τῆς λίμνης τοῦ Λογάνου· ἐντεῦθεν δὲ τὸ βλέμμα, ἀπὸ τῶν λόφων τοῦ ἄνω Νοβαρίας κατερχόμενον, ἀπαντᾷ τὸν προδάλλοντα ὀρίζοντα πλατυνόμενον πρὸς τὰς εὐρυχώρους πεδινὰς χώρας τῆς Δομηδριάδος, δι' ἃν εὐχερῶς παρακαλουθόμενον τὸν ῥοῦν τοῦ Τεσίνου. Κατωτέρω δὲ ἐνεφανίζετο ἡ Ἀρών, ὁ κολοσσαῖος τὸ μέγεθος Ἄγ. Κάρολος, καὶ ἄλλα τῶν κατὰ τοὺς τόπους, ὅσοι ἐπιμακχύνουσι τὴν Σαρδικὴν ὄχθην τοῦ Οὐρεβάνου,

τὰ ὄρη καὶ αἱ λίμναι τῆς Ὀρνας, τὰ ὄρη τοῦ Βαράλλου καὶ τῆς Σασιῆς. Πλησιέστερον δὲ ἡ ὁδὸς Σεμπλῶνος, ἡ μικρὰ λίμνη Μαργόττον, καὶ τὸ ῥεῦμα τῆς Τόκης. Πῶς λοιπὸν νὰ μὴ μείνωμεν ἐκστατικοί, θεωροῦντες σκηνὴν οὕτω ποικίλην, οὕτω τερπνὴν συνάμα καὶ ὑπερρυῆ!

Ἐπνεσεν ἐν τούτοις λεπτὸς ἀνεμὸς ὑπόψυχρος, κυζάνων τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἡμετέρου σώματος, καὶ ἐπιτείνων τὴν ζωηρότητα τῆς φαντασίας. Εὐχάριστος δὲ περδιδόμεθα εἰς τὴν τοιαύτην ἐκστασιν, ὅτε αἴφνης πρὸς βορρᾶν, ὑπεράνω ἐρήμης κοιλάδος, ὅπου ἐφαίνοντο νιράδες χιόνος ἴσως πρόσφατοι, ἴσως δὲ καὶ σωζόμενοι ἀπὸ τοῦ παρελθόντος χειμῶνος, ἀνυψώθη μικρὸν νέφος, καὶ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον πυκνούμενον, προσέβη μέχρι τῆς ὄρρυος τοῦ ὄρους, καὶ ἐπεκάλυψε τέλος μέρος τῆς μεγαλοπεπεοῦς εἰκόνας, ἥτις τοσοῦτον εὐρρῆκε τὴν ὄρασιν ἡμῶν. Ἀλλ' ἐκ τούτου τοῦ νέου συμβεβηκότος, ἀντὶ ἐλαττώσεως ἠύξθη ἡ τέρψις ἡμῶν· διότι τὸ νέφος, ποτὲ μὲν ἐπυκνούτο, ποτὲ δὲ ἠραιούτο, νῦν μὲν ἐπιπροσθούν καὶ ἀποκρούπον τὴν θέαν, νῦν δὲ πάλιν ἐπιτρέπον νὰ θεωρῶμεν ἐν ἀνέσει· ὥστε ἐφαίνετο ὡς ἄλλη τις θεατρικὴ αὐλαία, ἀνυψουμένη ἢ καταβιβαζομένη πρὸς τέρψιν ἡμῶν.

Διασκεδάσαντες ἐν τούτοις καὶ ἱκανῶς εὐρρῆνθέντες ἐκ τοῦ τερπνοῦ θεάματος, ἀφήκαμεν ὄχι ἄνευ πόθου τὴν θαυμασίαν ἐκείνην σκοπιάν, καὶ ἐπνευρήθημεν διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ. Προχωρήσαντες δὲ ὀλίγον πρὸς τὴν ἀπότομον κατάβασιν, ἐνομίσασμεν ὅτι ἠκούσαμεν κλαυθμηρὰν φωνὴν ἀνθρώπου, βοήθειαν ἐπικαλουμένου· καὶ ἐπισπεύσαντες τὸ βῆμα, εἶδομεν πλησίον τοῦ ναῖσκου τὴν ἐκ Κοσσόνου νεάνιδα ἐκείνην, δρομικῶς προσβαίνουσαν πρὸς ἡμᾶς. — Ὡ Κύριοι, ἀνερώνησε πλησιάζουσα, κάμετε τὸ ἔλεός σας, καὶ ἔλθετε εἰς βοήθειαν τῆς ἀθλίης μητρὸς μου, ἥτις λειποθυμήσασα ἔπεσεν ἐμπροσθεν τῆς ἐκκλησίας.

Αἱ κυρίαι τῆς συνοδίας ἡμῶν ἔδραμον εὐθὺς πρὸς τὴν πάσχουσαν, καὶ πρηνεῖς προσέφερον πρὸς αὐτὴν τὰς περιποιήσεις ὅσας ἡ γυναικεῖα συμπάθεια ἐφευρίσκει κατὰ τὰς τοιαύτας περιστάσεις. Ἐκείτο δὲ ἡ γραῖα κατὰ γῆς, ἐρείδομένη εἰς τὸν τοῖχον τοῦ ναῖσκου, ἡ δὲ κατάστασις αὐτῆς εἴκει ἀληθῶς εἰς οἶκτον· διότι ἦτον ὠχρὰ τὸ πρόσωπον, καὶ εἶχε τὸ μέτωπον ἐρρυθιδωμένον καὶ κἀθιδρον, τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκλείποντας καὶ τὰ μέλη τρέμοντα ὅλα. Ἐν ᾧ δὲ αἱ γυναῖκες ἐνησχολοῦντο περιποιούμεναι τὴν μητέρα, ἡμεῖς ἠρωτῶμεν τὴν θυγατέρα περὶ τῆς καταστάσεως αὐτῶν.

— Εἴμεθα, ἀπεκρίθη, κάτοικοι τοῦ Κοσσόνου, καὶ γεωργοὶ τὸ ἐπάγγελμα· ἐμείναμεν δὲ δύο μόνον, διότι ὁ μὲν πατήρ μου, ὁ Θεὸς ἀναπαύσει τὴν ψυχὴν αὐτοῦ! ἀπέθανε πρὸ πολλῶν ἐτῶν, ὁ δὲ ἀδελφός μου Ἰωάννης εὐρίσκειται εἰς Μεδιόλινα. Πρὸ τεσσάρων ἐβδομάδων εἰδοποιήθημεν παρ' αὐτοῦ διὰ προσέβαλεν αὐτὸν ἡ ἀγρία νόσος, ἥτις κτσβάλλει, ὡς μύϊας τοὺς ἀνθρώπους· ἡ δὲ δυστυχὴς μήτηρ μου, μαθοῦσα τοῦτο, ἐκινδύνευσε νὰ ἀπιθάνῃ ἐκ τῆς

θλίψεως, καὶ ἔταξε πρὸς τὸν Κύριον καὶ τὴν Παναγίαν Δέσποιναν, ὅτι, ἐν διαρύγῃ τὸν κίνδυνον ὁ Ἰωάννης, νὰ ἔλθῃ νῆστις ἐδῶ, καὶ νὰ προσυχηθῇ, εὐχριστήριον παράκλησιν ἐκτελοῦσα. Καὶ τῷ ὄντι, ἡ Παναγία εἰσέκουσε τὴν δέσιν τῆς, καὶ πρὸ δέκα ἡμερῶν ἐλάβομεν τὴν εἰδησιν ὅτι ὁ ἀδελφός μου ἐσώθη, καὶ ἐξῆλθε τοῦ νοσοκομείου σώος καὶ ὑγιής, καὶ ὅτι μόνον βραδέως προβαίνει ἡ ἀνάρρωσις αὐτοῦ· ἀλλ' ἡ μήτηρ μου δὲν εἶδε ποτὸς ὑγεῖαν ἀρτοῦ· ἔλαβε τὴν πρώτην εἰδησιν, καὶ τὰς παρελθούσας ἡμέρας ἠσθάνθη ἀτονίαν μεγαλειότεραν, ἐργαζομένη ἡμερομίσθιος εἰς τὰ δάστη τῆς Κοινότητος. Σήμερον όμως, μὴ ἔχουσα ἐργασίαν, ἠθέλησε νὰ ἐκτελέσῃ τὸ τάξιμόν τῆς. Γνωρίζετε, κύριοι, ὅτι ἱκανὸν εἶναι τὸ ἀπὸ Κοσσόνου μέχρι τῆς ἐκκλησίας διάστημα· καὶ όμως οὐδὲ στιγμὴν ἠθέλησε ν' ἀναπαυθῆ εἰς τὸ μεταξὺ· καὶ ἀρ' οὐ ἐρθήσκειν μάλιστ'α, ἠθέλησε νὰ τελέσωμεν πρηνεῖς τὸ τρίτον μέρος τῆς προσευχῆς καὶ τῆς εὐχριστηρίου παρακλήσεως γονυπετεῖς. Ἐπειτα, καθήσασα κατὰ γῆς, ἐζήτησε νὰ φάγῃ καὶ ἤρχισε τῶντι γενομένη μετὰ σφοδρῆς ὀρίσεως. Ἐγὼ δὲ ἔλεγον πρὸς αὐτήν — Πρόσεχε, μητέρα μου! μὴ σοῦ βλάβῃ τὸν στόμαχον! — Ὡ! ὄχι· Λουίζα μου, ἀπεκρίθη, διότι μεγάλην πῖν'αν αἰσθάνομαι. Καὶ μὴ δίδουσα προσοχὴν εἰς τοὺς λόγους μου, ἐξηκολούθησε τρώγουσα. Ἐν τούτοις ἐγὼ ἀπῆλθον εἰς τὰ πέριξ ζητούσα πηγὴν ὕδατος καὶ ὅτε ἐπέσρεψα, εὗρηκα αὐτὴν λειποθυμήσασαν· ἀμνηχανούσα δὲ τί νὰ πράξω, ἤρχισα καὶ ἐφώναζα σφοδρῶς, ἐλπίζουσα ὅτι θέλετε ἀκούσει, κύριοι, καὶ ἔλθει εἰς βοήθειάν μου.

Ἐκ τῆς ἀφελούς ταύτης διηγήσεως ἐκινήθημεν εἰς συμπάθειαν, καὶ ἐξ αὐτῆς ἐσυμπεράναμεν τὴν παραμυθίαν τὴν προσερχομένην ἐκ τῶν βοηθειῶν, ὅσας θαυσιλῶς χορηγεῖ πρὸς πάντας ἡ πίστις τῶν πτωχῶν καὶ τῶν τεθλιμμένων. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἡ καλὴ γραῖα διὰ τῶν περιποιητῶν τῶν γυναικῶν τῆς συνοδίας ἡμῶν ἤρχισε ν' ἀναλαμβάνη τὰς αἰσθήσεις· ἡμεῖς δὲ ἐσκεπτόμεθα περὶ τοῦ τρόπου τῆς μετακομίσεως αὐτῆς εἰς τὰ ἴδια. Ὁ καλὸς ἄνθρωπος, ὁ ὀδηγῆσας ἡμᾶς κατὰ τὴν ὁδοπορίαν ταύτην, εἶχεν ἤδη ἐπιχειρήσει τὴν ἐκκοπὴν δένδρου, καὶ τὴν ἐξ αὐτοῦ κατασκευὴν ἐλκύθρου, ἐρ' οὐ ἐπιτεθεῖτα εὐχερῶς ἤθελε καθελκυθῆ ἐπὶ τῆς κατωφεροῦς ῥάχως τοῦ ὄρους, ὅτε ἠκούσαμεν κρότον γοργῶν βημάτων πλησιαζόντων, καὶ παρατηρήσαμεν ἐπὶ τῆς πλευρᾶς τοῦ ὄρους νεάνιαν εὐτραφῆ προσερχομένην. Ἡ νεάνις, ἅμα ἰδοῦσα αὐτόν, ἀνεκράγχεσε καὶ μετ' ἐκπλήξεως ἀναφωνήσασα, — ὁ ἀδελφός μου, ὁ ἀδελφός μου, — ἔδραμε καὶ ἐνηγαλίσθη αὐτόν.

Λόγων πολλῶν χρεῖαν δὲν εἶχον ὁ ἀδελφός καὶ ἡ ἀδελφὴ πρὸς ἐξιστόρησιν τῶν καθ' ἑαυτούς· ὁ Ἰωάννης ἀναλαβὼν ἐκ τῆς χολέρας (ἥτις, ὡς φαίνεται, δὲν ἦτον ὀξεία, διότι ἡ ὄψις αὐτοῦ δὲν διεφέρε τῆς τοῦ ἀναλαμβάνοντος ἀπὸ νόσου κοινῆς), στοχαζόμενος ὅτι ὁ ἀπὸ τῆς γενεθλίου γῆς ἤθελεν ἐπιταχύνει τὴν ἀνάρρωσιν αὐτοῦ, ἐζήτησε τὴν ἀ-

δειαν τοῦ κυρίου του καὶ ἀπῆλθεν εἰς Κοσσόνον· ἐνταῦθα δὲ μαθὼν ὅτι ἡ μήτηρ καὶ ἡ ἀδελφὴ αὐτοῦ ἀνέβησαν εἰς τὸ ὄρος πρὸς ἐκπλήρωσιν ταξίματος ὑπὲρ αὐτοῦ γενομένου πρὸ τῶν Παναγιῶν τοῦ Πιτσομαρρόνου, καὶ αἰσθάνομενος ἐν ἑαυτῷ ἱκανὰς δυνάμεις, προσέβη πρὸς ὑπάντησιν αὐτῶν κατ' ὀλίγον δὲ προσβίωνων κατήντησε μέχρι τοῦ ναῖσκου. Περιττὸν νὰ εἴπωμεν πόσον ἐταράχθη ἰδὼν τὴν μητέρα αὐτοῦ μόλις ἀνοίγουσαν τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ ἐκστομίζουσαν ὀλίγας λέξεις. Πρηνεῖς εἶρεθη πλησίον αὐτῆς μετὰ προσπαθείας ἀληθῶς υἱικῆς· καὶ καλῶν αὐτὴν διὰ προσφιλῶν ὀνομάτων, ἐζήτησε νὰ τὴν λάβῃ εἰς τὰς ἀγκάλας του. Ἡ φωνή, ἡ αἰσθησις τῆς ἐπαφῆς τοῦ σώματος τοῦ υἱοῦ, ἐνήργησαν, ὡς φαίνεται, θαυμασίως ἐπὶ τῆς φιλοστοργῆς ταύτης μητρὸς. Πρὸ αἰρινιδίων ἐχρωμάτισε πάλιν τὸ ὠχρὸν πρόσωπον αὐτῆς· οἱ ὀρθαλμοὶ ἀέλαβον τὴν φυσικὴν αὐτῶν ζωηρότητα· μειδίμα ἐπεράνη ἐπὶ τῶν χειλέων αὐτῆς, καὶ μετὰ χαμηλῆς φωνῆς, ἐκφωνήσασα τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ, ἐξήπλωσε τὰς χεῖρας ἵνα περισφιγῇ αὐτὸν ἐπὶ τῆς καρδίας τῆς. Ἐδάκρυσεν ἡ νεὰ καὶ ὠχρὰ Λουίζα, τὸ πρόσωπον τῆς ὁποίας ἐξελαμνίζε τὴν καλλονὴν τῆς καρδίας· ἐδάκρυσεν δὲ καὶ αἱ κυρίαι, καὶ ἡμεῖς ἅπαντες συμεμερίσθημεν τὴν συγκίνησιν αὐτῶν.

Μετ' ὀλίγον ἡ καλὴ γραῖα, ἐνδυναμωθείσα διὰ τινος τονικοῦ ποτοῦ δοθέντος παρ' ἡμῶν, συνῆλθεν ἐντελῶς εἰς ἑαυτήν, καὶ ἐδυνήθη νὰ περιπατήσῃ ἄνευ ἐλκύθρου. Ἀνεχωρήσαμεν δὲ συνοδοιπόρον ἔχοντες τὴν ἀρίστην ἐκείνην οικογένειαν μέχρι Κοσσόνου, καὶ ψυχαγωγούμενοι καθ' ὁδὸν ὑπὸ τῆς διηγήσεως τῶν συμβεβηκότων, τῶν βρασάνων καὶ τῶν θλίψεων αὐτῆς. Ἐνταῦθα δὲ ἐπισκεφθέντες τὴν πενήτην καλῶσιν τῶν συνοδοιπόρων, καὶ δεξάμενοι τὰς ἐγκαρδίους εὐχαριστίας αὐτῶν, τοὺς ἀπεχειρέτισαμεν μετὰ πολλῆς συμπαθείας. Οὕτως ἡ συνάντησις τῶν ἀγαθῶν τούτων ἀνθρώπων κατέστησε προσφιλεστέραν καὶ τερπνοτέραν πρὸς ἡμᾶς τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ἥτις ἀπεδείχθη ἡ εὐφροσυνωτάτη τῶν ἡμερῶν τοῦ φθινοπώρου κατ' ἐκείνο τὸ ἔτος.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Μ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ.

ΝΕΟΤΗΣ ΦΡΙΔΕΡΙΚΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ.

[Κατὰ Macaulay.]

—ooo—

Φριδερίκος, ὁ ἐπικαλούμενος Μέγας, υἱὸς τοῦ Φριδερίκου Γουλλιελλμου, ἐγεννήθη τὸν Ἰανουάριον τοῦ ἔτους 1712. Δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ἀσφαλῶς ὅτι ἐπροικίσθη ὑπὸ τῆς φύσεως μετὰ ἰσχυροῦ καὶ ὀξέως πνεύματος, σπανίας σταθερότητος, ἀδαμάστου χαρακτῆρος καὶ ἰσχυροτάτης θελήσεως. Περὶ δὲ τῶν ἄλλων προσόντων τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ, εἰ-

και δύσκολον να όρισθῆ ἂν πρέπει ν' αποδοθῶσιν εις τὴν φύσιν ἢ εις τὴν παράδοξον σειρὰν τῶν περιστατικῶν, ἅτινα συνετέλεσαν πρὸς μὲν τὴν αὐτοῦ. Ἡ ἱστορία τῆς νεότητος τοῦ ἀνδρὸς τούτου διεγείρει τὴν περιέργειαν τοῦ φιλοστοροῦ. Πολλοὶ τῶν πρὸ ἡμῶν ἐγκαταστρεφέντων τὰ παιδικὰ ἔτη εις τὰ ἐνοριακὰ πτωχοτροφεῖα, δύνανται νὰ θεωρηθῶσι μαχίρια τέκνα, ἐν συγκριθῶσι πρὸς τὸν τρισάθλιον τοῦτον ἐπίδοξον διάδοχον τοῦ Πρωσσιακοῦ θρόνου. Ἡ φύσις τοῦ πατρὸς τοῦ Φριδερίκου ἦτο σκληρὰ καὶ φύλη, ἢ ἕξις τῆς αὐθιγροῦς δυνάμεως κατέστησεν αὐτὸν ἀχλίνωτον καὶ ἄγριον, καὶ ἡ ἀκράτους ὀργὴ του διεχέτο ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ εὐνοῦμων εις ὕβρεις καὶ πληγὰς. Ὅτε δὲ ἡ μεγαλειότης του ἐξήρχετο εις περίπατον, πᾶν ἀνθρώπινον πλάσμα ἔτρεχε μακρὰν αὐτοῦ, ὡς ἐν τίγρις ἐδραπέτευεν ἐκ θηριστροφείου. Ἀπικτων καθ' ὅδον κυρία, ἐλάκιζεν αὐτὴν διατάττων νὰ πορευθῆ εις τὴν οἰκίαν καὶ νὰ προσέχη τὰ νήπια τῆς. Ἐν δὲ ἐβλεπε κληρικὸν θεωροῦντα μετὰ στόμακτος κεκλήντος τοὺς στρατιώτας, ἐνούθει τὸν σεβάσμιον κύριον ν' αποσυρθῆ εις τὴν σπουδὴν καὶ τὴν προσευχὴν, καὶ τὴν εὐσεβῆ ταύτην συμβουλήν ἐνίσχυεν αὐθιγρὸς διὰ τῆς βραχυτάτης. Τὸ δὲ πάντων χερίστον, ὁ μονάρχης οὗτος ἀπέδεικνεν ἐντὸς τοῦ οἴλου του καὶ παράλογον καὶ ἀκράτους διὰ καὶ τὸ ἀνάκτορον ὁμοιάζειν ἄλῃ ἐν ᾧ κατῴκει ὁ μεταρρότος τῶν δαιμόνων. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ Φριδερίκος καὶ ἡ θυγάτηρ του Βιλελμίννα, μετὰ ταῦτα Μαργαρίτα Bareuth, ἐνέπνεον αὐτῷ ἀποστροφὴν ἀθεράπεντον. Ὁ ἀνθρώπος οὗτος, ἔχων ἀκαλλίεργητον τὸ πνεῦμα καὶ καταφρονῶν τὰ γράμματα, ἔτρεφε ζωηρὸν μίσος κατὰ τὰ ἀπίτων καὶ καθολικῶν καὶ μεταφυσικῶν, καὶ τοὶ μὴ κατανοῶν καλῶς κατὰ τί διεφέρον αὐτὸς πρὸς ἀλλήλους δοξασίαι αὐτῶν. Ἡ ζωὴ, κατὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ, συνίστατο κυρίως εις τὸ καταβάλλειν τὰς ὀρέξεις τὰς τε ἰδίας καὶ τὰς τῶν ἄλλων, αἱ δὲ πρὸς ἀναψυχὴν ὦρα αἱ εις ἡγεμόνα ἀμύδουσαι, ἔπρεπε κατ' αὐτὸν νὰ παρέρχωνται εἴτε ἐντὸς θαλάμου περικυκλωμένου ὑπὸ πυκνοῦ νέφους καπνοῦ ἐνώπιον τραπέζης φεροῦσης ἀμφορέα ζύθου, ὅπως ποικίλλεται ἡ μονοτονία τοῦ καπνίζεσθαι, εἴτε εις εὐθηνὰ παίγνια ταβλίου, εἴτε εις θῆραν. Ἀλλ' ὁ ἐπίδοξος διάδοχος τοῦ θρόνου ἐδείκνυεν ἀσθεναστάτην κλίτην πρὸς τὰς σοβαρὰς ἐργασίας, πολλῶ δὲ ἦττον πρὸς τὰς διασκεδάσεις τοῦ πατρὸς αὐτοῦ· καθότι ἀποσκιρτῶν ἐκ τῶν καθηκόντων τῶν συνεχῶν στρατιωτικῶν παρετάξεων, ἀπεστρέφετο τὸ κάπνισμα, ἐμίσει τὰ χαρτοπαίγνια καὶ δὲν ἐσύχναζεν εις τὰ κυνήγια· ἔχων δὲ τὴν ἀκοὴν λεπτὴν ἀῤῃγε τὰς ὦρας τῆς ἀναπαύσεως μετὰ τοῦ αἴλου του. Οἱ δὲ τῆς νεότητος τοῦ Φριδερίκου διδάσκαλοι ἦσαν πρόσφυγες Γάλλοι διεγείραντες ἐν αὐτῷ ἰσχυροτάτην ἀγάπην πρὸς τὴν Γαλλικὴν φιλολογίαν καὶ πρὸς τὴν Γαλλικὴν κοινωνίαν. Ὁ πατὴρ ὅμως αὐτοῦ ἐθεώρει τοῦ υἱοῦ τὰς κλίσεις ὡς θηλυπραπεῖς καὶ ἀξιοκαταφρονήτους, ἔνεκα δὲ τοῦ βραναύσου τρόπου καὶ τῶν ἄγριων ἐπιπλήξεων του ἐξῆπτεν ἐπὶ μάλλον τὰς τοῦ υἱοῦ

ἐθελοτροπίας. Ὅθεν τὰ πράγματα ἐβόησαν εις κατὰστασιν χειρόνα ὅτε ὁ βασιλόπαις ἦλθεν εις ἐκείνην τοῦ χρόνου τὴν περίοδον, καθ' ἣν ἐπισωμβαίνουσι μεγάλαι μεταβολαὶ εις τε τὰς διανοητικὰς καὶ τὰς φυσικὰς δυνάμεις. Ἐθεωρεῖτο μὲν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἔνοχος νεανικῶν τινῶν ἀμαρτημάτων, τὰ ὅποια οὐδεὶς νοήμων ἄνευ καταστέλλει μετὰ μεγάλης αὐστηρότητος, ἀλλ' ἐν τοῖς μετὰ ταῦτα χρόνοις διεφημιζέτο ἔνοχος, ἀληθῶς ἢ ψευδῶς, ἐλαττωμάτων ἠθικῶν τοιούτων, ὅποια καὶ ἡ ἱστορία παρασιωπᾷ, καὶ ἡ σάτυρα ἐρυθριᾷ νὰ ὀνομάσῃ, ἐλαττωμάτων, ὅποια καὶ αὐτὸς ὁ ἐν κακοῖς γηράσας ἀποστρέφεται. Καὶ ὅμως τὰ παραπτώματα τῆς παιδικῆς ἡλικίας τοῦ Φριδερίκου δὲν ἔφερον τὸν χαρακτῆρα τῆς δικηγορίας, εἰ καὶ ἐκίνοῦν εἰς μανίαν τὸν βασιλέα ὅστις ἐμίσει πάντα τὰ σφάλμα, ἐκτὸς ἐκείνων εἰς ἃ αὐτὸς οὗτος ὑπεδουλοῦτο, καὶ ἐθεώρει ὡς εὐπρόσδεκτον πρὸς τὸν θεὸν ἐξέλαμβὸν τῆς ἰδίας θρηωδίας τὴν ἀποστροφὴν τῶν ἐλαττωτέρων σφαλμάτων. Ὁ βασιλόπαις, ἀρ' ἐτέρου, δὲν ἦτο ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ ἐκείνων οἵτινες ἐπαναπαύουσι τὸν νοῦν εις τὴν ἰδίαν θρησκείαν, καθότι προὔτεινε συνεχῶς σκανδαλώδη ἐρωτήματα, καὶ ἐν ταῖς διενέξεσι περὶ μεταφυσικῶν ἀντικειμένων, τὰ ἐπιχειρήματα αὐτοῦ ἀπέειχον ἀπὸ τῆς καθαρότητος τοῦ λουθηρισμοῦ· ἔνεκα τούτου ὁ βασιλεὺς ἐθεώρει τὸν υἱὸν του ὡς ἔνοχον αἰρέσεως, εἰ καὶ ἡ αὐτοῦ μεγαλειότης δὲν ἐγίνωσκε καθαρῶς κατὰ τί διεκρούουσι οἱ Καλδινιστὰὶ τῶν Ἀθῆων· ἀλλ' ὡν κκεκντρεχῆς τὴν καρδίαν, ὠργίζετο κατὰ τῶν θρησκευτικῶν παρεκτροπῶν τοῦ υἱοῦ του. Κατέθραυσε λοιπὸν τὸν αἴλον, ἐξώρισεν ἐκ τοῦ βασιλικοῦ μεγάρου τὰ γαλλικὰ βιβλία, καὶ ὁ υἱὸς συρόμενος ἐκ τῶν τριῶν τῆς κεφαλῆς, ὠθούμενος καὶ λακτιζόμενος, ὑπόστη σωματικὰς τιμωρίας οὐχὶ μετρίκας. Πολλὰκις, ἐν ὦρα δείπνου, ἐξέπιπτοντο τὰ τρυβλία κατὰ τῆς κεφαλῆς του, ἐνίστε ὑπεβάλλετο εις μόνον τὴν διὰ ζήρου ἄρτου καὶ ὕδατος δίαιταν, καὶ ἐνίστε ἐθιζέτο ἐνώπιον τοῦ τρομεροῦ πατρὸς νὰ καταβιβρώσκη ἐδέσματα προξενούοντα ναυτίαισιν εις τὸν στόμαχόν του. Ἐν τινι περιπτώσει πατρικῆς ἐπιτιμῆσεως ἐβρίθην αὐτὸν ἐπὶ τοῦ δαπέδου, καὶ σύραν αὐτὸν ἐκ τῶν τριῶν μόλις ἐκωλύθη, καὶ τοῦτο μετὰ δυσκολίας, ἀπὸ τοῦ νὰ κρεμάσῃ τὸν διάδοχον τοῦ θρόνου του διὰ τῶν σχοινίων τοῦ παραπετάσματος· ἡ δὲ βασιλισσα, μὴ ἐπιθυμοῦσα νὰ ἴδῃ τὸν υἱὸν τῆς φονεμένου, ἐξηγόραζε τὸ ἀμάρτημα τοῦτο διὰ βραναύσων ὕβρεων. Τὰ αὐτὰ ἔπασχε καὶ ἡ βασιλόπαις ὁσάκις ἔκλειε βλέπουσα τὸν μυστιγούμενον ἀδελφόν. Ταῦτα ἔφερον τὸν δυστυχῆ νεανίαν εις ἀπελπισίαν, καὶ ἀπεπειράθη νὰ δραπέτευσῃ ἐκ τοῦ πατρικοῦ παλατίου. Ἀλλ' ὁ γηραιὸς τύραννος, ἀκούσας τούτου, ἐκνευσθη ἀπὸ τρομερῶν μανιῶν· καθότι ὁ νεανίας ἦτο ἀξιοματικὸς τοῦ στρατοῦ, καὶ ἡ ἀπόδρασις τοῦ υἱοῦ τί ἄλλο ἦτο εἰμὴ λειποταξία; Κατὰ δὲ τὸν ἠθικὸν κώδικα τοῦ Φριδερίκου Γουλιέλμου, ἡ λειποταξία ἐθεωρεῖτο ὡς τὸ μέγιστον τῶν

ἐγκλημάτων. « Ἡ λειποταξία, » ἔλεγεν ὁ βασιλέως θεολόγος, ἐν τινι ἡμιορθογράφῳ ἐπιστολῇ, ἐρχεται ἀπὸ τὸν ἄλῃν, καὶ εἶναι ἔργον τῶν τέκνων τοῦ διαδόχου. Κάνεν παιδίον τοῦ θεοῦ δὲν δύναται νὰ γίνῃ ἔνοχος τοιούτου ἐγκλήματος. » Ὅθεν συνένοχόν τινα τοῦ βασιλόπαιδος, καταφρονήσας τὰς συστάσεις τοῦ στρατιωτικοῦ δικαστηρίου, καταδικάσεν ἀνηλεῶς εις θάνατον· καὶ αὐτὸς ὁ υἱὸς του ἐφαίνετο πιθανὸν ὅτι ἐμιλλε νὰ ὑποστῇ τὴν αὐτὴν ποινὴν· ἀλλὰ μόλις μετὰ μεγάλης δυσκολίας αἱ μεσιτεῖαι τῆς Ὀλλανδίας, τῶν βασιλέων τῆς Σουηδίας καὶ Πολωνίας, καὶ τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας διέσωσαν τὸν Βραυδεβούργειον οἶκον ἐκ τῆς κηλίδος τοῦ ἀνοσίου φόνου. Τέλος, μετὰ παρελευσιν μνηῶν ἀγωνίας, ὁ Φριδερίκος ἔμαθεν ὅτι ἡ ζωὴ τῷ ἐχαρίζετο· ἀλλ' ἐπὶ πολλὸν ἐτι χρόνον διεμεινεν ὑπὸ κράτησιν. Δὲν ἦτο ὅμως ἄξιος ἐλέους ἐν μέσῳ τῆς εἰρκτῆς αὐτοῦ· διότι οἱ κουστωδοὶ του ἐδειξαν πρὸς αὐτὸν ἐπιεικέστερα αἰσθήματα, καὶ, πρὸς τὰς διαταγὰς τοῦ βασιλέως, προσέφερον αὐτῷ ἀρκετὴν τροφὴν, ὥστε νὰ καταπαύῃ τὴν πεινᾶν· τῷ διευκόλυνον τὴν ἀνάγνωσιν τῆς Ἑβραϊκῆς ἀνευ φόβου, καὶ τὸν ἄφρονον ἐλεύθερον νὰ παίξῃ τὸν αὐλὸν χωρὶς νὰ τρέχῃ τὸν κίνδυνον νὰ τὸν ἴδῃ θραυόμενον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του.

Κ. Α. Π.

ΑΝΤΙΓΡΑΦΗ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΩΝ

διὰ φωτογραφίας.

—ooo—

« Ἡ ἐφαρμογὴ τῆς φωτογραφίας εις τὴν πανομοιότυπον ἀντιγραφὴν τῶν χειρογράφων, εἴτε ἀπαρτάκτως κατὰ τὸ πρωτότυπον μέγεθος τῶν γραμμάτων, εἴτε σμικρυνόμενων τούτων, δὲν εἶναι ὅλως νέα· διότι δοκιμὰ τινὰ ἐγένοντο πρὸ τινος χρόνου, καὶ κατ' αἴτησίν μου μάλιστα ὁ ἐπιθεωρητῆς τῶν ἔργων τοῦ αυτοκρατορικοῦ τυπογραφείου ἀντέγραψε δι' αὐτῆς μετὰ μεγίστης τελειότητος πολλὰ φύλλα ἑλληνικοῦ τινος χειρογράφου ἐν μέρει σπητοβρώτου καὶ ἐφθαρμένου ὑπὸ τῆς ὑγρασίας. Ἀλλὰ τὸ πάντα νέον καὶ ἄξιον ἐπαίνου εἶναι τὸ ἐπιχειρήμα τοῦ ἐκ Μόσχας Κ. Π. Σεβαστιάνου, συμβούλου τοῦ αυτοκράτορος τῆς Ρωσίας καὶ μέλους τῆς γεωγραφικῆς ῥωσικῆς εταιρείας, ἰδόντος πρώτου ὅτι εὐκόλως ἡ φωτογραφία γίνεται πολυτιμότερος τῆς ἀρχαιολογίας καὶ τῆς παλαιολογίας σύμμαχος· ὅτι θαυμασίως συμβάλλει εις τὰς σπουδὰς τῆς κλασικῆς ἢ καὶ τῆς τοῦ μεσαιῶνος ἀρχαιότητος· ὅτι διευκολύνει τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν χειρογράφων διὰ μικρὰς δαπάνης καὶ κατὰ τρόπον ἀσφαλέστατον, καὶ τέλος ὅτι δι' αὐτῆς ἀντιγράφονται ὀριστικῶς παντὸς εἶδους ἔργα ἐγκακλεισμένα εις δυσπροσίτους βιβλιοθήκας.

« Ταύτην συλλαβὴν τὴν γοιμωτάτην ἰδέαν ὁ Κ. Σεβαστιάνου, ἀνὴρ τεχνίτης ἅμα τε καὶ λόγιος, ἐπεχείρησε νὰ μεταφέρῃ ἀμέσως τὴν ἐφεύρεσιν τοῦ Δαγέρου εις τὰς ἐσχάτιας τῆς Εὐρώπης, εις τόπον ἐκ τῶν ἦττον προσιτῶν τοῖς φιλολόγοις, εις τὸν Ἀθῶνα, λέγω, εις τὸ γιγάντειον τοῦτο δόρυ τὸ δοξασθὲν μὲν ὑπὸ τῆς μυθολογίας, περιώνυμον δὲ γενόμενον εις τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας. Πολλοὶ τῶν παντὸς τόπου περιηγητῶν ἐπεσκέφθησαν τὸ Ἅγιον Ὅρος, ἀλλὰ μικρὰν προὔξενησαν ὠφέλειαν εις τὰ γράμματα. Ναι μὲν οἱ μοναχοί, καὶ οἱ ἐνδεέστεροι μάλιστα, εἶναι εις ἄκρον φιλόξενοι, ἀνοίγουσι προθύμως καὶ τὰ κελιά καὶ τὰ μοναστήρια τῶν, καὶ προθυμότερον προσφέρουσι πρὸς τοὺς ξένους τὰ ὄσπρια, τὸν ἐψημένον τυρῶν, τὴν ῥοδοζάχαριν καὶ τοὺς μεταριχουμένους ἰχθύς τῶν δὲν ἀνοίγουσιν ὅμως μετὰ τῆς αὐτῆς προθυμίας καὶ τὰς βιβλιοθήκας τῶν δὲν λέγω ὅτι τὰς φυλάττουσι πρὸς ἰδίαν χρῆσιν, ἀλλὰ διὰ τὸν φόβον μὴ ζητηθῶσιν εις αὐτὰς ἐπιχειρήματα κατὰ τῆς ὀρθοδοξίας τῆς Ἑλληνικῆς ἐκκλησίας (*). Πλὴν τούτου, ἀδιαφοροῦντες καὶ σχεδὸν καταφρονούντες πᾶν εἶδος σπουδῶν, δὲν φροντίζουσι περὶ τῆς διατηρήσεως τῶν φιλολογικῶν θησαυρῶν τῶν πρὸ χιλίων ἐτῶν εσσωρευμένων εις εἰκοσι καὶ ἔτι πλείονας βιβλιοθήκας. Ὀλίγον μέλει αὐτοῖς ἐὰν τὰ χειρόγραφα κείνται εις ὑπόγεια ἢ εις ἀνώγεια, εις τὸ ἔδαφος ἢ εις θυρίδας, εις τὸν ἥλιον ἢ τὴν ὑγρασίαν, ἐὰν αἱ σκώληκες, οἱ μύς ἢ ὁ εὐρὺς διασφαιρωσι καὶ τὸ τελευταῖον αὐτῶν φύλλον. Οὐδὲν τῶν ἐπιβλαβεστέρον εις τὰς βιβλιοθήκας τῆς ἀμαθείας ἢ τῆς θεοβλαβείας τῶν φυλασσόντων αὐτὰς, καὶ οὐδὲν τοσοῦτον διαταράσσον τὰς φιλολογικὰς ἐρεῦνας τῶν σοφῶν.

« Καὶ ὅμως προνομιούχοι τινες περιηγηταί, ἐκ τῶν ἑτεροδόξων μάλιστα, ἐπεσκέφθησαν τὰς βιβλιοθήκας τοῦ Ἀθῶνος· ἀλλὰ τινὲς μὲν αὐτῶν ἐσπεροῦντο χρόνου ἢ καὶ γνώσεων ὅπως ἐρευνήσωσι τὰ ἐν αὐταῖς, τινὲς δὲ καὶ κατέλιπον ὄνομα ἀποτρέπον τὰς ἐλευθερίους σχέσεις. Πρὸς τὸν ἀρχιμανδρίτην ἐξαίρετως Πορφύριον ὀφείλομεν τὰς ἀποχρώντας ἀκριβεῖς εἰδήσεις περὶ τῶν χειρογράφων καὶ ἰδίως τῶν ἐπισήμων πράξεων (χρυσοβούλων καὶ ἄλλων ἐγγράφων) τῶν ἐν τοῖς μοναστηρίοις. Αὐτὸς συντάξε ῥωσιστὶ κατάλογον δημοσιευθέντα τὸ 1847 ἔτος ἐν Πετρούπολει, μεταφρασθέντα γερμανιστὶ καὶ ἀνακαινιασθέντα ὑπὸ Μίχλοσιτς ἐν τῇ Σλαβικῇ Βιβλιοθήκῃ (ἐν Βιέννῃ 1851).

« Καὶ ἡ Γαλλικὴ κυβέρνησις ἀπέστειλε δύο λόγιους εις τὸν Ἀθῶνα, ἵνα πορισθῶσιν εἰδήσεις ἀ-

(*) ΣΗΜ. ΠΑΝΑ. Τὰ μέγιστα ἀπατάται ὁ Γάλλος ἀπορογράφος. Οἱ ἐν τῷ Ἀθῶνι μοναχοὶ μὴ δεκνόντες τὰ χειρόγραφα δὲν φεοῦνται ἀνακάλυψιν ἐπιχειρημάτων κατὰ τῆς ὀρθοξίας τῆς θρησκείας ἡμῶν, ἀλλὰ μὴ διὰ τῆς παρὰ τῇ Ὀθωμανικῇ ἐξουσίᾳ ἐπιβροῆς αὐτῶν οἱ ξένοι, ὡς καλλὰκις ἐγένετο, σφετερισθῶσιν αὐτὰ, ἅτινα φυλάττουσι κατὰ παράδοσιν ὡς ἀπλῆν παρακαταθήκην ἵνα ἀποδώσων εις τὸν θεὸν ἐν καιρῷ δέοντι.

κρίβστερος κη πληροστέρος τών του Πορφυρίου· άλλ' αϊ ελπίδες της δέν επέτυγον ολοσχερώς. Ο Κ. Μηνάς, πολλάκις επίσκερθείς τόν 'Αθωνα, έπλούτισε, τή όμολογώ, τήν αυτοκρατορικήν βιβλιοθήκην διέ πολλών αξιολόγων χειρογράφων και τινων αντιγράφων μη στερουμένων αξίας· φάνεται όμως ότι τά κρη' αϊ-ου σταλέντα δέν απέτέθησαν όλα όπου έδει· άλλή και ουδέμιν εξέδοτο γενικήν περιγραφήν τού αριθμού και τού είδους τών απείρων τού 'Αθωνος χειρογράφων. Ανηρίτατον τούτο, καθόσον ο Κ. Μηνάς ύπερ πάντα άλλον, και διέ τās τοπογραφικās γνώσεις, και διέ τήν παιδείαν, και διέ τών πόρων τών παραχωρηθέντων αὐτῷ παρά τής Γαλλικῆς κυβερνήσεως, και τέλος διέ τής θρησκείας και γλώττης του, επειδή είναι 'Ελλην, ύπερ πάντα άλλον ήτο κατάλληλος· εις τό έργον τούτο.

» Ο δέ έτερος τών αποσταλέντων εις 'Αθωνα, ο Κ. Λεοαρθιέ, είχε και ζήλον πολύν, και γνώσιν τής αρχαιότητος· άλλ' ότε είλυσε τήν έπισησύνην τών μοναχών, έπαθεν έλλειψιν χρημάτων και χρόνου. Περίλυπος άρχ διεκόψε τό έργον αὐτοῦ, και άτελή τινα έγγραφα έφερον εις Γαλλίαν. Περιεργοί έπεξήληθον τās κρη' αϊ-ου υποβληθείσας εικασίες· εκήστας τῷ ύπουργῷ τής παιδείας, περιεχούσας σημείωσιν τών κυριωτέρων χειρογράφων άτινα εύρίσκονται εισέτι εις τās μοναστήρια. Είναι δέ ταῦτα πεντακόσια και δεκακοτῶ· έπτά μὲν Λατινικά, τριάκοντα δέ πρὸς τοίς τριακοσίοις 'Ελληνικά, έκάτον όγδοήκοντα Σλαυικά και έν Τουρκικόν, ών τὰ πλείστα είδεν αὐτός ο Κ. Λεοαρθιέ εις εικοσιτέσσερα μοναστήρια ή σκήτας. Ο αριθμός οὗτος σύγκριται κυρίως εξ έπισήμων ψηφισμάτων τών αυτοκρατόρων και τών ηγεμόνων ή άλλων, εξ έγγραφων άτελείας, τίτλων πωλήσεως και άγορας, όρίων, έπιτεμίων, επικαρπιών, προσφορών, άδειών πρὸς έκτακτον ζήτησιαν, επικύρωσιν ή μεταρρύθμισιν κανόνων μοναστικῶν, ένταλτηρίων έπισκοπικῶν, ένι λόγῳ εξ άλλων τών πράξεων ών ή συναρμολογία και ή έρμηνεία ήθελον άποτελέσει περιεργότατην και διδακτικωτάτην ιστορίαν τών έν τῷ 'Αθωνι μοναστηρίων, άμα δέ και δικαστήριε της ιστορίας τού τε Βυζαντινοῦ κράτους και της 'Ελληνοσλαυικῆς εκκλησίας, και είδήσεις όριστικās περί της άλλιωσσεως της Βυζαντινῆς γλώττης και τών Σλαυικῶν ιδιωμάτων.

» Οὐ μόνον δέ έτημείωσεν, άλλή και ανέλυσε και άντέγραψέ τινα τών έγγραφων τούτων ο άκάματος περιηγητής έντός δύο μόνων μηνών.

» Έάν ο Πορφυρίος, έν δηλαδή εις αρχιμανδρίτης άνήκων εις τήν άνωτέραν τάξιν τών κληρικῶν της όρθοδόξου εκκλησίας, ήναγκάσθη νά κληθεί πρὸς μύριας δυσκολίας όπως ανακαλύψη τās κρύπτας έν αϊς κείναι έντός σάκκων περιγυμναί λιθοκόλλητοι, κεχυρωμένοι και φέρονται τήν ιδιόχειρον ύπογραφήν τών αυτοκρατόρων και τών άλλων ηγεμονικῶν γόνων, έν αὐτός λέγει ότι δέν κατώρθωσε νά ίδη τούς θεσχυρούς τούτους, τί έ-

πραξεν άρα ο Κ. Λεοαρθιέ ένκα κατανικήση τήν άντίστασιν και τήν άπάθειαν τών μοναχών, οίτινες ήρνούντο νά τόν άρήσωσι μόνον έντός τών βιβλιοθηκῶν, ή έβαρύνοντο νά τόν έπιτηρώσι·

» Ταῦτα λοιπόν τὰ πρωτότυπα έγγραφα, τὰ καθ' έκάστην φθειρόμενα, έπεχείρησε νά αντιγράψη άπραλλάκτως ο Κ. Σεβαστιάνοφ διέ τής φωτογραφίας. Ηθέλησε νά καταστήση κοινά τὰ κειμήλια ταῦτα πρὸς πάντας τούς σοφούς τής Ευρώπης, και επί ολοκληρώσε μῆνας επάλιε πρὸς τās δυσκολίας τών μοναχών, τόν πυρετόν, τās επιδημίας, τās κωλύσεις πορείας, τήν κακίστην τροφήν και τήν χειρόν κατοικίαν. Αντέταξε τήν πανουργίαν εις τήν πανουργίαν και τήν δύναμιν εις τήν δύναμιν· και ποτέ μὲν περιεβάλλετο τήν στρατηγικήν στολήν του, ποτέ δέ έξωγράφει τήν εικόνα ισχυροῦ τινος ήγουμένου, και άλλοτε διένειμε δώρα ή έδιδε συμβουλās εις ύποθέσεις σπουδαίας. Γνώστων ήλα τὰ έθιμα της 'Ελληνικῆς εκκλησίας και τās άδυναμίας τών μοναχών, δέν άμείβει διέ χρημάτων τήν πρὸς αὐτόν φιλοξενίαν, άλλή συνεισφέρει μετά πολλής έλευθεριότητος εις τās δαπάνας της εκκλησίας· ένι λόγῳ, από παντός κρη' αϊ-ου φέλειν, και σχεδόν πάντοτε έπιτυγχάνει.

» Τήν 5 Φεβρουαρίου άνεγνώσθη έν τῷ 'Ακαδημία εκθεσις περί τών έργων τού Κ. Σεβαστιάνοφ, ύποβληθείσας συγχρόνως και συλλογῆς τών φωτογραφικῶν αὐτῶν δοκιμίων. Ταῦτα πολλάκις έρευνήσας και θυμάσας θέλω ύποδείξει όποία είναι.

» Η αντιγραφή τών Βουλγαρικῶν ή Σλαυικῶν τετραευγγέλων, τών γεγραμμένων δι' αρχιεπισκόπων χαρακτήρων, είναι, κατ' έμέ, περιεργος άπλως διέ τό τεχνικόν ή παλαιογραφικόν αὐτῶν μέρος· έθαύμασα δέ, ιδών αὐτά, τὸ κάλλος και τήν ακρίθειαν της πανομοιότυπου αντιγραφῆς· άλλως όμως θεωρῶ τὰ 'Ελληνικά χειρόγραφα. Και πρώτον μὲν επέστησα τήν προσοχήν μου εις τὰ δοκίμια αξιόθυμάστου χειρογράφου της δωδεκάτης έκαιονταετηρίδος, γεγραμμένα διέ λεπτοτάτων χαρακτήρων, πεπλουτισμένου δι' εικονογραφικῶν και δεδεμένου δίλου διέ γεγλυμμένου άργύρου. Τό έν τῷ μονῆ τού Παντοκράτορος εύρισκόμενον τούτο χειρόγραφον, περιέχει μέρος της Κεινῆς διαθήκης, πολλās όμιλίες Γρηγορίου τού Θεολόγου, Ιωάννου τού Δεμασκηνού τεμάχια αποδιδόμενα Διονυσίῳ τῷ 'Αρεοπαγίτῃ, και άνέκδοτον ιατρικήν πραγματείαν. Τό πολύτιμον τούτο χειρόγραφον είχεν ιδεί και ο Κ. Λεοαρθιέ. Μετά δέ τούτο έθαύματα μετά τών άλλων τεχνικῶν και σοφῶν μέρος τού κειμένου και τών γεωγραφικῶν χαρτῶν τού Πτολεμαίου, και διεξοδικόν τεμάχιον τού Στράβωνος. Τό χειρόγραφον τούτο εύρίσκεται εις τήν μονήν τού Βητοπεδίου, και είναι εκ τών γνωστῶν αρχαιοτέρων τού Πτολεμαίου και Στράβωνος. Ναί μὲν εκ της συμπαραβολῆς τών δοκιμίων τού Κ. Σεβαστιάνοφ δέν προέκυψαν αξιαι λόγου διαφορές· άλλ' ένκα κρίνωμεν περί της άλλουσ αξίας τού χειρογράφου, έπρεπε νά έχωμεν ολοκληρον τήν αντιγραφῆν, ή καιν τό πανομοιότυ-

πον τών μερῶν εκείνων άτινα έθεώρησαν οι εκδόται· μάλλον ήλλοιωμένα. Υποσέθη δέ ο Κ. Σεβαστιάνοφ νά φέρη πανομοιότυπον αντίγραφον ολοκληρού τού κειμένου τού Πτολεμαίου και τών τεμαχίων τού Στράβωνος.

» Μετά τών άλλων αντιγράφων τού Κ. Σεβαστιάνοφ ύπάρχει και Εύχολόγιον της Γ' έκαιονταετηρίδος διατήλους έχον τās σελίδας· και ή μὲν μία στήλη περιέχει τό κείμενον, ή δέ άλλη εικόνας μετά θυμαστικής έπιμελείας και λεπτότητος εξεργασμένας. Αλλά και χρυσόβουλλα μετά σφραγίδων, και λειτουργίας τού Χρυσοστόμου και άλλα έπίσημα έγγραφα 'Ελληνικά τε και Σλαυικά, κλ. έφερον ο Κ. Σεβαστιάνοφ. Οι ήχοι (vignettes) είναι άφελέστατοι, και άντεγράφησαν μετά σπανίας ακρίβειας, τελειοποιηθέντες έπιτηδείως ύπό Γερμανού ζωγράφου συνοδούοντος τόν Κ. Σεβαστιάνοφ. Και μόνα ταῦτα τὰ δοκίμια διαφωτίζουν τήν ιστορίαν της 'Ελληνικῆς ζωγραφίας· πρέπει δέ νά χαιρωμεν ότι τό κράτος τών εικονοκλαστῶν δέν διήρκεσε πολὺ εις τό Βυζάντιον.

» Αλλ' ουδέ αϊ τέχναι ήμελήθησαν κατά τήν όγκώδη ταύτην συλλογήν, διότι είδομεν πανομοιότυπα θυμιατηρίων, σταυρῶν, εικόνων επί περιγυμνήσ, ζύλου ή μετάλλου και βιβλιοδετήματα. Προτίθεται δέ ο Κ. Σεβαστιάνοφ νά αντιγράψη και τās τοιχογραφίας τού Πανσελήνου, τού 'Ραφαήλ τούτου της 'Ανατολῆς.

» Ο 'Αθως είναι μὲν ή κοιτίς της Βυζαντινῆς τέχνης, άλλή και τό τελευταίον αὐτῆς άσυλον, κατά τό μέρος τούτο τουλάχιστον της Ευρώπης· πολλάκις όμως οι μοναχοί, ών ή περί τās τέχνας άμάθεια είναι ίση πρὸς τήν περί τὰ γράμματα, καθιστῶσιν άντι τών αρχαίων γραφῶν τās ίδιās αὐτῶν βαναύσους ζωγραφίας· καθ' έκάστην προσγίνεται νέα τις φθορά. Εύγνωμοσύνη άρα όφείλεται πρὸς τόν Κ. Σεβαστιάνοφ, τιρούντα διέ της αντιγραφῆς τās τοιχογραφίας ταύτας, ών πολλαί άνάγονται και εις αρχαιοτέραν της Γ' έκαιονταετηρίδος έποχήν.

» Ήφερε δέ πρὸς τοίς άλλοις ο Κ. Σεβαστιάνοφ και όραίως προσόψεις τοποθεσιῶν τού 'Αθωνος. Όποια τῶντι θέληγητρα έχει ή αὐστηρά και γαληνία εκείνη φύσις πρὸς τούς άγαπῶντας τήν μελέτην και τήν σύννοιαν!

» Κατά τούς αρχαίους χρόνους πολλοί τών 'Ελλήνων φιλοσόφων άνεζήτησαν έμπνεύσεις εις τόν 'Αθωνα. Από τών πρώτων χρόνων τού χριστιανισμού, οι νεοφώτιστοι απέχωρησαν εις τό όρος τούτο ο έπεσκέφη ή Παναγία και εξόχως ήγάπα, κατά τινα αρχαίαν παράδοσιν της 'Ελληνικῆς εκκλησίας. Από δέ τών τελευταίων έτών της Δ' έκαιονταετηρίδος, τό 'Αγιον Όρος έγένετο ασφαλές άσυλον τών φευγόντων τās ταραχάς και τούς πολέμους δι' ών τασάκις συνεταράχθη τό κράτος τών Βυζαντινῶν.

Νικηφόρος ο Γρηγοράς, χρονογράφος της ΙΔ' έκαιονταετηρίδος οὕτω πως εξεικονίζει (Ρωμ. Ιστ. βιβλ. ΙΔ', κεφ. Ζ') τόν 'Αθωνα, ώστε και αὐτός ο Φλωριαν ήθελε φθονήσει τήν περιγραφήν.

« Τὰ τε γάρ άλλα τό όρος ο 'Αθως θυμαζέσθαι άξιον είναι δοκαί μοι, ότι τε πρὸς αέρα κέκραται πάννου τοι εύρυῶς και ότι πολλή τιμη και παντοδαπή τῇ χλόῃ κοσμεῖται, και σφόδρα φιλοτίμως είπειν εκ τού βήσπου τών έντυγγανόντων τήν αίσθησιν δεξιοῦται, και πολλήν εύθως προβάλλεται τήν της τέρψεως ήδονήν· και βεϊ πανταχόθεν ώσπερ εκ θεσχυρῶν τό, τε εύπνον της όδμῆς και τό τού άνθους εύχρον· και καθαράς τό πλείστον όμιλεϊ τας ήλιου ακτίσας· δένδρεσι τε πολυειδέσι κομῶ και άλλη και λειμῶνας ποικίλους, έργα χειρῶν ανθρωπίνων, πλουτεϊ· και γένει παντοίων όρνιθων περιηχεται· και σμήνη μελιττῶν εκει περιτρέχει τὰ άνθη, και ήρέμα τόν αέρα περιβομβεϊ. Και τέρψας τις πέπλος έντευθεν ύφαιναται ξένος εκει συμμιγῆς, οὐκ ήρος όρα μόνη, άλλ' έν άπαντι καρῷ και χρόνῳ, όμοζυγούντος αει τού τών τεσσάρων ώρων κύκλου πρὸς όμοίαν τήν χάριν και ήδονήν τών ανθρωπίνων αίσητηρίων· και μάλισθ' ότ' εκ μέσου τού άλλους και τών φυτῶν εκείνων όρβριος ή της ανδόνος ήχήσασα μουσική συναδοι τοίς εκει μονάζουσιν είπειν και συνυμνοί τόν κύριον. Ήχει γάρ κάκεινη και κιθάραν επί στήθους ενθεόν τινα, και ψαλτήριον έμφυτον, και μουσικήν έναρμόνιον, εξ αὐτοσχεδίου περισαλπίζουσαν τούς ακούοντας πάννου έμμελως. Και άμα πηγαις αὐτοφῶν υδάτων ο χώρος άρδαται τε και περιαντλείται πολλαίς· Ρύακες αποβλύζοντες άλλοθεν άλλοι μυρίων γίνονται παιδες πηγῶν, και άλλήλοις ήρέμα και λάθρα, κλέπτοντες ώσπερ τόν δρόμον, κοινοῦνται τό βέμμα, οίον έπίτηδες και αὐτοί σιωπῶντες, και τινας παιδείας αισθανομένοις όμοίως αντιποιούμενοι, και διδόντες εξουσιαν μακράν τοίς εκει μονασταίς, και αθόρυβον βίον ανύοντας, τὰ πτερὰ της εύχῆς ήσυχῆς πρὸς Θεόν αναπέμπειν, ότι και πολλήν πρὸς ήσυχίαν παρέχει τήν εύφύιαν τοίς τήν ούράνιον έν γῆ μετιέναι ήθέλουσι πολιτείαν, και πρὸς γε τήν χορηγίαν τών εις τροφήν παντοίαν έπιτηδείως έχόντων άφθονον οίκοθεν οίκαδε τόν άπαντα χρόνον πορίζεται· και άμα θαλάσση μακρῶ στεφανούνται, πολλήν ως εκ κύκλου κομίζουση τήν χάριν αὐτῷ, παρά τοςούτον μη νήσον είναι καθαπαζ αὐτό συγχωρούση, παρόσον ισθμῷ τιμη μη συν πόνῳ αὐτό συγχωρούση, παρόσον εις μήκος άμα καρποῦσθαι και τήν εξω γεομένην εις μήκος άμα και πλάτος ήπειρον διδωσι. Και άπλως πανταχόθεν εκει τὰ της άρετῆς συγκροτεται γνωρίσματα πρὸς τε της φύσεως πρὸς τε της τών οίκωντων ασκήσεως. Ου γυναίων όλως εκει ξυναυλία, και ακόλαστον όμμα, και χλιδῶσα κομμωτική, και οσα τήν αρχαίαν εκείνην εις εγκαινίων τινα συνάγει πανήγυριν και μακροῦ κυκεῶνος και κλυδῶνος τόν βίον έμπίπλησιν· ουδ' έμπορία δημαίοι, και άγοραί, και άγορανόμοι, και δικαστικά βήματα, και γλώττης έπίδειξις, και τυφος από δίφρου θεσπίζων τὰ της όρέξεως νόμιμα. Ουδ' δουλεία και αυθεντία μερίζει τόν βίον εκει· άλλ' ίσηγορία, και μετριότης φρονήματος, και ήθους σεμνότης, και δικαιοσύνης εύγένεια σκηνόβια

Ο ἀδελφοκτόνος Κάϊν.

τεί και περιχρῶσει τὸν χώρον ἐκεῖνον, καὶ ὅσα τὴν ἔνθεον ἐν γῆ δημιουργεῖ πολιτείαν, καὶ τὴν ὄντως ἐν ψυχῇ φιλοσοφίαν ἐργάζεται. Ὁ πλοῦτος ἐκεῖ καὶ δαπάνη χρημάτων καὶ βλακεύουσα θρύψις ἐμπολιτεύεται· ἀλλ' ἅπαν ἐστὶν ἀληθῶς σμνόν τε καὶ ἐλευθέριον ἦθος, καὶ εἰς τὰ τῆς ἀρετῆς ἀνάκτορα σπεύδον, καὶ τὸν Δώριον τρόπον ἀληθῶς ἠρμοσμένον πρὸς τὰ καλὰ, κτλ.»

» Ὑποθέτω ὅτι ἡ φαντασία ἐμεγαλοποίησε τὰ πράγματα κατὰ τὴν ἀνωτέρω περιγραφὴν· διότι, κατὰ τὸν Κ. Λεβερδιέ καὶ τὸν Κ. Σεβαστιάνοφ, ὁ βίος δὲν εἶναι σήμερον εἰς τὸν Ἄθωνα τόσῳ γλυκὺς ὅσῳ ἐπὶ Νικηφόρου· ἴσως ὁ τόπος ἤλλαξεν ἐν τῷ διαστήματι τσοσούτων αἰώνων· οἱ κάτοικοι αὐτοῦ ῥέπουσι πρὸς τὴν βραδύτητα μᾶλλον ἢ τὸν πολιτισμόν. Αἱ ὁδοὶ δὲν εἶναι ἀσφαλτεῖς οὔτε εὐδακτοί, τὰ μοναστήρια καταβρέουσι, ἡ γεωργία ὄλιω σχεδὸν παρμελεῖται, ἡ ἀκνηρία εἶναι τόσῳ μεγάλη ὥστε οὔτε τοὺς πλημμυρίζοντας τὴν παραλίαν ἰχθύς ἀλιεύουσι, ἀλλὰ φέρουσι ἐξωθεν τεταριχουμένους, αἱ προλήψεις ἐπιπολάζουσι καὶ ἡ ἀμάθεια κατέλαβε τὸν τόπον τοῦ πάλαι ἐνθέρμου ζήλου πρὸς τὰς μαθήσεις. Ταῦτα τούλάχιστον λέγουσι οἱ περιηγηταί.

» Καὶ εἶναι μὲν ὁ Ἄθως καὶ σήμερον, ὡς κατὰ τὴν ΙΓ' ἑκατονταετηρίδα, « τὸ τρυχὸ ὄρος, τὸ στερημένον πάσης κοσμικῆς γονιμότητος, κατὰ Ἰννοκέντιον τὸν Γ', ἀλλὰ δὲν εἶναι καὶ « ὁ τόπος ἐκείνος εἰς ὃν θαυμασιῶς διαχέονται τὰ πνευματικὰ δῶρα. » Τὰ ἦθη διαστρέφονται, ὁ ἄνθρωπος καταστρέφει τὰ ἔργα τῆς φύσεως, ἀλλ' ἡ φύσις ἀνακτᾷ ἢ καὶ διατηρεῖ τὰ ἴδια αὐτῆς δικαιώματα, δεικνυμένη καὶ ἐν μέσῳ τῆς ἀταξίας μεγάλη καὶ καταπληκτικῆ. Ὁθεν αἱ ὑπὸ τοῦ Κ. Σεβαστιάνοφ γραφεῖσαι προσόψεις τῶν τοποθεσιῶν τοῦ Ἄθωνος, ἀναμνησκουσιν εἰς ἡμᾶς τοὺς ὠραίους τούτους στίχους τοῦ ψάλτου τῆς Ἀλβιδῶνος ἐν τῷ Childe-Harold.

« Εὐδαιμονέστεροι οἱ ἀγαθοὶ ἐρημίται οὐδ' ἀπαντᾷ ὁ περιηγητής, ἀπερχόμενος εἰς τὰς γιγαντείους κορυφὰς τοῦ Ἄθωνος ἵνα παραδοθῇ εἰς μελέτας ἐν μέσῳ τῆς ἐσπερινῆς δρόσου. Βλέπει πρὸ τῶν ποδῶν αὐτοῦ θάλασσαν τόσῳ γαληνίαν, καὶ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς οὐρανὸν τόσῳ διαυγῆ, ὥστε ἀσμένως θά κατέλυε τὸν βίον εἰς τὸν ἱερὸν τοῦτον τόπον περίλυπος καταλείπει τὸ γοητευτικὸν ἐκεῖνο θέαμα. »

» Ἐὰν οὐδένα ἔχωμεν τρόπον νὰ ἀνεγείρωμεν τοὺς κατοίκους τοῦ Ἄθωνος ἀπὸ τῆς ταπεινώσεως εἰς ἣν ἐβρίψεν αὐτοὺς ἡ ξενικὴ ἐξουσία, ἄς σώσωμεν, εἰ δυνατόν, τὰ λείψανα τῆς πάλαι ἀκμασάτης διανοητικῆς ἐνεργείας, καὶ ἄς εὐχρηθῶμεν νὰ σωθῶσιν ὑπὸ χειρὸς γενναίας καὶ καρτερικῆς. Ἐν τσοσούτῳ ὀφείλομεν νὰ συνδράμωμεν δραστηρίως τὸν ἀτρόμητον περιηγητὴν τὸν ἀναλαβόντα τὸ ἔργον τοῦ νὰ μεταδώσῃ εἰς τὰς μετὰ ταῦτα γενεὰς τὴν σκιάν τούλάχιστον τῶν σεβασμίων τούτων λειψάνων τῆς ἀρχαιότητος καὶ τοῦ μεσαιῶνος.

» Ἄλλ' ἡ προθυμία καὶ ἡ ἐνέργεια τοῦ Κ. Σεβαστιάνοφ, καὶ ἐνθεροτάτα οὔσαι, ὡς καὶ ἡ ἰκανότης αὐτοῦ, δὲν ἀρκουσι μόναι εἰς τὸ ἔργον τοῦτο

ἔχει χρεῖαν βοηθῶν καὶ μιμητῶν· τὴν ἀνάγκην τῆς εὐτυχῆς ἐφαρμογῆς τῆς φωτογραφίας εἰς τὴν ἀντιγραφὴν πρέπει νὰ αἰσθανθῶμεν ἅπαντες, αἱ δὲ βιβλιοθηκαὶ καὶ τὰ ἀρχεῖα νὰ ἀνταλλάσσωσιν ἀδικοκῶς πρὸς ἀλλήλα διάφορα ἐγγράφα· ἀνάγκη εἰς τὰς ἀντιγραφὰς, μὴ ἀκριβεῖς πάντοτε, πολὺν χρόνον ἀπαιτούσας καὶ δυσκόλως εὐρισκούσας ἐπιτηδείους γραφεῖς, νὰ ἀντικατασταθῶσι τὰ πανομοιότυπα, ἅτινα ἀντιγράφουσι ἀλκυνθῶς καὶ τὰ λεπτότερα ἀντικείμενα διὰ μικρᾶς δαπάνης (*). Μετὰ τὴν τυπογραφίαν, οὐδεμία ἄλλη ἐφεύρεσις συντελεῖ ἐπωφελέστερον καὶ εὐστοχώτερον εἰς τὴν μελέτην καὶ τὴν διατήρησιν τῶν ἀρχαίων μνημείων τῆς φιλολογίας.

» Καὶ βέβαιον μὲν ὅτι κατὰ τὰ πρῶτα δοκίμια θέλουσι δαπανηθῆ οὐκ ὀλίγα· ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἀληθές, ὅτι καθόσον αὐξάνουσι εἰς τὴν Εὐρώπῃ αἱ φωτογραφικαὶ ἀντιγραφαί, ἐπὶ τσοσούτων ἢ κατανάλωσις θέλει αὐξήσῃ καὶ ἐλαττωθῶσιν αἱ τιμαί.

(Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ.)

CH. DAREMBERG.

Ο ΑΔΕΛΦΟΚΤΟΝΟΣ ΚΑΪΝ.

—οοο—

Ὁ ἀνθρώπινος νόμος τιμωρεῖ αὐστηρῶς τὸ ἐγκλημα· ὁ φονεὺς φονεύεται, διότι καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸς εἶπε· « πάντες οἱ βαλόντες μάχαιραν ἐν μάχαιρᾷ ἀπολοῦνται » ὁ κλέπτης φυλακίζεται, καὶ ὁ ληστής καὶ πειρατὴς ὡς σσηπὸτα μέλη ἀποκόπτονται ἀπὸ τῆς κοινωνίας, καταδικαζόμενοι πολλάκις καὶ εἰς δεσμὰ ἰσόβια. Τὴν τιμωρίαν ὁμοῦ τοῦ ἀνθρώπινου νόμου εὐκόλως διαφεύγει ὁ κακοῦργος, ὁ φονεὺς καὶ κλέπτης ἢ ἄλλως πως ἀμαρτάνων δολίως· ἀλλ' ἀπὸ τῆς τιμωρίας τοῦ Θεοῦ πῶς νὰ σωθῇ; Καὶ αὐτοὶ οἱ ἐθνικοὶ ἔλεγον πρὸ τοῦ χριστιανισμοῦ· ἀπέλας γὰρ ἐστὼς ὁ Θεὸς ἐγγύθεν βλέπει· τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς ποτε δύναται ν' ἀπατήσῃ· καὶ οὐαὶ εἰς τὸν δοξάζοντα ὅτι δυνάμει χρημάτων πρὸς ἱερεῖς καὶ λειτουργῶν καὶ σταυροκοπημάτων καὶ νηστειῶν θέλει καταρθῶσαι νὰ ἐξιλεώσῃ τὴν θεῖαν δίκην!

Καὶ σημειωτέον ὅτι ἡ θεῖα δίκη δὲν περιμένει τὸν ἀμαρτήσαντα εἰς τὸν ἄλλον κόσμον· καὶ ἐν τῷ παρόντι τιμωρεῖ αὐτόν, μετ' αὐστηρότητος πολλάκις, πρὸς παραδειγματισμὸν μάλιστα τῶν ἄλλων. Ἡ θεῖα δίκη τιμωρεῖ τὸν κακοῦργον καὶ διὰ τῆς συνειδήσεως, ἥτις καὶ ἡμέραν καὶ νύκτα, καὶ νήφοντα καὶ καθ' ὕπνου κολάζει αὐτόν· λέγομεν δὲ

(*) Μίαν μόνην μεταβολὴν προξενεῖ ἡ φωτογραφία, καὶ αὕτη εἶναι πολύτιμος· διαλευκαίνει τὰ σκοτεινὰ μέρη τῶν χειρογράφων, καὶ ἀναδεικνύει τὴν πρόπτην τῶν παλμψήτων γραφῆν.

κολάζει, διότι αλληθώς ή τύψις τής συνειδήσεως εί- ναι ή φρικτοτέρα πιασών τών κολάσεων.

Ίδέτε την πρατιθεμένην εικόνα· αυτή παριστά- νει τόν Κάιν φεύγοντα μετά τόν φόνον του άδελφου του, και άνηλεώς καταδιωκόμενον υπό τής θείας δίκης και υπό τής άδυσωπήτου συνειδήσεώς του. Η συνείδησις, άρπάζουσα αυτόν δια τής δεξιώς από τής κόμης, έτοιμάζεται να τόν καταπλέξη δια τής άλλης, ενώ ή θεία δίκη, ζυγοστατήσασα τó κη- κούργημα του, καταφέρει κατ' αυτού την δίστομον ρομφαίαν της.

Διπλή και τρομερά τιμωρία, την όποιαν πρέπει ν' άπορεύωμεν και κατά τά ελαφρότερα παραπτώ- ματα· διότι και ταύτα, ει και ήττον τών άλλων βαρύτερα, κολάζονται πάντοτε υπό τής θείας δίκης και τής συνειδήσεως.

ΠΕΡΙ ΟΙΚΟΣΗΜΩΝ.

—ooo—

Τό υπό στοιχ. Α. οίκόσημον ύπάρχει εισέτι επί τής πύλης του άστεως (Κάστρου) τής νήσου Σίφνου· φέρει δέ άνωθεν έν λατινικοίς στοιχείοις τó έτος Μ. CCCC. (1400), και έκατέρωθεν τά λατινικά ή

A.

ιταλικά μονογράμματα Ν. και G, δηλούντα τó ο- νομα του τότε Κυρίου (Signore) τής νήσου εκείνης Νικολάου Γοτζίδινου (Gozzadini), εις θν άνήκει και τó περί ου ó λόγος οίκόσημον. Η τών Γοτζί- δίνων οικογένεια έλκει τó γένος έκ Βονωνίας όπου εισέτι σώζεται, και κατά τόν μεσαιώνα έσχε την διασημον Βητισίαν (Bettisia), ήτις ου μόνον ήξιώθη του διδακτορικού αξιώματος, αλλά και επί πολλά

έτη έκάθησεν ένδόξως εις έδραν δημοσίου καθηγη- του έν τῷ έν Βονωνία περιωνύμῳ πανεπιστημίῳ.

Τό δέ υπό στοιχ. Β. άνήκει τῇ οικογενείᾳ του προς μητρός πάπου ήμῶν Δέλλα Ρόκα (Della

B.

Rocca, ή de la Roche) του έκ τών ποτέ Δουκῶν τών Άθηνῶν και Κυρίων (Sire) Θηβῶν. Πλείστοι εισέτι Δέλλα Ρόκα ύπάρχουσιν έν Νάξῳ, Σύρῳ και άλλαχου, πλην άδηλον άν τινες τούτων ή και πάν- τες είναι τής αὐτῆς τών μνησθέντων Δουκῶν κατα- γωγῆς.

Ι. ΔΕ ΚΙΓΓΛΑΣ.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΚΑΣΤΟΡΟΣ.

—ooo—

Ο Κάστωρ (Castor Fiber) είναι έκ τών ωφελι- μωτέρων ζῶων, ζῆ εις τά βόρεια μέρη παρὰ τούς ποταμούς ή τās λίμνας συναγελαστικῶς, όπου τεχ- νηέντως κατασκευάζει την φωλεάν του. Και εάν μὲν ό ποταμός ήναι βραδυρρῶς ή ακίνητος, κατα- σκευάζει αὐτήν βαθέως όπως μη παγῶση τó ύδωρ μέχρις αὐτῆς τόν χειμῶνα, διότι τó θέρος ζῆ έν σπηλαίοις· εάν δέ τó ύδωρ ήναι ρέον, κατασκευάζει πρῶτον έγκαρσίως μῶλον τινα φέρων ύλας, ζύλα, κλώνας, πέτρας, χώματα· και αφού στερεωθῆ ό μῶ- λος, οίκοδομεῖ δια τών ύλων εκείνων φωλεάν έχου- σαν πολλὰς όροφάς και χωροῦσαν 8 ή 10 κάστωρας. Τās έργασίας ταύτας εκτελοῦσιν οι κάστωρες τα- χύτατα έν καιρῷ νυκτός δια τών οδόντων, τών ποδῶν και τής ούρας. Μετά τó τέλος τής έργασίας μετακομίζουσι τροφάς εις τās υποβρυχίους οικίας των, όπου κλειόμενοι διαχειμάζουσι. Τό μήκος αυ- τῶν συμπεριλαμβανομένης και τής ούρας είναι 3-4, ποδῶν· μεταχειρίζονται δέ ταύτην αντί πηδαλίου όταν πλέωσι, και δι' αὐτῆς παρασκευάζουσι τόν δια τής οίκοδομῆς πηλόν· έχουσι δέ και οδόντας ισχυ- ρούς. Η θήρα αὐτῶν γίνεται τόν χειμῶνα, αφού αἱ

λίμναι ή οι ποταμοί παγώσουσιν, ότε και τó δέρμα αὐτῶν είναι καλλίτερον. Όταν ακούωσι τούς κυνη- γούς κρύπτονται υπό τó ύδωρ· άλλ' επειδή έχουσιν ά- νάγκην άερος, έρχονται εις τās επίτηδες ανοιγομένης όπας τής παγωμένης λίμνης, όπου και θηρεύονται. Τό δέρμα των είναι αρκετά πολύτιμον, και χρῆσιμα· εις την κατασκευήν πλων, χειροκτίων και διαφόρων, άλλων του βίου πολυτίμων άντικειμένων. Προϊόν αὐτῶν είναι και τó εις ιατρικήν χρῆσιν Καστόριον, τó όποιον μεταφέρεται έκ του Καναδά ως και έκ τής Πολωνίας· τó καλλίτερον όμως ειδος εξαγεται έκ τής Ρωσίας υπό τó όνομα Μοσχοβιτικόν Κα- στόριον. Τó κρέας του Κάστορος είναι αρκετά ευχυ- μον, και οι κυνηγοῦντες αὐτόν τó μεταχειρίζονται ως λίαν θρεπτικόν, κυρίως έν καιρῷ νηστείας. Η έντός τινος άδένος εκκρινόμενη ύλη, εις την ιατρι- κήν χρῆσιμος, είναι τσῶ πολύτιμος, ώστε εις Κά- στωρ δύναται να πρέξῃ τοιαύτην αντί 36—50 ή και 100 και 150 ταλλήρων· δια τούτο τó των Καστόρων κυνήγιον είναι επικερδέστατον. Οι ύπάρ- χοντες ποτε εις διάφορα τής Γερμανίας μέρη έξω- λοθρεῦθησαν, και μόλις όλίγιστοι άπαντῶνται εις τά παραδουνάβια, όπου άλλοτε εύρίσκοντο έν ά- φθονίᾳ.

Σ. ΑΛΛΑΞΕΡΡ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

—ooo—

Υπόμνημα αὐτοσχέδιον περί του Αἰθεμιματάτου πρεσβυτέρου και Οικονόμου Κωνσταντίνου του εξ Οικονόμων, υπό Κ. Σιδών. Έν Τεργέστη, τόποις του Αὐστριακού Αὐτοδ, ρωνζ'. — Η πα- λήροια του Ευρίπου, και ό μεγαλόσωμος τής Αἰθιόπῆς, υπό Α. Ζυγομαλά. Έν Άθήναις, τυπογραφ. Δακωνίας, 1858. — Δημο- σθένης· ύπὲρ Κτησιφάντους περί του Στεφάνου, υπό Γαβρ. Σοφο- κλέους. Φιλοτιμία δαπάνη Αζάχρου Ίωάννου Πυρλόγλου. Άθήναις, τόποις Η. Α. Σακελλαρίου 1858. — Επιστομή Άγγλικῆς Γερμα- ματικής, προς χρῆσιν των Έλλεν. Σχολείων και Γυμνασίων, υπό Γ. Πολυμέρη. Έν Έρμουπόλει, 1857. — Άγγλο-έλληνας διάλογοι, υπό του αὐτου. Αὐτότε, 1858. — Βίος Αικυρινίου του από Μεδίκων, του επικαλούμενου Μεγαλοπραπού. Έκ του Άγγλικου υπό Χ. Α. Παρμενίδου. Άθήναι, 1858. — Νέα ποιή- ματα υπό του αὐτου, αὐτότε.

Αμφιβάλλομεν άν πρώτοι ήμεις λέγωμεν, ή άν ανηγόντες επαναλαμβάνωμεν ότι ό παρών αἰών ει- ναι αἰών χάρτινος. Άλλ' όποιοσδήποτε και άν είναι ό ονομασθέντης ό προσθεῖς και τόν πέμπτον τουτον αἰώνα εις τούς τέσσαρας άλλους, φρονοῦ- μεν, ει θεμιτόν να κρίνωμεν έκ του στῆρου των βιβλίων, αἷτινα έν αὐτῇ τῇ στενῇ τῆς Έλλάδος γωνίᾳ εκδιδόμενα, στρατεύονται άνηλεώς επί τε τῆν διάνοιαν και τó βελάντιον ήμῶν, ότι ή επί- κλησις δέν είναι άστοχος. Τοσοῦτον σωρὸν έντύπων έχομεν την ὦραν ταύτην πρό οφθαλμῶν, ώστε λυ- πούμεθα ότι, ίνα δείξωμεν καν εύγνωμοσύνην προς έ- κείνους οἷτινες, τιμῶντες την Παρθῶρα, αποστέλ-

λυσιν αὐτῇ τὰ ἴδια ἔργα, δέν προφθάνομεν να γράψωμεν σήμεραν περί όλων αὐτῶν.

Τό περιεχόμενον των καθ' έκαστην δημοσιευο- μένων βιβλίων ανακρίνων ό έπιστήμων βιβλιογρά- ρος, ήθελε κατατάξει αὐτά μεθοδικῶς εις ἴδιαν κλάσιν, έν' αποδείξῃ εις τί εξαίρετως ασχολοῦνται και κατά τί μάλιστα ευδοκιμοῦσιν οι Έλληνες. Άλλ' ήμεις, καταδεικνύοντες μόνον επί του παρόν- τος αὐτά, ακρούμεθα εις άλλην τινά κεινορηνῆ και δια τούτο ιδιότροπον κατάταξιν. Λέγομεν δέ ιδιό- τροπον διότι, αναδιφῶντες τά τε εκδοθέντα και τὰ ύπ' ὄψιν ήμῶν χειρόγραφα, μάλλον έχομεν τόν νοῦν εις την πρόθεσιν των συγγραφέων ή εις την υπόθεσιν των συγγραμμάτων.

Κατά την ιδιαιτέραν ταύτην μέθοδον, τούς συγ- γραφεῖς τῆς καθ' ήμᾶς Έλλάδος διαιροῦμεν εις τά- ξεις τρεῖς Α. — Εἰς τάξιν συγγραφέων σκοπόν κύριον έχόντων την κοινήν τῆς πατρίδος ὠφέλειαν, και μετά ταύτην, πολλὰ εὐλόγως, την παραμυθίαν τῆς ἰδίας φιλοτιμίας ή και ένδειας Β' — εις τάξιν συγγραφέων ὀργῶντων προς την άθηνασίαν, και γ' — εις τάξιν συγγραφέων μόνον πορισμὸν χρημά- των έχόντων πρό οφθαλμῶν.

Ως πανταχοῦ του κόσμου, διότι ό άνθρωπος και έν τῇ νέᾳ και πτωχῇ Έλλάδι, και έν τῇ γη- ριαῖ καί πλουσίᾳ Ευρώπῃ, και ανά πάσαν την οἰ- κουμένην, έχει τās αὐτάς κλίσεις, τās αὐτάς επι- θυμίας, και άνκλόγως τās αὐτάς ανάγκας, ό αριθ- μὸς των δύο τελευταίων τάξεων είναι επικρατέ- στερος. Η διαίωσις του ἰδιου ὀνόματος είναι ἰδέα επαγωγός, ής τινος ή ισχύς και τούς θετικωτέρους των ανθρώπων πολλακίς διαμάζει, ἰδέα καταπλέγουσα πρό πάντων τās νέες ψυχάς, ενώ ή έλπίς κέρδους έστω και εὐτελοῦς, άλλ' εύλόλου και βεβαίου, κατα- γοητεύει και αναπτεροῖ την φαντασίαν των πενο- μένων και απόρων. Άλλ' άν καθ' έαυτὸ τó πράγμα δέν είναι αξιοκατάκριτον, δεικνύει όμως παρεκτρα- πῆν και αποπλάνησιν πνεύματος τσῶ μάλλον ά- ζίζην οἴκτου, ὅσον οὐδέτερά των ὄδων τούτων φέρει εις τόν σκοπόν εις θν μετά τσαύτης θερμότητος άποβλέπουσιν· και ενώ, εάν εις άλλο τι άφιέρουν την ενέργειαν, την επιτηδειότητα και τούς κόποις κούτων ήθελον αναδειχθῆ, δέν αμφιβάλλομεν, και εις έαυτούς και εις τó κοινόν ὠφελιμώτεροι. Τά γραμματα είναι φθονερά και γλίσπρα, κρητοῦντα μὲν, άν επιτρέπεται να προσωποποιηθῶσι, στέφανον δόξης και μάρσιπον πλατυγαστορα, μηδέποτε ο- μως άπονέμοντα αὐτούς οικεία βουλήσει· τόν μὲν στέφανον κατακτώσιν ἰδίαις χερσί μόνον οι έξοχοι και δια τούτο εύάριθμοι τῆς διανοίας γεωργοί, εκεί- νοι οἷτινες, ως άλλοι Πυγμαλίονες, α μόλις έγγίξουσι τó ελεφάντινον ὀστούν και τó ὀστούν λησμονοῦν την ἰδίαν σκληρότητα, άπαλύνεται υπό τούς δακτύλους αὐτῶν.

«Tentatum mollescit ebur, positoque rigore Subsedit digitis (*)»· τόν δέ μάρσιπον, ουχί εις τόν συρρετόν των συγ- (*) Όβιδ. Μεταμ. Ι,

γραφείων, ἀλλ' οὐδ' εἰς αὐτοὺς πολλαίς τοὺς ἐκ-
λεκτοὺς δίδεται κἂν νὰ ἐγγίωσιν. Ὀδυνᾷται ἡ ὁ ἰατρός ὁ κατορθῶν διὰ τοιαύτης ἐπιχρίσεως τὴν
γλῶσσα τῶν ταλαιπωρῶν, καὶ ἵνα καταψύξωσιν αὐ-
τήν, ἐξαιτοῦσι τὴν ἀδειαν, ὡς παρ' ἄλλου Ἀβραάμ,
παρὰ τῶν γραμμάτων, νὰ ἐμβάψωσι τὸ ἄκρον κἂν
τοῦ δακτύλου εἰς ἐκεῖνον· ἀλλὰ, φωνὴ βῶντος ἐν
τῇ ἐρήμῳ!

Παρίεργος καὶ διδακτικὴ εἶναι ἡ ἐξέτασις τοῦ
ὀγκωδαστάτου χαρτοφυλακίου τῆς Παρθώρας. Ἐκ
τῆς Ἑλλάδος, ἐκ τῆς Τουρκίας, ἐκ τῆς Ἑβραϊσμοῦ,
ἐκ πάσης γῆς ὅπου ζῆ ψυχὴ ἐν σώματι. Ἕλληνας, συρ-
ρέουσι εἰς αὐτὸ πρᾶγμα, διατριβαί, διηγήματα,
στίχοι, περιηγήσεις, ἀρχαιολογήματα, ἀναμνήσεις,
τὰ πλείστα ἐκ μεταφράσεως. Τὸ μεταφράζειν, ἐν-
νοοῦμεν δὲ τὸ καλῶς καὶ μετ' ἐπιγνώσεως μετα-
φράζειν, πολὺ προτιμότερον παρ' ἡμῖν σήμερον
τοῦ πρωτοτύπου καὶ ἀτόπως συγγράφειν. Ὅπως
κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς λεγομένης Ἀναγεννήσεως,
ἡ βέρβαρος Δύσις, ἵνα φωτισθῆ, μετέφερον ἀκορέ-
στως εἰς τὰ ἰδιώματα αὐτῆς τὰ συγγράμματα τῶν
ἡμετέρων προγόνων, οὕτω καὶ ἡμεῖς σήμερον, ἵνα
φθάσωμεν εἰς τὸ σημεῖον πρὸς ὃ σπεύδομεν, πρέ-
πει νὰ μεταφέρωμεν εἰς τὸ ἡμέτερον ἰδίωμα τὰ
συγγράμματα ἐκείνης. Ἀλλ' εἰς τοῦτο ἀπαιτοῦνται
τρία τινά, ἀνευ τῶν ὁποίων ἡ πρόθεσις ἡμῶν, ὅσα
καὶ ἂν εἴναι εἰλικρινῆς, ἀποτυγχάνει· κρίσις, γνῶ-
σις τῆς γλώσσης ἀφ' ἧς ἡ μετάφρασις, καὶ γνῶσις
τῆς ἡμετέρας. Ἡ κρίσις ἀπαιτεῖται ὅπως ἐκλέγω-
μεν τῇ βοηθείᾳ αὐτῆς τὰ ὠφελιμώτερα καὶ τὰ χρη-
σιμώτερα εἰς τὴν ἐνεστῶσαν ἡμῶν κατάστασιν.
Βλέπομεν ἐνίοτε μεταφράσεις ἀξίων λόγου συγ-
γραμμάτων, καὶ καλὰς δὲν λέγομεν ὅτι δὲν περιέ-
χουσί τι τὸ χρήσιμον τὰ συγγράμματα ταῦτα, ἀλλ'
εἶναι ἐξ ἐκείνων ἅτινα, ἐν τῇ σημερινῇ φιλολογικῇ
ἐνδείᾳ τῆς Ἑλλάδος, θεωροῦνται μᾶλλον ὡς πολυ-
τέλεια· εἶναι ὡς τὰ πολῦτιμα ἐκεῖνα τῆς τέχνης ἔρ-
γα δι' ὧν κοσμεῖ ὁ μάταιος τὰς αἰθούσας αὐτοῦ, ἐνῶ
στεροῦνται καὶ ἀγροτικῶν θρανίων πρὸς ἀνάπαυσιν.

Εἰπόντες ὅτι πρέπει νὰ ἐκλέγωνται τὰ ὠφελι-
μώτερα καὶ χρησιμώτερα εἰς τὴν ἐνεστῶσαν ἡμῶν
κατάστασιν, δὲν ἐνοήσαμεν μόνον τὴν διανοητικὴν
ἀλλὰ καὶ τὴν ἠθικὴν. Δὲν εἰμεθα ἐκ τοῦ τάγματος
ἐκείνου τῶν Ἀσκητῶν τοῦ ἐπιθυμοῦντος νὰ γρά-
φονται καὶ νὰ ἀναγινώσκονται μόνον *Bioi kai Po-
liteitai*, οὐδ' ἐκ τῶν ἄλλων ἐκείνων τῶν μεμψιμοί-
ρων καὶ στρυφνῶν καὶ πικροχόλων οἵτινες, τὰ πάν-
τα ψέγοντες καὶ περὶ πάντων θρηνοῦντες, δημιουργοῦ-
σιν ἐν τῇ φαντασίᾳ αὐτῶν αὐτὸν τινὰ κόσμον
καὶ αὐλοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἀξιοῦσι νὰ ἐξοβελισθῆ
καὶ ἀπ' αὐτῶν τῶν λεξικῶν ἢ λέξις ἔρωσ, εἰ καὶ
γυναῖκας καὶ τέκνα ἔχουσιν· οἱ τοιοῦτοι, πλανώ-
μενοι μετάρσιοι, ἂν δὲν εἴναι ὑποκριταί, οὐδ' ἐ-
αυτοὺς ἐμελέτησαν. Γινώσκουμεν ἐξ ἐναντίας ὅτι ὁ
ἄνθρωπος, ὃ τε ὕλικός καὶ ὁ ἠθικός, φύσει ἀσθενής,
ἔχει ἀνάγκη φαρμάκων, καὶ ὅτι τῶν ἐννεήκοντα
καὶ ἐννέα ἑκατοστών τῶν κατοίκων τῆς γῆς καὶ ὁ
στόμαχος καὶ ὁ νοῦς ἀποχρέμονται ταῦτα, ἐάν
τῆς κύλικος τὰ χεῖλη ἐν ἧ τὸ φάρμακον δὲν εἴναι

κεχοισμένα μετὰ μέλιτος. Εἶναι ἀξιοκατηγόρητος
θεραπεῖαν; Ὁ Αἰσωπος, ὁ Φαῖδρος καὶ πολὺ μετ'
αὐτοὺς ὁ Λαφρονταῖνος, ὑπὸ τὸ ἐνδύμα τοῦ ψεύδους
διέσπειραν τὰς ἠθικώτερας τῶν ἀρχῶν, ὁ δὲ Βύρι-
πίδης καὶ Σοφοκλῆς καὶ Αἰσχύλος ἐδραματοποίησαν
τάχα κικουρήματα χάριν διδασκαλίας;

Τοιούτων λοιπὸν βιβλίων, διδασκόντων τὴν ἀπο-
στροφὴν τοῦ κακοῦ καὶ τὴν διαρρύθμισιν τοῦ νοῦς
καὶ τῆς καρδίας, τὴν δημοσίευσιν συνιστῶμεν εἰς
τὰς πυκνὰς φάλαγγας τῶν μεταφραστῶν, καὶ διὰ
τοῦτο εἶπομεν ὅτι ἀπαιτεῖται κρίσις· κρίσις δὲ ἀ-
παιτεῖται καὶ περὶ τὴν ἐκτίμησιν, τὴν ζυγοστασίαν
τῶν δυνάμεων καὶ τοῦ μέτρου τῆς καταλήψεως τοῦ
μεταφραστοῦ. Οἱ μεταφράζοντες ὅ,τι δὲν ἐννοοῦσι
καλῶς, ὁμοιάζουσι τοὺς ἀμαθεῖς καὶ παρατόλους
κολυμβητὰς, οἵτινες μακρυνόμενοι ἀπὸ τῆς ἀκτῆς,
ὡς κατ' ἔτος σχεδὸν συμβαίνει εἰς Φάληρον, καὶ
προχωροῦντες πρὸς τὴν βαθεῖαν θάλασσαν, ὅπου
δὲν ἔχουσι ποῦ νὰ πατήσωσι, πνίγονται. Οὐδεὶς
κατακρίνει τὸν ἀγνοοῦντα τὸ κολυμβᾶν· ἀλλὰ πάν-
τες ἐλεεινολογοῦσι τὸν πνιγνέντα, διότι, ἄκριτος καὶ
προπετής ὢν, ἐλησημόνησε τὴν ἰδίαν ἀνικανότητα.

Μετὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ χρῆσιμου καὶ ἐπωφελοῦς
συγγράμματος, ἔρχεται ἡ ἐμπειρία περὶ τὴν γλῶσ-
σαν τοῦ συγγραφέως καὶ τὴν τοῦ μεταφραστοῦ.
Εἶναι βέβαιον ὅτι μόλις μαθάνομεν νὰ συλλαβίζω-
μεν ξένην τινὰ γλῶσσαν, καὶ συλλαμβάνομεν τὴν
πεποίθησιν ὅτι εἰμεθα ἱκανοὶ καὶ νὰ μεταφράσωμεν.
Ἡμεῖς αὐτοί, δὲν διστάζομεν νὰ ἐξομολογηθῶμεν,
κατέστημεν ἐνοχοὶ τοιαύτης ὑπεροψίας· διότι καὶ εἰς
ἡμᾶς εὐκολωτάτη ἐραίνετο ἡ μεταμπίσις τῶν ξένων
ἰδεῶν. Ἀλλὰ, χωρὶς νὰ ζητήσωμεν ν' ἀποδείξωμεν
ἐνταῦθα πόσον εἶναι δυσκολωτάτη, δυσκολωτέρα
καὶ τῆς συγγραφῆς, τοῦτο ἐρωτῶμεν· — Εἶναι βέ-
βαιος ὁ μεταφράζων ὅτι ἐνόησε τὸν συγγραφέα; —
Ἐὰν ἐνομίζομεν πρέπον νὰ φέρωμεν ἐνταῦθα παρα-
δείγματα ἐκ μεταφράσεων, ὑπὲρ ὧν ὑπάρχει καὶ
κοινὴ τις δόξα, ἠθέλομεν συγκροτήσῃ μακροτάτην
καὶ ἀπέραντον λιτανείαν φράσεων ἀκαταλήπτων
καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἐρμηνευτὰς. Αἱ τοιαῦται φρά-
σεις, ὅσας τυχὴ νὰ ἀναγνώσωμεν αὐτάς, ἐνθυμι-
ζουσι πάντοτε εἰς ἡμᾶς πῶς φίλτατος συσπουδα-
στῆς ἠρμήνευσε τὸ nous sommes nés pour mou-
rir. Μεταφράζων καὶ αὐτὸς à coup de dictionnaire,
ὡς λέγουσιν οἱ Γάλλοι, εἶπεν· « Εἰμεθα μῦται διὰ
ν' ἀποθάνωμεν » πῶς ἄλλος μαθητῆς τοῦ Πανεπι-
στημίου ἔγραφε μεταφράζων τὸν Μολιέρου· « δράζον
ἀπὸ τῆς κόμης τὴν περίστασιν ταύτην » (saisissez
par les cheveux cette occasion), καὶ πῶς ἄλλος
εἰς τὴν *Εὐτέρημ*ν ἐξήγει « κεντᾶτε, Κυρία, » τὸ
vous brodez, Madame (*). Παρακαλοῦμεν τὸν ἀ-
ναγνώστην νὰ πιστεύσῃ ὅτι δὲν παίζομεν ἀλλὰ
σπουδάζομεν. Τοιούτων λοιπὸν μεταφράσεων βρῦθει
σήμερον ἡ Ἑλλάς.

(*). Ἐὰν εἶχεν ἢ ἐὰν συνειθελοῦτο λέξις ἦσεν ἰδίᾳ ὅτι τὸ
broder ἐνταῦθα σημαίνει « amplifier un récit, y ajouter des
détails, des circonstances souvent fausses, κλ.

Εἶπομεν à coup de dictionnaire, κατὰ τοὺς
Γάλλους· ἀλλὰ διὰ τοὺς ἡμετέρους μεταφραστὰς
προτιμότερον ἦτο ἂν ἐλέγμεν à coup de vocabu-
laire, διότι οἱ πλείστοι, καθόσον γινώσκουμεν, δὲν
ἔχουσι λεξικά· ἀλλ' ἀπλᾶ γλωσσάρια, καὶ ταῦτα
ἀτελέστατα. Τὴν Γαλλικὴν μάλιστα γλῶσσαν, οὐ
συν πτωχὴν, καὶ διὰ τῆς αὐτῆς λέξεως καὶ τοῦ
αὐτοῦ ἰδιωτισμοῦ ἐξηγοῦσιν πολλαίς διακρίσεις
ἐννοίας, ἀνάγκη νὰ γνωρίζωσιν οἱ μεταφράζοντες
κατὰ βῆθος· ἢ, ἐπειδὴ τοῦτο δὲν εἶναι πάντοτε
δυνατὸν, νὰ μὴ βεβρῶνται νὰ ἐξετάζωσι μετὰ με-
γίστης ἐπιστασίας· ἐάν ἐξέλθῃ ὁρθὴ ἐννοία ἐκ τοῦ
μεταφραστῆτος χωρίου, διότι τῇ ἀληθείᾳ, νὰ εἴπη-
τις πρὸς Κυρίαν ὅτι κεντᾷ ἐνῶ δὲν ἐκέντει ἀλλὰ
χρειντῶς διελέγετο, ἢ ὅτι ἐγεννήθημεν μῦται διὰ
ν' ἀποθάνωμεν, ἐνῶ δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ εἰμεθα
μῦται ἵνα μεταβάντες εὐρυνθῶμεν εἰς τὰ Ἠλύσια
πεδία, τοῦτο ἀποδεικνύει, εἰμὴ ἀκρισίαν, τούλαχι-
στον ἀμύθητον ἀλλοπροσίον.

Εἶναι χρεια νὰ εἶπομεν διὰ τί ἡ γνῶσις τῆς ἡ-
μετέρας εἶναι ἀνγκαιά; Καὶ ὁμιλοῦντες ἐνταῦθα
περὶ γλώσσης δὲν ἐννοοῦμεν τὰ περὶ τοῦ γράφειν
ἀντίθετα συστήματα· δὲν ἐξετάζομεν ἐάν πρέπει νὰ
χυδασιολογῶμεν ὡς ὁ φίλος ἡμῶν Κ. Γερτσέτης, ὁ
μικταρίτης τὴν καθρολεξίαν τῆς ἐπὶ τοῦ διαγωνι-
σμοῦ ἐπιτροπῆς, ἢ ὁ ἄλλος ἡμῶν φίλος ὁ Κ. Ζημ-
πέλιος, ὅστις καὶ τοὶ κακίζων τὴν χρῆσιν τοῦ ὕφους
τῶν λογίων, γράφει ὅμως ἐν αὐτῷ ὑπερκαυνοῦντων αὐ-
τοὺς μάλιστα κατὰ τὴν δεινότητα (*). Γραφῆτω ὡς
θελεῖ ἕκαστος, ἀλλὰ χωρὶς νὰ λησμονῆ τὸ τοῦ Ἀ-
ριτοτοτέλου ἐκεῖνο· « Πάντα πέφυκεν ὑπὸ ἐνδείας
καὶ ὑπερβολῆς· φθειρῆσθαι. » Ὅυτε τὴν ἐνδειαν τῶν
χυδασιολογούντων ἐγκρίνομεν, οἵτινες μόλις τοῦ τό-
που τῆς ἐκυτῶν γεννήτεως τὴν γλῶσσαν γινώσκου-
τες, καὶ μηδεμίαν ἄλλην Ἑλληνικὴν χώραν ἐπι-
στρεφίντες, ἀξιοῦσιν ὅτι γράφουσι τὴν γλῶσσαν τοῦ
ἔθρου, καὶ ἀλχζονικῶς ἀποσκορακίζουσι τὸ φράαρ,
καὶ ἀντὶ τῶ καὶ ἀπ.λετος καὶ ζάμεγας, ὡς παναρ-
χίαι, ἐνῶ λέγονται ἐν Χίῳ, καὶ Ἀμοργῷ καὶ τῇ
μικρᾷ Ἀσίᾳ· οὕτε τὴν ὑπερβολὴν ἐκείνων περὶ
τοῦ ὕφους τῶν ὁποίων ἔγραψεν ὁ Λουκιανός· αὐτοῦ·
δὲ καὶ ποιητικοῖς ὀνόμασι χρωμένους, εἴτα μετὰξὺ
οὕτως εὐτελεῖ ὀνόματα καὶ δημοτικὰ καὶ πτωχικὰ
πολλὰ παρενεβέβυστο, ὥστε τὸ πρᾶγμα ἐπικὸς εἶ-
ναι τρυφῶν, τὸν ἕτερον μὲν πόδα ἐπ' ἐλβάτου ὑ-
ψηλοῦ βεβηκῶτι, θητέρῳ δὲ σάνδαλον ὑποδεδεμέ-
νον. » Λέγοντες γνῶσιν τῆς ἡμετέρας γλώσσης ἐννο-
οῦμεν τὸ νὰ ἐνδῆ ὁ μεταφραστῆς τὰς Γερμανικάς,
Ἀγγλικὰς, Γαλλικὰς καὶ Ἰταλικὰς ἰδέας, οὐχὶ ἀνα-
ποδογνίζων τὸν χιτῶνα αὐτῶν, ἀλλὰ περιβάλλον
δι' Ἑλληνικῶν. Δὲν γελῶμεν ὅσας καὶ ὠραιότη-
τι γυνὴ περιέρχεται τὰς ὁδοὺς φοροῦσα ἀνεστραμ-
μένη τὴν εὐθῆτα; Ὡς αὐτῶς ἀξιογέλαστοι εἶναι

καὶ αἱ μεταφράσεις ὅσας τὸ saisir l'occasion par
les cheveux ἐρμηνεύεται « ἀρπάζειν τὴν περίστα-
σιν ἀπὸ τῆς κόμης. » Καὶ ἂν τύχη ἡ Κυρία Περι-
στασις φαλακρά, πόθεν ἀρπακτέα;

Ἀλλὰ μὴ μόνον περὶ τὴν λέξιν καὶ τὴν φράσιν
ἀπαιτεῖται ἡ ἐμπειρία τοῦ μεταφραστοῦ; Τοῦτου
καθῆκον ἐστὶ μεγαλύτερον εἶναι ἡ μεταφορὰ τῶν πα-
θῶν αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως εἰς τὴν μετάφρασιν· ἐάν
ὁ ἀναγινώσκων τὸ πρωτότυπον διακρίῃ, πρέπει νὰ
δακρύσῃ καὶ ὁ ἀναγινώσκων τὴν μετάφρασιν· ἐάν δὲ
γελᾷ ἐκεῖνος, πρέπει νὰ γελᾷ καὶ οὗτος· δηλαδὴ
ὁ μεταφραστῆς ὀφείλει νὰ μεταφέρῃ οὐ μόνον τὸν
νοῦν, ἀλλὰ καὶ τὴν καρδίαν τοῦ συγγραφέως, ὅπερ
καὶ ἐργωδέστερον τοῦ πρώτου· ἄλλως ἡ μετάφρασις
καθίσταται ἀηδῆς καὶ κατάψυχρος ὑπὲρ τὴν Κα-
σίαν χιόνα καὶ τὸν κρύσταλλον τὸν Κελτικόν.

Ἐνταῦθα ἀκούομεν καὶ τὰς τρεῖς πῶν συγγραφέων
καὶ μεταφραστῶν τάξεις περιβοηδοῦσας καὶ κατα-
βοῶσας ὅτι ἐμεγαλύνωμεν τὰς περὶ τὴν μετάφρασιν
δυσκολίας, καὶ ὅτι ταῦτα οὐδ' ἡμεῖς οἱ στυλιτεῦον-
τες αὐτὰ ἐνίκησαμεν. Ἀκούομεν καὶ τοὺς φίλους
τῆς ἀθανασίας καὶ τοὺς φίλους τοῦ κέρδους λέ-
γοντας ὁμοφώνως, ἂν ὄχι καὶ ἐπίσης εἰλικρινῶς,
μετὰ τῶν πρώτων, ὅτι δικζωσάμενοι ὡς ὁ Διογένης
τὸ τριβῶνιον « κυλίσουσι καὶ αὐτοὶ τὸν πίθον, ὡς
μὴ μόνον ἀργοὶ δοκᾶν ἐν τοσοῦτοις ἐργαζομένοις ».

Ὁμολογοῦμεν ὅτι ἀξιεῖται· ἢ σπουδῆ· διότι τὸ
Ἑλληνικὸν ἔθνος ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἔχει ἀνάγκη
τῆς ὁμοθυμοῦ συνδρομῆς καὶ τῆς συνενώσεως τῶν
ὑπὲρ αὐτοῦ ἀγῶνων πάντων τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλὰ
μόνον διὰ γράμμάτων ὠφελῆ τις τὴν ἰδίαν πατρί-
δα; Πλὴν τούτου, μὴ θαρβύομεν ὑπὲρ τὸ δέον εἰς
τὰς δυνάμεις ἡμῶν. Πρὶν ἢ ἐπιχειρήσωμεν νὰ κυλί-
σωμεν τὸν πίθον ἄς ἐνθυμηθῶμεν ἀήλικος ὁ κίνδυ-
νος εἰ κατὰ τῶν πετρῶν κυλίοι τις, καὶ μάλιστα εἴχ
τὰ ἡμέτερα ταῦτα πιθάκια, οὐδὲ πᾶνυ καρτερῶς
κεκαραμευμένα! »

(Ἐπεται τὸ τέλος.)

ΔΙΑΦΩΡΑ.

ΑΓΓΛΙΚΗ ΦΕΝΑΚΗ. Εἰς τὰ Ἀγγλικὰ δικα-
στήρια καὶ δικασταὶ καὶ δικηγόροι φοροῦσι φενα-
κην, τὴν ὁποίαν καὶ νὰ τοὺς φονεύσωσι δὲν ἀποδύ-
λουσιν ἐν ὧρα ὑπηρεσίας.

Τὸ ἔθιμον τοῦτο ἐγένετο πρὸ τινῶν ἐβδομάδων
κίτιον περιέρχου συνομιλίας μεταξὺ ἐνὸς δικαστοῦ
καὶ ἐνὸς δικηγόρου.

Ὁ δικηγόρος Knowles, ἀποταχθεὶς πρὸς τὸν λόρ-
δον ἀρχηγὸν καὶ πρόεδρον τοῦ δικαστηρίου, εἶπε·
— Μιλόρδε, πρὶν ἀρχίσω τὸν λόγον μου, ἐνθάρρῳ-
νομαι νὰ παρκαλέσω τὴν Ἰμετ. Ἐξοχ. νὰ μ'

(*) « Βυζαντινὰ Μελέται. Περί πηγῶν νεοελληνικῆς ἐθνότητος
ἀπὸ τῆς μέγρι ἰ. ἑκατονταετηρίδος μ. Χ. ὑπὸ Σ. Ζαμπελίου. Ἐ.
Ἀθήνας, 1858. » Περὶ τοῦ γεωστῆ ἐκδοθέντος σπουδαίου τούτου
συγγράμματος προτιμῶμεν νὰ ἐμνησθῶμεν ἄλλοτε ἐν ἐκτάσει.

ἐπιτρέψη νὰ δικηγορῶ ἄνευ φενάκης ἐνόσφ διαρκουσί τὰ κυνικά καύματα. Ἐξαιτοῦμαι δὲ τὴν ἄδειαν ταύτην ὑπὲρ τε ἐμοῦ καὶ ὑπὲρ πολλῶν ἐκ τῶν σοφῶν συναδέλφων μου.

— Ἄγνοῶ ἐὰν ὑπάρχωσι προηγουμένα, ἀπεκρίθη ὁ λόρδος. . . Ἡξεύρω ὅτι εἰς τὰ διαρκῶς θερμὰ κλίματα ὅπου ἰσχύει ὁ Ἀγγλικὸς νόμος, καὶ δικασταὶ καὶ δικηγόροι ἀπαλλάττονται τῆς φενάκης ἐπὶ τῶν συνεδριάσεων. Ἐμπορεῖτε νὰ μὲ βεβαιώσετε ὅτι καὶ ἡ Ἀγγλία, παθοῦσα πρὸς ταῖς ἄλλαις αὐτῆς ἐπαναστάσεσι καὶ ἀτμοσφαιρικῆν, θέλει καταδικασθῆ τοῦ λοιποῦ εἰς διαρκὴ καύσωνα;

— Δὲν τολμῶ νὰ δώσω εἰς τὸ δικαστήριον, ἀπεκρίθη ὁ δικηγόρος, τοιαύτην θετικὴν διαβεβαίωσιν, καὶ τοῦτο ἕνεκα τῆς γενικῆς ἀστασίας τοῦ κλίματος τῶν νήσων τούτων. Σὰς βεβαιῶ δὲ μόνον ὅτι ὁ σημερινὸς καύσων εἶναι ἀνυπόφορος.

— Ἐμπορεῖτε τοῦλάχιστον νὰ μὲ εἴπετε, ἐπανελάθεν ὁ πρόεδρος, ὅτι ἡ φενάκη σας πᾶς προξενεῖ ἀνυπόφορον κεφαλαλγίαν, ὅτι κάσχετε σκοτοδινίαν, καὶ ὅτι κινδυνεύετε νὰ ὑποπέσετε εἰς ἐγκεφαλίτιδα;

— Μιλόρδε, ἀπεκρίθη ὁ δικηγόρος, ἂν τοῦτο ὑπῆρχεν ἔπρεπε νὰ ζητήσω ἀναβολὴν τῆς δίκης· καὶ ὅμως εἶναι κατεπείγουσα. Ἡ φενάκη μου ἐπὶ τοῦ παρόντος μὲ καταπτενοχωρεῖ ἕνεκα τοῦ τρομεροῦ καύσωνος.

— Ἐὰν τὸ πρᾶγμα ἔχη οὕτως, ἀπεκρίθη ὁ πρόεδρος, θὰ συμβουλευθῶ ἀπόψε τοὺς συναδέλφους μου, ἵσως ἀποφύγωμεν τὸ ἔθιμον. Ἐν τοσοῦτω δικηγορήσατε, κύριε. . . τηροῦντες καὶ σήμερον ἐπὶ κεφαλῆς τὴν φενάκην σας.

ΕΥΡΕΣΙΣ ΠΟΛΥΤΙΜΟΥ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ. Ὁ γνωστὸς τοῖς ἀναγνώσταις τῆς *Πανδώρας* Κ. Σ. Ζαμπέλιος, ἀποδημήσας πρὸ τινος εἰς Εὐρώπην χάριν φιλόλογικῶν ἐρευνῶν, ἀνεκάλυψεν ἐν τῇ ἐν Παρισίοις ἀνακτορικῇ βιβλιοθήκῃ χειρόγραφον παράγρασιν τῆς Ἰλιάδος, γενομένην προστάγματι Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ, βασιλευσάντος τὴν ἸΒ' ἑκατονταετηρίδα, ὑπὸ τινος Κωνσταντίνου Ἑρμονιακοῦ. Ὁ Κ. Ζαμπέλιος ἀντέγραψεν ἐξ αὐτοῦ πλεῖστα τεμάχια, καὶ μάλιστα ὀλόκληρον τὸν πρόλογον τοῦ παραφραστοῦ· ἐλπίζομεν δὲ ὅτι ἐπανερχόμενος εἰς τὴν Ἑλλάδα, θέλει δημοσιεύσει αὐτά.

Καὶ ἡ *Πανδώρα* δὲ προτίθεται νὰ δημοσιεύσῃ χειρόγραφον περὶ τῶν ἐκ Μάνης εἰς Κορσίδα μεταναστευσάντων Ἑλλήνων τὸ 1676 ἔτος, περιέχον περιέρχους εἰδήσεις.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑΙ ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΙΣ. Κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς διαχαράξεως τῆς ὑπὸ Ἀμφίσσης εἰς Ἰτέαν δημοσίας ὁδοῦ ἀνευρέθη παρά τινι ἀνεμομύλῳ ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν τεῖχος τῆς πόλεως Ἀμφίσσης. Ἐμπροσθεν τοῦ τεύχους τούτου εὐρέθησαν ἐντὸς κεκαυμένης γῆς συντρίμματα ἀγγείων καὶ τινὰ σῶα οὐχὶ ἀρχαιολογικῆς ἀξίας, ὡς καὶ χαλκᾶ ἀρχαῖα νομίσματα τῶν Ὀζολῶν Λοκρῶν, τριάκοντα τὸν ἀριθμὸν, ἐν τισὶ τῶν ὁποίων διακρίνεται ἐπὶ μὲν τοῦ ἐνὸς μέρους προτομὴ παριστώσα ἴσως τὴν

Ἀμφίσσαν, ἐπὶ δὲ τοῦ ἐτέρου κυπάρισσος, πλάτανος καὶ ἕτερός τις θάμνος ὁμοιάζων ἀσφράδελλον, ἐν τῷ μέσῳ δὲ ὁ Ἑσπερος ἀστὴρ, σύμβολον τῶν Ὀζολῶν, καθ' ὅσον πρὸς δεξιάν αὐτοῦ ὑπάρχουσιν ἐγκεχαράγμενα τὰ στοιχ. Α. Ε.

Πολλὰ τῶν νομισμάτων τούτων φέρουσι κύκλω ἐγκεχαράγμενην τὴν λέξιν « ΑΜΦΙΣΣΕΩΝ ». Ἐπ' ἄλλων δὲ διακρίνεται ἐν τῷ μέσῳ ἡ συλλαβὴ « ΦΩ ».

Τὰ νομίσματα ταῦτα ἐστάλησαν, ὡς πληροφοροῦμεθα, εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἐσωτερικῶν ὑπὸ τοῦ ἀξιωματικοῦ τοῦ μηχανικοῦ τοῦ διευθύνοντος τὸ ἔργον τῆς διαχαράξεως τῆς ὁδοῦ, ἵνα ἐξετασθῶσιν ἀρχαιολογικῶς καὶ κατατεθῶσιν ἐν τῇ ἐθνικῇ νομισματικῇ συλλογῇ· εἰσὶ ταῦτα Ἀμφισσαϊκὰ, ἀλλ' ὡς παρατηρήθη, εὐρίσκονται μεταξὺ αὐτῶν καὶ τινὰ τῆς Ἡλείας καὶ τῆς Σικυῶνος.

ΝΕΑ ΧΡΥΣΩΡΥΧΕΙΑ. Εἰς τὴν Νέαν Καληθονίαν, ὄχι τὴν Γαλλικὴν ἀλλὰ τὴν Ἀγγλικὴν, τὴν κειμένην ἐπὶ τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς ἀρκτώσας Ἀμερικῆς, ἀνεκαλύφθησαν πλουσιώτατα χρυσορυχεῖα, πλουσιώτερα, ὡς βεβαιώσιν, καὶ τῶν τῆς Καλλιφορνίας. Οἱ κάτοικοι τῆς τελευταίας ταύτης χώρας μεταβαίνουσι σωρηδὸν εἰς ἐκείνην κατὰ προτίμησιν.

Οἱ χρυσορύχοι, διὰ νὰ ὑπερασπίζωνται κατὰ τῶν Ἰνδῶν, συνενώθησαν, συνεκρότησαν συνελεύσεις καὶ ἐψήφισαν νόμους. Ἀπηγόρευσαν δὲ αὐστηρῶς τὴν εἰσαγωγὴν τῶν πνευματωδῶν ποτῶν, διὰ ν' ἀποφύγωσιν οὕτω τὰς ἀταξίας καὶ τὰ κακοεργήματα ὅσα γεννῶνται ἐκ τῆς μέθης εἰς κοινωνίας πρὸ πάντων τοιοῦτου εἶδους. Τὸν δίδοντα εἰς Ἰνδὸν πνευματῶδη ποτὸν τιμωροῦσι θέτοντες ἐντὸς λέμβου καὶ καταλιμπάνοντες αὐτὸν εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ βεύματος τοῦ ποταμοῦ Φράζερ.

Ἡ Ἀγγλικὴ κυβερνήσις, πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς τάξεως, στέλλει στρατιωτικὴν δύναμιν, εἰς τὴν Νέαν Καληθονίαν. Ἐδήλωσε δὲ συγχρόνως ὅτι μετὰ πέντε ἔτη θέλει χορηγήσει εἰς αὐτήν, ὡς ἐχορήγησε καὶ εἰς τὴν Αὐστραλίαν καὶ τὴν Καναδικὴν, ἰδίαν νομοθετικὴν ἐξουσίαν ὅπως κυβερνᾶται κατὰ τὸ δοκοῦν.

ΑΥΣΙΣ

τοῦ ἐν τῷ φουλ. 197 τῆς Ν. Π. αἰνίγματος.

Μὲ τὸ πουλί τ' ἀπέταγο, οἱ πρῶτοί μας πατέρες
μᾶς ἔστειλαν τὰ λόγια τους, ὅπου τίς μαῦρες μέρες
μᾶς ἐγλυκαίναν τῆς σκληθείας. — Κ' ἡ ἀφωνή φωνὴ τοῦ
τοῦ ἐραστοῦ τὰ βᾶσανα, φέρει στὴν ποθητὴν του
Κε' ὅποιος στὴν ἀπομάκρυνσι τοῦ φίλου ἀθμονάει,
μ' ἐκεῖνο τὸν συγχωροῦν τὴν κάμνει πῶς περνᾷ.
Χωρὶς ἐκεῖνο σύγγραμμα δὲν ἔμνε στὴν Κε' σὶ
αὐτὸ σὰς στέρνει σήμερα, καὶ τὴ δική του λύσι.

Ἐν Κεφαλληνίᾳ.

Π. Π.